

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

MÜSLÜMAN KADINLARIN TOPLUMDAKİ GÖRÜNÜRLÜĞÜ;
ANADER VE AKADDER KONYA ÖRNEĞİ

NESİBE YAZAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. HAYRİ ERTEN

KONYA

2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nesibe YAZAR		
	Numarası	138102011035		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri /Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
Tezin Adı	Müslüman Kadınların Toplumdaki Görünürlüğü; Anader ve Akadder Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nesibe YAZAR
Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nesibe Yazar
	Numarası	138102011035
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Sosyolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof Dr Hayri ERTEN
	Tezin Adı	Müslüman Kadınların Toplumdaki Görünürlüğü; Anader ve Akadder Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Müslüman Kadınların Toplumdaki Görünürlüğü; Anader ve Akadder Örneği başlıklı bu çalışma 15 /08 /2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof Dr	Hayri ERTEN	
2	Prof Dr	Mehmet AKGÜL	
3	Dr Öğrt.Üyesi	Ali BAYER	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
TABLOLAR	IV
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
ÖZET	XI
SUMMARY	XII
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
B. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	3
C. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI VE KAPSAMI	4
D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	5
BİRİNCİ BÖLÜM	6
MÜSLÜMAN KADIN	6
A. MÜSLÜMAN KADININ GÖRÜNÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ GELENEKSEL YORUM	8
1. Müslüman Kadının Görünürlüğünde İslam Toplularının Uygulaması.....	9
2. Müslüman Kadının Görünürlüğünde Atalar Dini Kavramı	11
3. Müslüman Kadının Görünürlüğünde Örf Etkisi	13
B. MODERNİST YORUM	15
1. Fazlurrahman Ekolü.....	15
2. İslami Feminist Yorum	17
3. Radikal Yorum.....	18
4. Selefi Yorum.....	20
C. İSLAM DÜNYASINDA ORTAYA ÇIKAN KADIN İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİN TÜRKİYE’DEKİ YANSIMALARI	22

D. SOSYAL YAŞAMDA GÖRÜNÜRLÜK.....	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
MÜSLÜMAN KADIN'IN SOSYAL YAŞAMDA GÖRÜNÜRLÜĞÜ: ANADER VE AKADDER.....	25
A. ANADER	25
1. ANADER Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	26
2. ANADER'de Kadının Kültürel Alandaki Görünürlüğü	29
2. ANADER'de Kadının İktisadi Alandaki Görünürlüğü	37
3. ANADER'de Kadının Eğitim Alanındaki Görünürlüğü	44
4. ANADER'de Kadının Siyaset Alanındaki Görünürlüğü.....	45
5. ANADER'de Kadının Dini Alandaki Görünürlüğü	48
6. ANADER'de Kadın Hakları Konusundaki Görüşler.....	56
7. ANADER'de Kadının Erkek Karşısındaki Konumu İle İlgili Görüşler	59
B. AKADDER.....	64
1. AKADDER Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	66
1. AKADDER'de Kadının Kültürel Alandaki Görünürlüğü	69
2. AKADDER'de Kadının İktisadi Alandaki Görünürlüğü.....	76
3. AKADDER'de Kadının Eğitim Alanındaki Görünürlüğü.....	81
4. AKADDER'de Kadının Siyaset Alanındaki Görünürlüğü	82
5. AKADDER'de Kadının Dini Alandaki Görünürlüğü	83
6. AKADDER'de Kadın Hakları Konusundaki Görüşler.....	88
7. AKADDER'de Kadının Erkek Karşısındaki Konumu İle İlgili Görüşler	90
SONUÇ	94
BİBLİYOGRAFYA	98
EK.....	102
ANKET FORMU	102

TABLOLAR

Tablo 1: ANADER Katılımcılarının Yaş Grubuna Göre Dağılımı	27
Tablo 2: ANADER Katılımcılarının Eğitim Durumu.....	27
Tablo 3: ANADER Katılımcılarının Medeni Durumu	28
Tablo 4: ANADER Katılımcılarının Ailelerinin Dindarlık Durumu.....	29
Tablo 5: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayata Dâhil Olmasıyla İlgili Tutumları.....	30
Tablo 6: ANADER Katılımcılarının Derneğe Katılım Gerekçeleri	31
Tablo 7: ANADER Katılımcılarının Dernekle Birlikte Sosyal Hayattaki Hareketlilik Durumu	32
Tablo 8: ANADER Katılımcılarına Göre Dernek Çalışmalarının Sosyal Alandaki Yeterlilik Durumu.....	33
Tablo 9: ANADER Katılımcılarına Göre Dernek Politikasının Kadınların Sosyal Hayatını Destekleme Durumu	34
Tablo 10: ANADER Katılımcılarına Göre Derneğin, Kadınların Resmi Alandaki Varlığını Destekleme Durumu.....	35
Tablo 11: ANADER Katılımcılarına Göre Dini Dernek ve Vakıfların Faydalı Olma Durumu	35
Tablo 12: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Dini Anlatmak İçin Televizyona Çıkmasına Yönelik Görüşler	36
Tablo 13: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Tv ve Radyolardaki Canlı Yarışma Programlarına Katılmasına Yönelik Görüşler.....	37
Tablo 14: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Görüşler .	39
Tablo 15: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Mali Durumunun Sosyal Hayata Etkisi	40
Tablo 16: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Ev Dışında Çalışmamasına Yönelik Görüşler.....	40
Tablo 17: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınlarının Kariyer Yapmamalarına Yönelik Görüşler.....	41

Tablo 18: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınların Erkek Mesleklerini Yapmamasına Yönelik Görüşler.....	42
Tablo 19: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Kamusal Alanda Çalışacağı Mesleklerin Sınırlı Olmasına Yönelik Görüşler	43
Tablo 20: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınlara Pozitif Ayrım Tanınmamasına Yönelik Görüşler.....	44
Tablo 21: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınların Eğitimde Engellenme Durumu	45
Tablo 22: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Yöneticilik Yapmamasına Yönelik Görüşler.....	46
Tablo 23: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Basın Bildirisinde Sözcülük Yapmasına Yönelik Görüşler.....	47
Tablo 24: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Halka Açık Konferansta Bildiri Sunmasına Yönelik Görüşler	47
Tablo 25: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Dininin Yarım Olarak Belirtilmesine Yönelik Görüşler	49
Tablo 26: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Yerinin Ev Olmasına Yönelik Görüşler	49
Tablo 27: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Uzun Yolculukları Tek Yapmasına Yönelik Görüşler.....	51
Tablo 28: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Şahitliğinin Erkeğin Şahitliğinin Yarısı Olmasına Yönelik Görüşler	53
Tablo 29: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının İtaatsiz Olması Durumunda Dövülmesine Yönelik Görüşler	54
Tablo 30: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Mirastan Yarım Pay Almasına Yönelik Görüşler.....	55
Tablo 31: ANADER Dernek Üyelerinin Kadın Hakları Çalışmalarına Yönelik Tutumları	57
Tablo 32: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınları Sosyal Hayatta Sınırlayan Sebepler	57
Tablo 33: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Zayıf ve Güçsüz Olduğu Algısına Yönelik Görüşler.....	58

Tablo 34: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Anne Olarak Tanımlanma Durumu	59
Tablo 35: ANADER Katılımcılarına Göre Kadın ve Erkeklerin Her Konuda Eşit Olmasına Yönelik Görüşler	60
Tablo 36: ANADER Katılımcılarına Göre Ailedeki Erkek Bireylerin Son Kararı Vermesine Yönelik Görüşler	61
Tablo 37: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayatını Erkek Bireylerin Belirlemesine Yönelik Görüşler	62
Tablo 38: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Eşinden İzinsiz Hiçbir Şey Yapmamasına Yönelik Görüşler	63
Tablo 39: AKADDER Katılımcılarının Yaş Grubu Dağılımı	66
Tablo 40: AKADDER Katılımcılarının Eğitim Durumu	67
Tablo 41: AKADDER Katılımcılarının Medeni Durumu	67
Tablo 42: AKADDER Katılımcılarının Ailelerinin Dindarlık Durumu	68
Tablo 43: AKADDER Katılımcılarının Kadınların Sosyal Hayata Dâhil Olmasıyla İlgili Tutumları	69
Tablo 44: AKADDER Katılımcılarının Derneğe Katılım Gerekçeleri	70
Tablo 45: AKADDER Katılımcılarının Dernekle Birlikte Sosyal Hayattaki Hareketlilik Durumu	70
Tablo 46: AKADDER Katılımcılarına Göre Dernek Politikasının Kadınların Sosyal Hayatını Destekleme Durumu	71
Tablo 47: AKADDER Katılımcılarına Göre Dernek Çalışmalarının Sosyal Alandaki Yeterlilik Durumu	72
Tablo 48: AKADDER Katılımcılarına Göre Derneğin, Kadınların Resmi Alanda Varlığını Destekleme Durumu	72
Tablo 49: AKADDER Katılımcılarına Göre Dini Dernek ve Vakıfların Faydalı Olma Durumu	73
Tablo 50: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Dini Anlatmak İçin Televizyona Çıkmasına Yönelik Görüşler	74
Tablo 51: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Halka Açık Konferansta Bildiri Sunmasına Yönelik Görüşler	75
Tablo 52: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Televizyon ve Radyolardaki	

Canlı Yarışma Programlarına Katılmasına Yönelik Görüşler	75
Tablo 53: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Görüşler	76
Tablo 54: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Mali Durumunun Sosyal Hayata Etkisi	77
Tablo 55: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Kariyer Yapmamasına Yönelik Görüşler.....	78
Tablo 56: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Ev Dışında Çalışmamasına Yönelik Görüşler.....	79
Tablo 57: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların, Erkek Meslekleri Olarak Bilinen İşlerde Çalışmaması Hakkındaki Görüşler	79
Tablo 58: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Kamusal Alanda Çalışabileceği Mesleklerin Sınırlı Olmasına Yönelik Görüşler	80
Tablo 59: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınlara Pozitif Ayrım Tanınmamasına Yönelik Görüşler.....	81
Tablo 60: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Eğitimde Engellenme Durumu	82
Tablo 61: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Yöneticilik Yapmamasına Yönelik Görüşler.....	83
Tablo 62: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Dininin Yarım Sayılmasına Yönelik Düşünceler	84
Tablo 63: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Yerinin Ev Olarak Belirtilmesine Yönelik Görüşler	84
Tablo 64: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Uzun Yolculukları Tek Yapmasına Yönelik Görüşler.....	85
Tablo 65: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Şahitliğinin Erkeğin Yarısı Olmasına Yönelik Görüşler	86
Tablo 66: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının İtaatsiz Olması Durumunda Dövülmesine Yönelik Görüşler	86
Tablo 67: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Mirastan Yarım Pay Almasına Yönelik Görüşler.....	87
Tablo 68: AKADDER Katılımcılarının Kadın Hakları Çalışmalarına Yönelik	

Tutumları	88
Tablo 69: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınları Sosyal Hayatta Sınırlayan Sebepler	89
Tablo 70: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Anne Olarak Tanımlanma Durumu	89
Tablo 71: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Zayıf ve Gücsüz Olmasına Yönelik Görüşler.....	90
Tablo 72: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadın ve Erkeklerin Her Konuda Eşit Olmasına Yönelik Görüşler	91
Tablo 73: AKADDER Katılımcılarına Göre Ailedeki Erkek Bireylerin Son Kararı Vermesine Yönelik Görüşler	91
Tablo 74: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayatını Erkeğin Belirlemesine Yönelik Görüşler	92
Tablo 75: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Eşinden İzinsiz Hiçbir Şey Yapmamasına Yönelik Görüşler.....	93

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
AKADDER	: Anadolu Platformu Kadın ve Aile Derneği
ANADER	: Anadolu Aile Derneği
AP	: Avrupa Parlamentosu
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı

ÖNSÖZ

Müslüman kadının ne olduğu teorik olarak tartışılmasının ötesinde sosyal alanda ne ölçüde var olduğu, olması gerektiği henüz açıklığa kavuşturulamamış görünmektedir. Çağdaş dünya, cinsiyet farkı gözetmeksizin sosyal alan anlayışına doğru giderken bu konu Müslüman kadının da problemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Müslüman kadın; Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda yaşamaya çalışan ve bu şekilde sosyal ve kamusal hayatta varlık gösteren kişidir.

Araştırmamızın konusunu, Müslüman kadınların sosyal alandaki görünürlüğü oluşturmaktadır. Müslüman kadınların toplumdaki görünürlüğü ve bunun neden olduğu toplumsal etkiler araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırma konusunun problemi; ANADER ve AKADDER derneklerinde, Müslüman kadınların toplumsal yaşayışının aynı şekilde mi ilerlediği yoksa içinde buldukları gruba göre mi sosyal alandaki işlevleri farklılık göstermekte midir?

Çalışmamızda; birinci bölümde, Müslüman kadının sosyal alandaki görünürlüğüne etki eden düşünce şekillerine yer verilmiştir. Ayrıntılara çok fazla girilmeden ana konular üzerinden bir çerçeve çıkarılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise; ANADER ve AKADDER dernek üyelerine yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmiş, her iki derneğin de Müslüman kadının sosyal alandaki konuma yönelik düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Çalışmamda planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Hayri ERTEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma boyunca maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen Münire KARAKAYA'ya da en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nesibe Yazar

Konya/2018

ÖZET

Müslüman kadınların toplumdaki görünürlüğü onların toplumda ne kadar var olduklarını gösteren bir durumdur. Müslüman kadınlara yönelik olumsuz algılar ülkemizde ve dünyada çeşitli sebeplerle devam etmektedir. Bu olumsuz algıların oluşmasındaki sebepler, ülkemizde Konya ile çerçevesinde incelenerek, iki kadın derneğine mensup üyelerin görüşleri alınmıştır. İki kadın derneğindeki üyelere kadınların toplumdaki görünürlüğü engelleyen ve destekleyen sebepler sorulmuştur. Müslüman kadınları toplumdaki konumunu belirleyen ana etmenlerin neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müslüman Kadın, Toplumsal Görünürlük, Dernek.

SUMMARY

The visibility of Muslim women in society is an indication of how much they exist in society. Negative perceptions towards Muslim women are continuing for various reasons in our country and in the world. The reasons of the formation of these negative perceptions were examined in our country within the framework of Konya in our country therefor opinions of the members of the two women's associations were taken. The members of the two women's associations were asked about the causes that support and support and prevent the visibility of women in society. It has been attempted to understand what are the main factors that determine the position of Muslim women in society are.

Key words: Muslim Woman, Social Visibility, Association.

GİRİŞ

Çalışmamıza benzer veya yakın konularda pek çok çalışma yapılmıştır. Örneğin; Adnan Kürkçü'nün "Toplumsal Cinsiyet ve Din" başlığıyla Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde 2013'te yaptığı çalışma ve yine aynı üniversitede "Modernizm ve İslamiyet'in Kadın Anlayışlarının Karşılaştırılması" adlı 2006'da yapılan yüksek lisans tezidir. Yine Uludağ Üniversitesi'nde Ayşe GÜÇ tarafından 2007 yılında yapılan "Feminist Söylemin İslamcı Kadın Yazarlar Üzerindeki Etkisi" adlı bir çalışma daha bulunmaktadır.

Ülkemiz kadınlarının sosyal görünürlüğü üzerine yayınlanan bir kaç makaleden söz edilebilir. Hayri Erten'in, Kamer dergisindeki "İslamcılık Düşüncesinde Kadın Sorununa Bakışta Farklılaşma" adlı çalışması yine Umran dergisinde Cihan Aktaş'ın; Kur'an'ın somut, Müslümanların Soyut Kadını adlı makalesi bulunmaktadır. Mehmet Akgül'ün, Makalat dergisindeki "Türk Toplumunun Değişim Sürecinde Kamusal Alan ve Kadın" makalesi de bulunmaktadır.

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde yayımlanan "Kadın Hareketlerini Etkileyen Fikir Akımları" adlı bir makale daha bulunmaktadır. Bu alanda yapılan sempozyumlar ise; "Küresel Dinamitler Bağlamında Aile ve Kadın" başlığıyla yer almaktadır.

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Çalışmada, Müslüman kadınlar konu edilmiş, onların toplumsal yaşamda var oldukları alanlar incelenmiştir. Müslüman kadın tanımıyla birlikte, Müslüman kadınları toplumsal alanda görünür kılan veya onları engelleyen görüşlere değinilerek, İslami düşünce şekillerinin hayata tezahürü hakkında bir kanaat ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

İslami düşüncenin, daha çok pratik alana yansımada, net olarak ortaya çıkan, Müslüman kadının toplumdaki konumu bu bakımdan çok önemlidir. İslam medeniyetinin inşasında da Müslüman kadının faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Bu faaliyetlerin alanını, kapsamını ve çeşidini de Müslüman kadının sahip olduğu İslami yorum ve düşünce şekli belirlemektedir. Bu yorumlarda; aşırı gitme, dinde üstün gelme çabası olabileceği gibi, tam tersine dinden uzaklaşma şeklinde de görülebilmektedir.

Kişilerin dini yaşamları üzerinde etkili olan düşünce şekilleri, Müslüman kadınların toplumsal alandaki varlıklarını, doğrudan olumlu ya da olumsuz olarak etkilemiştir. Bu bakımdan konunun örneklem üzerinden incelenmesi, sosyolojik açıdan bir ihtiyaç olmuştur.

Konya'da yer alan iki Müslüman kadın derneği ayrıntılı olarak çalışmamızın örneklemini oluşturmaktadır. Onların dünya görüşleri, faaliyet alanları, kapsamaları gibi hususlar incelenecektir. Bu iki derneğin; Müslüman kadının olması gerektiğini düşündüğü yer ile olan arasındaki gerçekliğe değinilmeye, ayrıca dernek eğitim ve faaliyetlerinin nasıl bir yaşam şeklini ortaya çıkardığına dair bir değerlendirmede bulunulmaya çalışılmıştır.

B. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Araştırmada, Müslüman kadının görünürlüğünü seçmemizin nedeni genellikle; onun, toplumsal yaşamda görünmez kılınmaya çalışılma çabalarının, var olmaya devam etmesidir. Bu konuda, dindarların önemli bir kısmında yer alan; kadının İslam açısından sosyal alandaki gerçekçi yerini, tespitteki eksiklikleri veya İslam öncesi gelenekle iç içe girmiş yanlış tutum, uygulama ve anlayışlardır. Bunlardan en önemlisi; onun sadece meta veya fitne olarak görüldüğü anlayışı ve düşünceleridir. Araştırma, bu bakışlardan farklı düşünce, anlayış, tutum ve davranışların neler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda özellikle Müslüman kadınların ne düşündükleri ve nasıl bir davranış sergiledikleri önemli hale gelmektedir.

Araştırmada iki derneğin ele alınma sebebi, içlerinde bulunan yapısal farklılıklar ve bu derneklerde faaliyette bulunan Müslüman kadınların farklılığına dikkat çekmek olmuştur. Müslüman kadınların kendi hemcinslerine nasıl hizmet ettiklerini görmek ve bu çalışmanın sonucunda, toplumun nasıl şekillendiğini fark etmek, bakımından önemli olmaktadır.

Müslüman kadınların en yoğun olarak ortaya çıkıp, faaliyetler yaptıkları alan dernek çalışmalarıdır. Bu durum, onları dini açıdan sorumlulukları yerine getirdikleri düşüncesiyle daha fazla motive olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca dernekler, ülkesinde ve dünyada gerçekleşen güncel olaylara karşı bir duruş sergiledikleri için; cihad kavramının yaşandığı düşüncesiyle birleşerek, böylece aktif eylem ve gönüllü sayısını gittikçe artırmaya çalışmaktadırlar. Derneklerin sosyal alandaki faaliyetleri Müslüman kadınların toplumsal hayatta daha fazla yer almasına olanak sağlamaktadır.

C. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI VE KAPSAMI

Araştırma konusu bakımından sadece Müslüman kadınları kapsamaktadır. Seküler veya laik ya da ateist kadınlarla araştırmanın ve ulaşılan sonuçların herhangi bir ilgisi yoktur. Ayrıca, Müslüman kadınların kurduğu tüm dini dernekler değil sadece Konya’da faaliyet gösteren iki dernek açısından araştırma yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Ayrıca, araştırma konusunda iki kadın derneğinin seçilmesi, Müslüman kadının sosyal ve kamusal alanda en yoğun şekilde ancak dernekler aracılığı ile faaliyet yapabilmesi durumundan da ileri gelmektedir. Dernek üyelerinin ekonomik durumlarının sosyal hayata katkısı da değinilmeye çalışılmıştır. Dernek üyelerinin, kadının oy kullanması ya da yönetici olması gibi konular ve bu husustaki fikirler fikirleri alınmıştır. Fakat belirtmek gerekir ki dernek üyeleri, herhangi bir siyasi partide aktif olarak yer almadığı için siyasi partilerdeki görünürlüklerine yer verilmemiştir.

Araştırma, dernek üyelerinin kendileri, aileleri, arkadaşları ve çevrelerini de konu almıştır. Anket soruları ve görüşme soruları aile ve çevre faktörlerinden arındırılmış değildir.

Çalışmada, ANADER ve AKADDER derneklerinin araştırma konusu olarak belirlenmesinin nedeni; dini hassasiyete sahip kadınların, düşünce ve yaşayış biçimlerinin onların sosyal hayatı ve uygulamalarına yansıma şekillerinde bir takım farklılıkların olabileceği varsayımdır.

Çalışma, dernek üyelerinin ya da görüşme katılımcılarının sorulara doğru cevap verdiği düşüncesiyle oluşturulmuştur. Yine araştırma gerçekleştirildiği tarihteki özellikler ve gelişmelerle sınırlıdır.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Sivil toplum siyasal ve askerî olmayan anlamına gelir. Sivil toplum devletten ayrı olarak topluma hizmet eden yapılardır. Siyasal özellikleri biraz daha arka planda kalarak veya doğrudan etkileri görülmeyen sosyal alanlarda faaliyet gösterirler.

“Latince kökenli olan “civil” kelimesinin anlamı “görgü kurallarını iyi bilen” demek olmakla birlikte medeni, nazik ve kibar anlamlarını da çağrıştırmaktadır ve Türkçede “sivil” şeklinde telaffuz edilmektedir. Sivil kelimesi terim olarak kullanıldığında, ”şehir adabı” “medenilik yani bedevi (köylü) olmamak”, halk arasında ise “askeri olmayan, asker sınıfından olmayan, üniforma giymemiş” gibi farklı anlamlara gelebilmektedir. “Civilis” fikrinden geçerek klasik felsefeye ve hepsinden önce de polis anlamında kullanıldığı Aristoteles’e kadar geriye götürülebilen bir kavramdır ve eski Avrupa geleneğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.”¹

Çalışmada Konya’daki iki dernek sosyal ve kültürel faaliyetleri ve dünya görüşleri açısından incelenmiş, Müslüman kadının toplumsal yaşamına sağladığı katkılar göz önüne getirilmeye çalışılmıştır.

Betimleme desenindeki araştırmamızda veri toplamak için anket ve görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Anket soruları, tamamen bayan grubuna uygulanmıştır. İlk olarak örneklem gruplarına yaş, medeni durum, eğitim durumu ve dindarlık düzeyleri sorulmuştur. Daha sonraki sorularda ise, Müslüman kadının sosyal alandaki görünürlüğüne yönelik, kadının çalışması, ailesi, dini düşüncesi ve benimsediği dini yorum biçimi ortaya koymaya çalışan sorular sorulmuştur. Tüm bu veriler, Spss adlı programda analiz edilmiştir.

Mülakatta ise; yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Mülakat grubu seçildikten sonra, hazırlanan sorular yöneltmiş ve ses kaydı alınmıştır. Mülakat ile anket uygulamasında kapalı kalan konuların ortaya çıkması hedeflenmiştir.

¹ Keane, John, **Despotizm ve Demokrasi: Sivil Toplum ve ile Devlet, Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi 1750-1850**, çev. Levent Köker , Sivil Toplum ve Devlet, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 47.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMAN KADIN

Müslüman kadın, İslam dininin emirlerini benimseyerek, içinde bulunduğu toplumda varlığını korumaya çalışan insandır. Müslüman kadının toplumda görünürlüğü cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarıyla yakından alakalıdır. Bu iki kavram birbirinden farklıdır. “Cinsiyet” : bir kişinin kadın veya erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri ifade etmektedir. Cinsiyet bir eşitsizlik konusu değildir. Sadece yaratılıştaki farklılık söz konusudur. Çünkü cinsiyet seçimi insana değil yaratıcıya özgü bir alandır.

Toplumsal cinsiyet ise, kişilere daha çok dış etkilerle yüklenen özelliklerle belirgin olmaktadır. “Toplumsal Cinsiyet ise: farklı kültürlerde, tarihin farklı alanlarında, farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere sosyal olarak yüklenen roller ve sorumluluklardır. Toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı olarak toplumun kadın ve erkeğe yüklediği rolleri, sorumlulukları, dahası toplumun her iki cinsiyeti nasıl gördüğünü, algıladığını ve onlardan taleplerini içermektedir.”²

Bu bağlamda, elbette Müslüman kadın cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarından etkilenmiş hatta onun sosyal hayattaki görünürlüğünü doğrudan toplumsal cinsiyete yüklenen anlamalar belirlemiştir. Toplumsal cinsiyetle belirlenen roller, çoğu zaman Müslüman kadının sosyal ve kamusal alanda geri planda bulunması gerektiğini göstermektedir. Mülakat gruplarında yapılan görüşmelerden de çıkarılan sonuçlara göre; Müslüman kadın her ne kadar sosyal hayatta aktif veya kamusal alanda çalışıyor olsa bile toplumsal cinsiyet kavramından bağımsız ya da azade kalamamaktadır.

Müslüman kadın imajı, İslam dünyasında ve Batı dünyasında çok olumlu değildir. Bunun sebepleri; Batı dünyasında doğrudan İslam’a saldırı şeklinde

² Asım Yapıcı, **Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın**, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s.23.

olurken, İslam dünyasında ise; kadınları eve hapsedme, onları aklen ve dinen eksik görme, sosyal hayatlarını kısıtlama ve pek çok haklarını engelleme şeklinde tezahür etmektedir.

Bu sebeple, Müslüman kadınların kamusal ve sosyal alanda varlık göstermeleri oldukça etkili olmaktadır. Müslüman kadınların, dini alanda örgütlenmeleri, onları sosyal alanda görünür kılan en önemli etkidir. Dinin gruplaşma üzerinde de büyük etkisi vardır. “Dini düşüncenin birbiri arkasından kendisini sarıp sarmaladığı bütün hususi semboller ortadan kalktıktan sonra bile var olmaya devam eden ebedi bir şey vardır. Bütünlüğünü ve şahsiyetin meydana getiren müşterek hisler ve müşterek düşünceleri düzenli aralıklarla onaylama ve yeniden teyit etme ihtiyacı hissetmeyen hiçbir toplum olamaz. Manevi olarak, bu yeniden meydana getirilme, yeniden birleşmeler, toplantılar ve bir araya gelen fertlerin, genel olarak ortak hislerini teyit ve ilan ettikleri bir dini teşkilat olmaksızın gerçekleştirilemez.”³

Dolayısıyla dini sebepler ve gerekçeler kişilerin örgütlenmesinde, sosyal olarak herhangi bir faaliyet gerçekleştirmesinde çok etkili olmaktadır. Dini bir gerekçe olmadığı durumlarda sosyal çalışmalar için kişilerin örgütlenmesi oldukça güç hale gelmektedir. Bu nedenle, dinin etkisiyle bireylerin toplanıp bir sivil toplum kuruluşu ya da dernek kurması olağandır.

“Bir sosyal grup, ortak amaçların izlenmesi hususunda, sosyal normlara, yararlarla ve değerlere uygun olarak, karşılıklı rolleri yerine getirebilen kişilerden oluşmuş, bir yapıya sahip ve benzerlerinden ayrılıp bütünleşebilen bir topluluktur.”⁴

“Din ve toplum arasındaki ilişki ve etkileşim yakından ve sistematik bir şekilde incelendiğinde, dinin toplum üzerinde bariz bir etkisinin olduğu görülür. Tüm zamanlarda toplumsal örgütlenme, biçim ve davranışların şekil ve karakteri bu durumdan etkilenmiştir. Bu yüzden din, kültürün ilk basamaklarından başlayarak, aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi doğal gruplarla hep yakın ilişki içinde

³ Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev. Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005, s. 500.

⁴ Sulhi Dönmezer, **Toplumbilim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1966, s.165.

olmuştur.”⁵

Böylece dinin insanlar üzerinde büyük bir etkisi olduğu anlaşılır. Kişiler toplumsal hayatlarını dini görüş ve düşüncelerine göre kurgularlar. Dini hassasiyete sahip kadınlarında toplumsal hayatta varlıklarını en çok etkileyen faktör dini görüşleri, düşünceleri ve yorumlarıdır.

A. MÜSLÜMAN KADININ GÖRÜNÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ GELENEKSEL YORUM

Gelenek, bir toplumda geçmişten gelmiş olmaları nedeniyle değer verilen ve nesilden nesile aktarılan maddi olmayan kültür unsurlarının her birine denir. ⁶ İslam düşüncesinde gelenek ise; Asr-ı Saadet'ten günümüze kadar gelen nakillerdir. Reform ve ihya hareketleri ya da yenilik çabaları hoş karşılanmaz.

Gelenekçilik ise; geleneğin kutsal olarak varsayıldığı akım olarak kabul edilmiştir. Özlerini değiştirmeden süreç içinde evrilebilen ve yaşanan zamana intibak edebilen bir esnekliğe sahip bir kavram olarak da tanımlanmıştır.⁷

Tezkire dergisinde gelenek şu şekilde tanımlanmıştır: “Adet, alışkanlık veya düşünce ve motiflerin bir kuşaktan diğerine kendiliğinden geçişini değil, kaynaklarında İlahi olanın özge bir tezahürüyle özdeşleşen ilkeler dizisini ve bu ilkelerin farklı zaman birimlerinde ve farklı koşullarda belli bir insan topluluğuna indirilmesini ve uygulanmasıdır.”⁸

Gelenek kavramının tanımı kutsal olanla ilişkilendirilmiş olsa da geleneğin yorumu bu kadar net değildir. Gelenek, kutsal ve öze dair olan verilerin yorumlanmasıyla pek çok farklı şekil almıştır.

Çalışmamızda, anket uygulaması yapılan örneklem gruplarının geleneğe bağlı bir katılımcı profili çizdikleri görülmüştür. Geleneğe daha çok düşünsel boyutta bağlı

⁵ Joachim Wach, **Din Sosyolojisine Giriş**, çev. Battal İnandı, AÜİFY, Ankara, 1987, s.17.

⁶ Sezgin Kızılcıkelik-Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Günay Ofset, Konya, 1992, s.179.

⁷ Mehmet Ali Büyükkara, **Çağdaş İslami Akımlar**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2016, s.49.

⁸ Mehmet Hakan, “Modern İslam Düşüncesinde Gelenekselciliğe Bakış”, **Tezkire Dergisi**, 1991, Derleme I, 1991, s.80.

olanlarla hem düşünce hem de uygulama bakımında da bağı olanlar örneklem gruplarımızda yer almaktadır.

Müslüman kadın hakkındaki geleneksel yorum, onun sosyal hayatta olan görünürlüğünü en aza indirme şeklindedir. Kamuya açık alanlarda çalışması, meslek edinmesi ya da herhangi bir sosyal faaliyette bulunması olumsuz karşılanmaktadır.

Geleneksel yorum daha çok Müslüman kadınları tahakküm altında tutma ya da dini dayanağı olmadan katı kurallara olumlu bakma gibi bir takım düşünce şekillerine de sahiptir. Genel olarak bu yorumlama biçiminde, kadına mekân olarak sadece ev tahsis edilir. Ev dışındaki uygulamalar bir şekilde saf dışı bırakılır.

Zamanın değişmesiyle hükümler de değişir, kaidesince kadınların toplumsal hayatlarında bir takım değişiklikler olmuştur. Müslüman kadınların okumalarına olumlu bakmaya başlanmasıyla birlikte meslekte çalışmaları bir takım sebeplere bağlı olarak hoş karşılanmamıştır.

İncelediğimiz derneklerin her ikisi de bu konuda benzer düşünmekle birlikte, ANADER mensuplarıyla yaptığımız mülakatlarda, kadının çalışması konusunda, hoş karşılamadıkları ve bunu aile görev ve sorumluluklarının ihmeline yol açtığını söyledikleri görülmüştür.

İslam hukuku düşüncesi birçok durumda kadın ve erkeğe farklı toplumsal roller isnat etmiştir. Hukukçular Kur'an ve Hadislerden aldıkları verilere dayanarak erkeğin ailede geçimi sağlayan taraf olması gerektiğini ve dolayısıyla ev içinde ve dışında yasal otorite hakkından faydalandığını öne sürmektedir.⁹

1. Müslüman Kadının Görünürlüğünde İslam Toplularının Uygulaması

Asr-ı Saadetle başlatılan bu dönemde daha çok Müslüman kadınlara yönelik uygulamaların Medine'de görünür hale geldiği anlaşılmıştır. Eğitim-öğretim

⁹ Judith E. Tucker, **İslam Hukukunda Kadın, Aile ve Toplumsal Cinsiyet**, çev. Zeynep Esra Koca, Açılım Kitap, İstanbul, 2015.

desteklenmiş, ilim teşvik edilmiş, ev dışında camiye her zaman izin verilmiş, topluma açık alanlarda ise; belli ölçülerle izinler var olmuştur. Yöneticilik ya da askeri görevler alması mümkün olmayıp çalışması ve meslek edinmesi de belli şartlarla kabul edilmiştir.¹⁰

Ali Aksu, Emeviler döneminde kadının durumu hakkında; “Emeviler döneminde kadın, yavaş yavaş Asr-ı Saadet ve Hulefâ-i Râşidîn dönemindeki konumundan uzaklaşıp, cahiliyeye geri dönüş göstermektedir. Tıpkı cahiliyede olduğu gibi kadın, yine iki sınıfa teşkil etmektedir. Bunlardan birincisi hürler, diğeri de cariyelerdir. Cariyelerin konumunda pek fazla bir değişme gözükmemektedir. Arapların gözünde cariyeye, kendisinden farklı şekillerde yararlanılan bir maldır. Hür kadınlar arasında da yine toplumun tabakalaşmasından dolayı bir ayrımın olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle aristokrat kesimdeki kadınların konumlarını koruduklarını, devletin üst makamında olmanın avantajından istifade ettiklerini, bu bağlamda lüks bir yaşantı sürdürdüklerini müşahade etmekteyiz. Toplumun alt tabakasını oluşturan kesimin kadınları ise, bu lüks yaşamdan uzak hayatlarını devam ettirmişlerdir.”¹¹ demektedir.

Emevilerde kadınlar haklarını kaybetmeye başlamışlar ve bu süreç devamlı olmuştur. Asr-ı Saadet’te camiye kadınların gece gitmesine bile izin verilmesine rağmen, diğer dönemlerde kadın yavaş yavaş camiden uzaklaştırılmıştır.

Abbasilerde ise; Emevilerden biraz daha iyi bir tablo çizilse de Abbasilerde de Asr - ı Saadet döneminden uzaklaşıldığı anlaşılmıştır.¹²

Osmanlı’da kadın sosyal hayatın dışına itilmemiştir. Aksine sosyal hayatın içinde ve çok aktiftir. Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında etkili olan Ahi teşkilatının kadınlar kolu, (Bacıyan-ı Rum) Osmanlı’da kadının sosyal ve ekonomik durumunu anlamak açısından önemli olmaktadır.

“Bacıyan-ı Rum teşkilatında kadınlar, yünlerin işlenmesi, örülmesi, derilerin tabaklanması, dokumacılık, asker kıyafetlerinin dikimi gibi işlerde çalışmışlar aynı

¹⁰ Ali Toksarı ,”Hz. Peygamber Devrinde Kadın”, **Diyanet İlmî Dergi**, Ekim-Kasım-Aralık 1993, C.29, S.4, Ankara, 1993, ss. 67-80.

¹¹ Ali Aksu, “ Emeviler Döneminde Kadının Durumu ”, **Eski Dergi**, Cumhuriyet Edu, 05 Şubat 2017.

¹² Lütfi Şeyban, **İslamda Kadının Dönüşümü Abbasi Örneği**, Ferhat Yayınları, Sakarya, 2004, s.50.

zamanda kadının şehir hayatında iş sahibi olması içinde örgütlenmişlerdir. Bacıyan-ı Rum teşkilatına mensup kadınların erkeklerle bir arada zikir, sema ve sohbet meclislerinde buldukları belirtilmiştir.”¹³

Osmanlı’da kadın Türk kültürünün ve ilk zamanlardaki göçebe hayatın sunduğu şartlara bağlı olarak her zaman sosyal hayatın içinde yer almış, çok fazla özel alan ayrımı yapılmamıştır. Şehirleşme ve rollerin ayrılması ve şehir hayatının gerektirdikleri ile birlikte kadına özel alanlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, ticarete kadınlara özel “Kadınlar Pazarı” açılması gibi.

Günümüzde ise; dini hassasiyeti olan kadınların durumu yaşanan bölge, ülke, şehir veya kırsal alana göre değişiklik göstermektedir. Genelde, ekonomik durumla doğru oranlı olarak kadının durumu şekillenirken; doğu bölgelerinde, dini hassasiyeti olan kadınların durumu oldukça olumsuz olmaktadır. Kamusal alanda varlıkları hatta sivil toplum kuruluşlarının varlıkları bile bölgesel şartlarla ilişkilidir. Ataerkil kültürün çok güçlü olduğu yerlerde ve kırsal bölgelerde, genelde dini hassasiyeti olan kadınların hakları göz ardı edilmektedir.

2. Müslüman Kadının Görünürlüğünde Atalar Dini Kavramı

Atalar dini kavramı Kuran’ı Kerim’de müşrikleri tanımlamak amacıyla söylenen bir kavramdır.¹⁴ Alışkanlıkların, taassubun ve sorgulamaksızın atalarını taklit etmelerinin diğer adıdır. Kur’an kıssalarında genelde İslam’a karşı çıkan zümrelerin mazeret kaynağıdır.

“İnsan, doğumundan itibaren bu atalar kültürü ile iç içe ortamlarda büyür ve onu kanıksar, kutsal kabul eder ve sorgulama ihtiyacı duymadan taklit eder. Yüzyıllardır dönen çarkın bir dişlisi, içine doğduğu cahili kültürün bir parçası haline gelir ve aklını kullanmadığı, fitratın sesine kulak vermediği için de bu halden hiç rahatsız olmadan devam eder. Devraldığını kutsal sayarak kendisinden sonra gelen nesillere aynen devretme misyonunu da üstlenir. Ve hiçbir zaman bu rolünü sorgulama ihtiyacı duymaz. Bu yaşantı ve din anlayışı, artık bilinçsiz bir takım alışkanlıklar yığını halini almıştır. İnsanın bu alışkanlıklar zindanından

¹³ Ali Coşkun, **Sosyal Değişme Kadın ve Din**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011, s. 152.

¹⁴ Hayrettin Karaman ve diğerleri, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, I-V, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, c. I, s.253.

kurtulabilmesi, etrafına örölü bu bidat ve hurafelerden oluşun duvarları aşabilmesi, ancak düşünmesini, hali sorgulamasını ve itiraz etmesini tahrik edecek tarzda uyarılmasıyla mümkün olabilmektedir.”¹⁵

Dini hassasiyeti olan kadınlara yönelik uygulamalarda da İslami referanslardan daha çok eski kültür ve geleneklerinden getirdikleri etkili olmuştur. Tüm toplumlarda insanlar, geçmişte nasıl davranış kalıpları uygulanmışsa, aynıını sorgulamadan tatbik etme yoluna gitmişlerdir.¹⁶ Olması gereken, İslami kurallara bağlı kalarak, bu alışkanlıkların doğru veya yanlış olabileceği yönündeki şüpheleri diri tutmak ve doğru bir yol benimsemektir. Atalar dininin çok baskın olduğu yerlerde, dini hassasiyeti olan kadınların görünürlüğü de doğrudan olumsuz etkilenmektedir.

“Cinsiyetle ilgili olan toplumsal bölünmeler birbirinden farklıdır. Bunlar sosyologların ataerkillik olarak adlandırdığı, yapısal bir eşitsizliğin ortaya çıkmasına sebebiyet veren toplumsal statü bölünmeleridir. Sözelimi sosyal sınıf bölünmeleri zenginlik, servet, gelir ve yaşam fırsatlarıyla –kaliteli sağlık hizmetlerine ve pahalı tatil yapma imkanlarına sahip olmak gibi – ilişkili olmasına rağmen, toplumsal cinsiyet en iyi şekilde yaşam tarzlarıyla –değerler, yaşam biçimi ve bunlar hakkında diğer cinsiyet grupları tarafından yapılan varsayımlar gibi şeyler- ilişkili olan sosyal bir statü bölünmesi olarak görülür. Herhangi bir kişinin sosyal sınıf ve pozisyonu, o kişinin güce ulaşmasını etkiler. Bu, cinsiyet bölünmeleri ile sosyal sınıf bölünmeleri arasında karmaşık bir ilişkinin var olduğuna işaret eder. Sözelimi kadınların iş hayatının en yüksek statülerinin dışında tutulması – “cam tavan” olarak adlandırılır- genellikle kadın oluşuyla ilgili statü varsayımlarına atıflarda bulunarak açıklanır. Cinsiyetle ilgili varsayımlar kadınların dezavantajlı bir durumda olmasına ve söz gelimi pek çok dini kurumun yüksek kademelerinde yer bulamamasına temel teşkil edebilir. Cinsiyet bölünmelerine dayalı olan eşitsizlik yapısına genel olarak ataerkillik ismi verilir. Ataerkillik erkeğin kadını hakimiyeti altına alması şeklinde tanımlanabilir. Ataerkillik kurumsal alanların bütün dizgesini belirler ve düzenler: Ev halkını, ekonomiyi, kültürü, eğitimi, cinselliği. Patriarki hem bireysel (sözelimi

¹⁵ Mehmet Pamak, ” **Atalar Dini** ”, İlkav, 18 Eylül 2005, Web, 13 Şubat 2017.

¹⁶ Ayşe Böhürler, **Müslüman Ülkelerde Kadın Duvarların Arkasında**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s. 68.

kendi eşlerine ya da arkadaşlarına kötü davranan erkekler) hem de yapısaldır. (Sözgelimi kadının yargıda yetersiz temsil edilişi)¹⁷

3. Müslüman Kadının Görünürlüğünde Örf Etkisi

Örf: Toplumda genel kabul gören, sürekli veya baskın tatbikatı bulunan sosyal davranış biçimleri ve dildeki yerleşik kullanımlar anlamında bir terimdir.¹⁸

Örf, İslam hukukuna aykırı olmadığı sürece kabul görmüş, aksi durumlarda ise reddedilmiştir. Dini hassasiyeti olan kadınların görünürlüğü konusunda örfi uygulamalar genel itibariyle olumsuz kaynak taşımaktadır.

“Yaygın nüfusun büyük bir bölümü tarafından uzun zamandan beri tekrar edilip gelen normlara örf denir. Toplum içinde insanların gündelik tavır hareket ve usullerini ve yaşama yöntemlerini bu kurallar düzenlemektedir. Sözü geçen kurallar nasıl kendiliğinden oluşmakta iseler, aynı surette kendiliklerinden silinip ortadan kalkmaktadırlar. İnsan toplumlarında, hiçbir organ tarafından açık biçimde konulmadıkları ve arkalarında yine resmi bir otorite bulunmadığı halde, yavaş yavaş, kendiliğinden ve dereceli olarak oluşan ve toplum içindeki ilişkileri yöneten bir takım sosyal normlardır.”¹⁹

İslam hukukunda ana kaynaklara aykırı olamadığı sürece delil olarak ele alınan örf, dini hassasiyeti olan kadınların sosyal görünürlüğü açısından yanlış uygulamaların kaynağı olmuştur. Kadının miras meselesi, eğitim hakkı, sağlık hakkı, İslami gruplarda faaliyet gösterme hakkı genelde örfi gerekçelerde engellenmektedir.

Örfün, dini hassasiyeti olan kadının toplumsal hayattaki görünürlüğüne olumsuz kaynak teşkil etmesi durumu değiştirilmelidir. Örfün, delil olarak ele alındığında nasıl, Kur'an ve sünnetle çelişmemesi göz önünde bulunduruluyorsa, kadın ile ilgili uygulamalarda da aynı tutum devam ettirilmelidir.

Örf, aslında daha çok cinsiyet rol modellerini belirlemede etkin olmuştur. Mesela kadın ve erkeklerin yapabileceği işler ayrılmış, buna göre bir toplumsal rol

¹⁷ John Bird, **Din Sosyolojisi Nedir**, çev. Abdülvehap Taştan-M. Derviş Dereli, Lotus Yayınevi, İstanbul, 2015, ss.165-166.

¹⁸ Mehmet Akman, “Örf”, **DİA**, XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 93-94.

¹⁹ Dönmezer, a.g.e., ss. 244-245.

model benimsenmiştir. Bu modelin dışına çıkmak isteyen kimlikler, aykırı görülmüş ve sosyal cezalandırma yöntemine gidilmiştir.

Yazısız, gizli kurallar olarak bilinen örfün, kadının sivil toplum hayatına yönelik bir engel oluşturduğu görülebilmektedir. Örf'e göre, kadının yeri bellidir. Amacın, İslami olması bile, onu bulunması gereken konumdan dışarıya çıkmasına izin vermez.

Örf, insanın tarihi mirası olduğu için tahsise uğraması zor olacaktır. Müslüman kadınla ilgili pek çok konuda da fikir birliği olmaması, örfün daha uzun seneler değişikliğe uğramayacağını göstermektedir. Örfü kaldırıp atmak ya da yok etmek mümkün değildir. Ancak zaman içinde değişikliğe uğratılabilir. Bu da toplumsal hafızanın kabulü ile mümkündür.

Bu bağlamda örf ile oluşan Müslüman kadını öteleyen ve sosyal hayattan ayıran tüm uygulamalar örfün kendi tanımında da olduğu gibi zamanla silinip ortadan kalkması için çalışılmalıdır. Aynı şekilde Müslüman kadına sosyal hayatta daha fazla hak sunan ve onun toplum içindeki varlığı destekleyen her türlü örf de korunmalı ve desteklenmelidir.

“Kadının kimlik ve statüsü konusunda sorunsallaştırılan temel konular, erkekle eşit haklar, mesleki başarı, bireysellik, kadınlık bilinci, çağdaşlık, merkez-periferi gibi anahtar kavramlar ve bunların İslam ile bağlantıları çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de kadının kimlik ve statü kazanması büyük oranda erkek üzerinden gerçekleşmektedir ve kadın statüsündeki yükselme daha çok erkeğe eşitlenme anlamı içkindir. Dolayısıyla ister yüceltme ister aşağılama biçiminde olsun, kadınların erkeklerce tanınması bir iktidar ilişkisini açığa çıkarmaktadır. Bu, çoğunlukla İslami ve ataerkil değerlerin sebep olduğu bir durum olarak betimlenmektedir.”²⁰

Bu cümlelerden de anlaşıldığı gibi örf daha çok kadının sosyal varlığını olumsuz olarak görmeye yatkın bir şekilde inşa edilmiştir. Her ne kadar örf içinde güzel uygulamalar da olsa konu dini hassasiyeti olan kadının görünürlüğü olduğunda karşılaşılan durum çok fazla olumlu olmamaktadır. Yani örfi uygulamalar genellikle

²⁰ Mustafa Tekin, **Kutsal, Kadın ve Kamu**, Açılım Kitap, İstanbul, 2004, s.185.

dini hassasiyeti olan kadının görünürlüğü desteklememektedir.

B. MODERNİST YORUM

1. Fazlurrahman Ekolü

Fazlurrahman; Hint Alt kıtasında ortaya çıkan bir düşündürdür. Temel görüşleri; ayetleri bulunduğu çağla ilintili olarak algılamak ve hadislerin sıhhati konusunda bir takım çekincelerden oluşmaktadır.

Fazlurrahman ekolüne göre; dini hassasiyeti olan kadınla ilgili çok tartışılan konuların genelinde farklı bir yorum getirilir. Çalışması, miras vb. Bu yorumlar genelde kadınların lehine olmaktadır.

İslami sivil toplum kuruluşları ya da dernekler ise; dünya görüşü olarak hangi ekolü benimsemişse ona göre kadının hareket alanını belirlemektedir. Düşünce şekli; çalışma hayatından aileye, kıyafetten sosyal projelere kadar her alanda etkilidir.

Fazlurrahman'a göre bazı hükümler dönemseldir ve kendi sosyolojisi içinde açıklanması gerekir. Yani ona göre; Kuran'ın kadın hakkındaki hükümleri de böyledir. Mesela şahitlik konusunda iki kadının bir erkeğe eşit olması, tamamen Arap kültürünün içinde karşılaşılan soruna cevaptır.

Bu düşünce ve ekole göre hükümden çıkartılması gereken sonuç; Araplarda daha önce sıfır olan kadına değeri bire çıkararak, bunun toplumsal sosyoloji içinde daha iyiye doğru akmasını beklemektir. Zamanın ilerlemesiyle gelişen insanlık ve değerlerle, bu değer birden ikiye, ikiden de üçe çıkabilir. Aynı şekilde miras konusunda da temel değer Kur'an'da; adalettir. Vahyin indiği dönemde kadının erkeğin yarısı kadar miras alması, bunun gelecekte de hep bu şekilde devam edeceğini göstermez. Zamanla toplumun gelişmesi ve adaletli bir paylaşımın gerçekleşmesi vahyin hedeflediği noktadır.

“Fazlurrahman'a göre, Müslümanların çağdaş dünyada var olabilmeleri için iki yol vardır. Ya bütünü ile laik Batı'ya uyum sağlamak yahut da İslam'ı yeni bir içtihat metodu (tarihselci yorum usulü) ile yorumlayarak yeniden hayatın bütün alanlarına sokmak. Böylece çağdaş dünyaya, laik olmayan, fakat İslami geleneğe

değil, Kur'an'ın ahlaki ve sosyal amaçlarına uygun yeni kurum ve kurallara dayanan bir alternatif model sunmak. Ona göre, tutulması gereken yol, ikincisidir.”²¹

“Kur'an'ın ve nebevî sünnetin ümmet tarafından yorumlanması, hayatın icaplarına uygun çözümlerle uygulanması sonucu oluşan icma ve yaşayan sünnetin daha sonra hadîs şekline sokulduğunu ve özellikle Şafi'nin tutum ve yorumları ile dondurulduğunu ileri süren Fazlurrahman ²² İslâmî yorumlarda yenilikler isteyenlerin Kur'an'a, yaşayan sünnete ve yaşayan sünneti oluşturan metoda dönmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre fikri cihad mahiyetinde olan²³ ictihad, "kural içeren bir nassın veya geçmişteki emsal bir durumun manasını anlama ve o kuralı öyle bir şekilde teşmil, tahsis, ya da aksi halde tadil ederek değiştirme çabasıdır ki, bulunan yeni çözüm vasıtasıyla bu kural, yeni durumu içersin. "Genel ilkelere ve değerlere uygun olarak üretilen bu yeni kurallara göre mevcut durumu değiştirmek için sarfedilmesi gereken çaba da bir ahlaki cihaddır. Anlayan, yorumlayan ve çözüm üreteni (müctehidi) sarmalayan "etkin tarih" sebebiyle nesnel bir anlamının olamayacağını savunan Gadamer'e karşı nesnelci okulun temsilcilerinden E. Betti'nin yaklaşımını tercih eden Fazlurrahman'a göre "geçmişteki bir nassın veya emsal durumun mânâsı ile şu andaki bir durum ve etkin gelenek yeterince nesnel olarak bilinebilir ve zaten geçmişin tesiri altında oluşan bu gelenek, yine geçmişin kuralsal (normative) anlamı ile belli ölçüde nesnel olarak değerlendirilebilir.”²⁴

²¹ Nazife Gürhan, “ Kur'an Bakış Açısıyla Kur'an-ı Yeniden Okuma Denemesi “, **Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Kasım 2011, Web, 05 Eylül 2015.

²² Fazlurrahman, **İslam**, Ankara Okulu Yayınları, İstanbul, 1981, s. 71.

²³ Fazlurrahman, **İslam ve Çağdaşlık**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1990, s. 77.

²⁴ Hayrettin Karaman, “ Klasik ve Çağdaş Tefsir-İctihad Usulleri ”, **Hayrettin Karaman net**, Web, 12 Haziran 2018.

2. İslami Feminist Yorum

İslami feminist yorum, ilk olarak Amina Wedud ile başlar. Amina Wedud Kur'an-ı Kerim'in yorumlama yöntemi ve bazı dil çalışmalarıyla müzekker kalıpların dışına çıkarılmasını ister.

“Âmine Wedud kadın bakış açısıyla Kur'an'ı yeniden yorumlarken, bir diğer ifadeyle tefsirini yaparken, Kur'an'ın modern çağda yaşayan kadınlar için“anamlı” olacak bir okumasını yapmayı amaçlamıştır. Bunun için öncelikle ‘geleneksel’ tefsirlere karşı çıkmıştır. Geleneksel tefsirleri, temelinde hermenötik bir ilkeye dayanmadıkları için ayetleri gelişigüzel yorumladıkları, hepsinin sadece erkekler tarafından yazılmış olması, kadınlara ve onların deneyimlerine yer verilmemiş olması nedeniyle eleştirmektedir.”²⁵

“Wedud, Kur'an'ı kadın bakış açısıyla yorumlarken hermenötik metodu kullanmaktadır. Bilindiği gibi hermenötik metot, metni, metnin yazıldığı şartlar ve çevre, gramatik kompozisyonu ve bütünü ya da dünya görüşü yönünden incelemektedir. Hermenötik, yazarın başta dil olmak üzere çeşitli iletişim araçlarıyla” bildirdiği, ama okuyucunun çeşitli nedenlerle kavrama gücünü yaşadığı metni, mesajları açısından ortaya çıkarmaktır²⁶

“Tarih ve bağlam değiştikçe söz ile anlam birbirinden uzaklaşır. Hermenötiğin çabası ise tarih ve bağlamın doğal sonucu olarak birbirinden uzaklaşan söz ile anlamı birbirine yaklaştırmaktır. Bu çaba, bazen sözün aleyhine de olsa, onun zıddının ifadesi de olsa bu, böyledir”²⁷

İslami feminizm kavramından bahsedildiğinde ilk olarak Mısır'da Kasım Emin ve Tahrirü'l Mer'e adlı eseri akla gelir.

İslamcı Feminizm terim olarak İran'da yazar Afsaneh Najmabadeh ve Ziba Mir Huseyini'nin eserlerinde ve Tahran kadın dergisi Zanan'da kuruldu ve Suudi

²⁵ Gürhan, a. g. e., ss.112-114.

²⁶ a.g.e., s. 13.

²⁷ a.g.e., s. 14.

Arabistanlı kadın yazar Mai Yamani tarafından 1996 yılında yayımlandığı “Feminism and Islam” kitabında kullanılmıştır.²⁸

“İslamcı Feminist yazarlar genel olarak Batılı Feminist hemcinsleri gibi toplumsal cinsiyet ayrımlarının kökenini kadın ve erkek bedeninde yani “biyoloji”de değil, toplumsal bir inşa olarak gördükleri “kültür” aramaktadır. Modernist İslamcı yazar Fazlurrahman’ın tarihselcilik denilen ve Kur’an’daki ayetleri o günün sosyo-ekonomik ve kültürel koşulları içerisinde “anlamlandırma” çabası ve bu yönde kullandığı metodoloji İslamcı feminist yazarlar tarafından Kur’an’daki kadına ilişkin ve kadınla ilgili ayetlerin “anlamı”nı araştırmakta ve böylelikle Amina Wedud Muhsin’in söyleyişiyle bu yöntemle Kur’an’ın modern kadın için anlamlı gelebilecek bir “okuması” yapılabilir. Hz Muhammed’in sözlerini içeren hadis külliyyatına yönelik yaklaşımlarında da İslamcı feminist yazarlar, kadının modern toplumdaki statüsüyle uyumlayacak ifadelerini içerdiklerini düşündükleri hadislerin geleneksel hadis usulü ve kritiğiyle değerlendirilmesinin yetersiz, eksik ve hatalı olacağını hatta dinin “ataerkil” söylemini kuvvetlendireceğini düşündürmekte ve hadislerle ilgili modern, Foucaultcu bir özne- iktidar ilişkisine dayalı bir “okuma” yapmaktadırlar.”²⁹

“Amina Wadud, bu yorum tekniğinde, Kur’an-ı okuyan ve anlamayı hedefleyen müfessirlerin kendi kültürlerine bağlı olarak bakış açılarının tefsirlerine etkisini eleştirerek ilke olarak Kur’an’ın genel bakış açısının belirlenmesini ve diğer konularında bu genel ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.”³⁰

Böylelikle İslamcı feministlerin Kur’an-ı Kerim metinlerine tarihselci anlayışa yakın bir yorumlama şekliyle yaklaştığı çıkarılabilir. İslamcı feministlerin, İslam dünyasında varlığı inkar edilemeyecek olan kadına yönelik menfi tavırlara bu şekilde bir çözüm anlayışı geliştirdikleri görülmektedir.

3. Radikal Yorum

²⁸ Yasemin Yüce Tar, **2000’ler Türkiye’sinde Kadın Sorunu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun, 2013, ss. 83-85.

²⁹ a.g.e., s. 85.

³⁰ Amina Wadud Muhsin, **Kur’an ve Kadın**, çev. Nazife Şişman, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 25.

Tüm İslami kavramlara aşırı bir anlam yükleyerek, toplumun genel çizgisi dışına taşmaktır. Genelde bu yorumlarda şiddet ön plana çıkar. İlk dönemlerde Hariciler olarak ortaya çıkan bu tür yorumlar, günümüzde selefilik olarak kendisini tanıtmaya gitmektedir.

Bu tür yorumların genel özellikleri cihat adına şiddeti meşrulaştırma³¹, içine kapalı bir örgüt teması izleme, tüm İslami kavramları en uç şekilde yorumlama ve ona göre davranış biçimleri belirlemektir.

Dini hassasiyeti olan kadınlar tarafından ise; radikal yorumlar en başta eğitim haklarını iptal etmekle başlayarak, onları tamamen duvarlar arkasında kalmaya ikna etmektedir. Herhangi bir konuda karar hakkı tanımayarak, bu durumun kendileri açısından da özümsemesi sağlanmış, tüm fikhî hususlar, akidevi bir mevzu gibi ele alınmıştır. İslam'da kadın hakları açısından net bir şekilde hüküm verilmemiş her konuda, uygulama kadın aleyhine olacak şekilde çözülmüştür.

Radikal yoruma sahip gruplarda; kadınlar bu durumu kabul etmiş, içinde oldukları tüm olumsuz durumları, farklı olmanın verdiği hisle ya da iman etmenin bedelini ödemek şeklinde yorumlayarak kabule daha yatkın hale gelmişlerdir.

Radikal yoruma sahip kadınların kendilerinden herhangi bir eleştiri ya da serzeniş gelmemektedir. Bu durum, aynı zamanda içine kapalı bir yapı izlemeleriyle de açıklanabilir.

Radikal yorumlama biçimine sahip kişilerin hayatlarına, farklı bir düşünce anlayışına sahip gruplardan katılım olduğunda; yeni katılan bireylerin her durum davranış biçimi eleştiriye tabi tutulmaktadır. Radikal yapıların, eleştiriye karşı müsamahasız tutumuyla birlikte; yeni katılan ve gruba uyum sağlamayan kişiler mürted ilan edilmektedir. Bu tür durumlarda, şiddet sebebiyle ortaya çıkan korku; aykırı sesleri azaltmakta ya da yok etmektedir. Radikal yorumlama biçimine sahip kadınların sosyal ve kamusal alanda varlığı yok denecek kadar azdır.

Radikal düşüncenin temel sorunları şu şekilde ifade edilmiştir: “Kaynağa dönüş düşüncesiyle bilgiyi imanla özdeşleştiren radikal yaklaşımın –hakikati temsil

³¹ Saffet Köse, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sayı: 9, Konya, 2007, ss.37-70.

eden benim- mantığı üzerinden farklı düşünce ve önerilere hırçınca bir tepki geliştirmesi, radikallerin totaliter ideoloji tutkunluğu ve radikalizmin sosyal meselelere koyu bir muhafazakâr tutumla yaklaşıyor olmasıdır. Diğer bir nokta ise – dini inhisarcılıkla – ifade edilen dinin yorumlanmasındaki tekelci tutumdur. Son olarak ise; radikal düşünceye sahip bireylerin her şeyi belirlemeye kendini vazifeli sayması şeklinde tezahür etmesidir.”³²

4. Selefi Yorum

Selefi yorum; kendisini ilk asra dayandırarak tevil, teşbih ve yorum kabul etmeyen, kıyas ve istihsan gibi metotlardan uzak kalarak oluşan bir düşünce şeklidir. İslam geleneğinde, selef, ilk nüveleri oluşturan insanlar olarak anlaşılabilir. Günümüzde bu durum biraz değişime uğramıştır. Kendisini selefi olarak tanımlayan, aşırı radikal örgütlerin ortaya çıkması bu duruma sebebiyet vermiştir.

Selefi yorumun pek çok çeşidi olmasıyla birlikte,³³ dini hassasiyeti olan kadın açısından selefi yorumlar, onu yine tüm haklarından mahrum bırakmaktadır. İslam’ın kaldırmak istediği kölelik ve cariye gibi uygulamaların, bu tür selefi yorumlar aracılığı ile tekrar İslam’a eklenmeye çalışıldığı görülmektedir.

“Selefi akımın metodolojisi en basit ifadeyle, altın çağ/asr-ı saadetle bağ kurmanın yegâne aracı olarak naslara parçacı ve literalist yaklaşımın savunulmasıdır. Selefîyye, Kur’an ve sünnetin geleneksel yorum biçimini reddederek ve klasik ilmin bu temel metinler etrafına yığıldığı yorumsal ilaveleri (şerh) kesip atmaktadır. Fakat geçmişin “ihyasını” talep etmeleri belirli bir içtihat eylemine kapı açmıştır. Nitekim bu düşünce akımından ilim adamlarının mezhep imamlarının taklidinden ziyade içtihadı savunmaları bunun göstergelerindedir. Fakat buradaki içtihat eylemi, rasyonel olmaktan çok genel olarak kaynaklara dönme şeklinde kendini göstermektedir.”³⁴

³² Büyükkara, a.g.e., s. 314.

³³ Mesut Özdil, “**Selefi İdeoloji ve Şiddetin Motivasyonları**”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2016.

³⁴ Hayri Kırbaşoğlu, “Maziden Atıye Selefi Düşüncenin Anatomisi”, **İslamiyat**, c. X, sayı: I, 2007.

Selefilik hakkında betimleyici bir analiz yapan Sönmez Kutlu, günümüz selefililerini genel özellikleri itibariyle altı başlık altında tanımlamıştır. Başlıklar şu şekilde sıralanmıştır. “Gelenekçi ve muhafazakar din söyleminin temsilcileri olmaları, hayal ettikleri altın çağa dönme arzuları, tarihe ve dini-kültürel tecrübeye aşırı güven, akıl karşıtlığı tutumunu benimseme, somut ve biçimsel (teşbihci) düşünceyi önceleme, metin merkezli dini bilgi üretme, şekilci dindarlığı savunma, seçilmişlik psikolojisiyle hareket etme, şeriatı koruma ve bidatleri yıkma görevi üstlenme, pasif siyasi tutum sergileme .”³⁵

Başlıklardan da anlaşıldığı gibi selefiler dinin sosyal hayata yansımada katı ve sert bir tutum benimsemektedirler. Metinleri indirgemeci bir yöntem ile ele almaları ve dayatmacı bir tutum izlemeleri de bu sonucu desteklemektedir.

Selefilğin en uç biçimi olarak ortaya çıkan, Daeş terör örgütünü tanımlayan Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun raporuna göre³⁶ ise; tarih boyunca medeniyet üreten bütün düşünce okullarını ehli bidat saymaları, kalan okulları ise ehli dalalet olarak isimlendirmeleri, sanat, bilim ve estetik gibi alanlara karşı tepkili olmaları, Kur’an- ı Kerim ile ilişkilerinin lafzi ve harfi olması, sünnetle ilişkilerinin ise zahiri ve şekli olması, dini referansları bağlamından kopartarak doğrudan bir kanun metni gibi algılamaları, ehli sünnet yorumunu kendi tekellerine alarak diğer tüm Müslümanların ötekileştirmeleri şeklinde ileri gitmeleri sebebiyle İslam dünyasına her konuda zarar veren bir yapı olmuştur.

Türkiye açısından radikalizm ve selefilik düşüncelerinin nasıl etkili olduğu düşünülecek olursa; selefilğin alt kolları itibariyle daha fazla şiddet içerikli olduğu anlaşılmaktadır. Radikalizmle ilgili bazı tanımlamalarda³⁷ Türkiye’deki İslami hareketler de radikal gruplar olarak verilmiştir.

³⁵ Sönmez Kutlu, **Selefilğin Fikri Arka Planı**, Otto Yayınları, Ankara, 2016, ss. 212-223.

³⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu, **Daeş’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu**, Ankara, DİB, Ankara, 2015, s. 8.

³⁷ Mehmet Ali Büyükkara, **Çağdaş İslami Akımlar**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 57-82.

C. İSLAM DÜNYASINDA ORTAYA ÇIKAN KADIN İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİN TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARI

Yerli İslami düşünceden kastımız, Türk, Müslüman yazar ve düşünürlerdir. Bu düşünürlerin pek çoğu, Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile birlikte gelen arayışlarla karşılaşmışlar, bu arayışları İslami düşünce şekillerine göre sınıflandırmışlardır.

İlk olarak, Mehmet Akif Ersoy'un; dini hassasiyeti olan kadın hakkındaki görüşlerinin gelenekçi çizgiye bağlı olduğunu görürüz. Kadının çalışmasını doğru bulmaz. Dini hassasiyeti olan kadına annelik dışında toplumda herhangi bir rol vermez. Dini hassasiyeti olan kadının eğitime karşı çıkmaz, fakat kamusal alanda bulunmasına karşıdır.³⁸

Bu konuda Ömer Çaha;"İslamcılar" olarak isimlendirdiği; Mustafa Sabri, Musa Kazım, Said Halim Paşa, Mehmet Akif ve Ahmed Hamdi Akseki gibi kişilerin düşüncesinin şöyle olduğunu söylemiştir;

"Toplum İslami kurallara geri dönmeli, aile hukuku İslami kurallara göre yeniden düzenlenmeli ve kadının eğitimi, kadınları kamusal alana sokmayı değil, daha sağlıklı ve dindar nesiller yetiştirmeyi amaçlamaktadır."³⁹

Said Halim Paşa da, *Buhranlarımız* adlı eserinde hak eden hürriyeti kendisi alır diyerek benzer düşüncelere yer vermiştir. Tarlada çalışmak bakımından cinsiyetler arasında ayırım olmadığını, bunun işin doğal yapısıyla alakalı olduğunu fakat kamusal alanda kadının varlığının doğru olmadığını belirtmiştir. Hak edilen kadar hürriyet başlığı ile kadın özgürlüğünü sınırlı alanla çevrelemiş, dini hassasiyeti olan kadının, dini emirler dışında zaten özgürlük arayışı içinde olmadığını göz ardı etmiştir.⁴⁰

Bu yorumdan da anlaşıldığı gibi yerli İslami düşünce kadının kamusal alanda olmasını ya da çalışmasını o dönem için desteklememektedir. Yine kadının ev dışında çalışmasını destekleyen yerli düşünürler ise; onlara özel bir alan olması

³⁸ Firdevs Canbaz, "Mehmet Akif Ersoy ve Müslüman Kadını", *Hece Dergisi*, S.133, Ankara, 2008, ss. 230-237.

³⁹ Ömer Çaha, *Sivil Kadın*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010, s. 49.

⁴⁰ Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 125-136.

konusunda hem fikirdirler. Anadolu Selçuklularında var olan “Bacıyan-ı Rum buna örnek verilebilir.

D. SOSYAL YAŞAMDA GÖRÜNÜRLÜK

Dini hassasiyeti olan kadının özel alandan çıkıp kamusal ve sosyal alanda da var olması olarak anlaşılmıştır. Dini hassasiyeti olan kadının sosyal alanda görünürlüğü; toplumsal cinsiyet, aktif, pasif, sivil, siyasal, kamusal, özel konularıyla da ilgilidir.

İlk olarak; toplumsal cinsiyet kadınları evle özdeşleştirmiştir. Özel alana ait her şey genellikle kadınla ilgilidir. “Eski yunan ve Roma toplumu için, kamusal alan – polis ya da publica- (şehir devleti ya da polis) özgür vatandaşlar arasındaki özgür birliklerin alanı idi. Kamu alanında erkekler (ve sadece erkekler) belagat ve spor tarzındaki yarışmalar vasıtasıyla üstün fazilet, ün ve kendi kişiliklerini kazanabilirlerdi. Sadece düzenlenmemiş olmasından değil aynı zamanda yerel ekonomi ve hane halkının özel alandan katı şekilde ayrılmasından dolayı egemen bireyler fikrinden doğar.”⁴¹

Bu cümleden de anlaşıldığı gibi eskiden günümüze kamusal alanda çoğunlukla erkekler bulunmuş, bu durum liberal politikalar etkisiyle günümüzde değişmiştir. Kadınlarda aynı erkekler gibi kamusal ve sosyal alanlarda görünür hale gelmiş ve erkeklerle aynı siyasi, ekonomik ve sosyal haklara sahip olmuşlardır. Sahip olunan haklar sayesinde, kadınlar örgütlenmeye gitmiş ve daha iyi bir kadın yaşamı için dernek ve vakıflar kurarak, toplum içinde var olmaya devam etmişlerdir.

”Kamusal ve özel arasındaki ilişkiye liberal bakış, genellikle ‘sivil toplum’ ve devlet arasındaki ilişki olarak tanımlanır. Sivil toplum, özellikle modern mahremiyet fikrini tanımlar. Özel alan sadece hane halkı değil, aynı zamanda insanların kendi politik ve ekonomik çıkarlarını arayan gönüllü birlikler alanı olarak da tanımlanır.”⁴²

Bu tanıma, dini gerekçeler ya da dini amaçlar da eklenebilir. Nitekim pek çok toplumsal grup dini amaçlarla kurulmuştur. “Tarih boyunca toplumsal örgütlenme,

⁴¹ Jenks, a.g.e., s. 50.

⁴² Jenks, a.g.e., s. 202.

biçim ve davranışların karakteri dini etkiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple din; kültürün ilkel basamaklarından başlayarak, aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi doğal gruplarla hep ilişki içinde olmuştur. Bu gruplar gerek zihniyet, gerekse örgütlenme bakımından dini etkiyi hiçbir zaman gizleyemez.”⁴³Kadınların sosyal ve kamusal alanda görünürlükleri bakımından dini etki yorumlara göre farklı etki yapmıştır. İslami açıdan, radikal ve selefi içerikli yorumlar ve bu yorumları benimseyen kadın, erkek herkes için kadının eve kapanmasına yol açmıştır. Diğer geleneksel, modernist ya da feminist yorumlarda ise kadının kamusal alanda görünürlüğü artmış ve faaliyet alanı kısıtlanmamıştır.

Klasik sivil toplum tartışmalarında da kadının sivil toplum alanının dışına itildiği belirtilmektedir.⁴⁴ Özel alanla kamusal alan arasındaki bütünleşmeye ilave olarak kadınların modern toplumlarda kamusal alanın birer aktörü haline gelmesi sivil toplumu yeniden tanımlamayı kaçınılmaz kılmaktadır. Artık, sivil toplumu tekipleşmiş bir erkeksi alan olarak görmenin geçerliliği kalmamıştır.⁴⁵

⁴³ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998, s. 235.

⁴⁴ Çaha, a.g.e., s. 50.

⁴⁵ a.g.e., s. 65.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMAN KADIN'IN SOSYAL YAŞAMDA GÖRÜNÜRLÜĞÜ: ANADER VE AKADDER

A. ANADER

ANADER: Konya'da ilk olarak, Abdullah Büyük tarafından, 1985'te hanım hizmetleri olarak kurulan, 2001'de kurumsallaşmasıyla ortaya çıkan, kadın sivil toplum kuruluşudur. Başkanlığını da bir bayanın yönettiği bu kuruluş; dini hassasiyeti olan kadının anne ve eş olması üzerinde fazlaca durarak; bu konularda yeterli, bilgili ve İslami bir kişilik geliştirmeye çalışmıştır. Derneğin kuruluş amacı şu şekilde özetlenmiştir;

“Değerlerin yitirildiği, toplumun temel yapı taşı olan aileyi inşa edecek insanların bilinçsiz bir şekilde yuva kurmaya adım attığı, “aile” kavramının içinin boşaltıldığı günümüzde, tüm aile bireylerinin eğitimini hedefleyerek, toplumun menfi değişime dur diyebilmek ve bu değişimi müspet yöne çekmek, toplumu tahriplere karşı sağlam teçhizatla donatmaktır. Kur'an'daki ilahi mesajları almaya ve yaşamaya çalışmakla yola çıkarak, dürüst, seviyeli, erdemli ve özgür -asimile olmamış, ideolojilerin etkisi altında kalmamış- bir eğitimle tüm alanlarda, bilhassa ailede uygulanabilirliğini sağlamak. Böylece evlatların sadece büyütülüyor olmasının önüne geçerek eğitilmelerini, yeni nesillerin madde ve mana âleminde zirvelere miracını temin etmektir.”⁴⁶

Derneğin vizyon ve misyonundan da anlaşıldığı gibi aileye çok önem vermektedir. Bu yüzden de kurumsallaşmasıyla birlikte, ilk olarak evlilik okulu projesini ortaya çıkarmış ve yürütmüştür.

Yaptıkları kültürel çalışmalar; özel ve genel eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu eğitimler; gönüllü, "iradesiyle ihtiyaçlarının giderilmesini isteyen"⁴⁷ gruplara

⁴⁶ Fatma Kıvrak, “Vizyon- Misyon”, ANADER.org.tr, Web, 05 Haziran 2017.

⁴⁷ Kıvrak, a. g. e..

verilmektedir. Tüm çalışmalarda ev merkezli ve sorumluluklarının farkında olan bir kadın anlayışı ön planda tutulmuştur. Özgürlük, çalışma, kamusal alan, feminizm gibi kavramlara soğuk bakılmaktadır.

Derneğin faaliyetleri, yıllara göre farklılık göstermiştir. 2001'de kurulmasıyla birlikte yaz okulları düzenlenmiştir. Lise gençliğine yönelik programlar oluşturulup uygulanmış, özel eğitim ve manevi eğitimler verilerek, kermes çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra yaygın eğitim faaliyetleri başlatılmış pek çok yazar davet edilmiştir.

Ay Işığı Okulu adında bir kreş açılarak, okul öncesi çocuklara da dini eğitim vermeye çalışılmıştır. Hafta sonları ise, lise ve ilköğretim öğrencilerine hizmet vermiştir. İlmî araştırma ve ablalık eğitimi faaliyetleri başlamıştır. Yatılı kurs faaliyetleri ve öğrenci evleri açılmıştır. ANADER hatıra ormanı oluşturulmuştur. Dernekte gönüllü faaliyetlerde bulunan çalışanları geliştirmeye yönelik faaliyetlerde de bulunulmuştur. Kamplar, piknik ve gezilerde diğer yapılan faaliyetler arasında yerini almıştır.

ANADER; toplumda üç başlıca sorunla mücadele etmeyi hedefine koymuştur. Bunlar; eğitimsizlik, mesleksizlik ve yoksulluktur. Bu üç sorunla, iç içe yaşayan bireylerin, sorunlarını görmezlikten gelmeden; hem bu sorunları gidererek hem de sorunların içindeki insanı ihmal etmeden çözümlenmeye çalışmıştır. Anader derneğinde eğitim olarak ilk öncelik; ahlaki ve dini değerlere verilmiş, örgün eğitim konusunda çok fazla yoğunlaşma olmamıştır.

1.ANADER Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Anader derneğine üye olan kadınların yaş, eğitim, medeni durum gibi özellikler bakımından incelenerek, toplumsal açıdan derneğin durumu anlaşılmasına çalışılmıştır.

ANADER dernek üyelerinden 60 kişiye uygulanan anket soruları, üyelerin toplumsal hayata katkısı ve dindar kadınları toplumsal hayattaki görünürlükleri ile ilgili sorulardır. Üyelerin yoğun olarak bulunduğu dernek merkezinde ve konferanslarda veriler toplanmıştır.

İlk olarak katılımcılara; yaş grupları sorulmuştur. Katılımcıların yaş grubuna göre dağılımı ANADER üyelerinin profillerinin tespiti için gerekli bir durumdur. Tablo 1’de ANADER üyelerinin yaş grubuna göre dağılımı ortaya koyulmaktadır.

Tablo 1: ANADER Katılımcılarının Yaş Grubuna Göre Dağılımı

		Sayı	Yüzde
Valid	13-18	13	21,7
	19-25	38	63,3
	26-39	0	0
	40 ve Üstü	9	15,0
	Total	60	100,0

ANADER mensubu dernek üyelerine uyguladığımız ankette, Tablo 1’e göre katılımcıların çoğunluğunun 19-25 yaş aralığında %63 ki bu oran en yüksek nispette olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan diğer katılımcılar ise; %21 ile katılımcılar arasında 12-18 yaş grubu ve % 15 ile 40 yaş ve üstü şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre ANADER derneğinde çoğunluğu gençlerin oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2’de, ANADER katılımcılarının eğitim durumuna yönelik oranlar verilmiştir. ANADER katılımcılarının eğitim durumu dini hassasiyeti olan kadının toplumdaki görünürlüğünü tespit açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 2: ANADER Katılımcılarının Eğitim Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	İlkokul	4	6,7
	Ortaokul	2	3,3
	Lise	32	53,3
	Üniversite	22	36,7
	Total	60	100,0

Tablo 2’de; ANADER katılımcılarının eğitim durumu özelliklerine bakıldığında; %53 ile lise, %36 ile de üniversite mezunu oldukları görülmüştür. %10’luk bir kısım ise, ilköğretim ve ortaokul mezunudur. Yapılan mülakatlarla katılımcıların açık öğretim programlarına kayıtlı oldukları anlaşılmıştır.

Eğitim durumu özellikleri, dindar kadınların toplumsal hayata katılımlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Örgün eğitim alan ya da meslek sahibi olma yolunda ilerleyen kadınlar için toplumsal hayata katılım oldukça kolay olmaktadır. Fakat eğitim almayan ya da alamayan kadınlar için toplumsal hayatta varlıklarını sürdürmek oldukça zor olmaktadır.

Katılımcıların medeni durumları konusundaki dağılım; ANADER üyelerinin demografik özelliklerinin tespiti için gerekli bir durumdur. Tablo 3’de ANADER üyelerinin medeni durumlarının dağılımını ortaya koymaktadır.

Tablo 3: ANADER Katılımcılarının Medeni Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Evli	9	15,0
	Bekar	51	85,0
	Total	60	100,0

Tablo 3’e göre katılımcılarının %85’i bekâr, %15’i de evli olarak tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların çoğunluğunun bekâr olduğunu göstermektedir. Bu durum katılımcıların çoğunluğunun yaygın ya da yaygın olmayan eğitim kurumlarında öğrenci olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Medeni durum, eğitim durumu ve yaş özellikleri dernek katılımcılarının sosyal faaliyetlere katılımını artırıcı özellikler taşımaktadır. Dernek üyelerinin toplumsal faaliyetlerine engel olacak ya da onları bu bakımdan geri plana atacak herhangi bir neden görünmemektedir. Nitekim dernek üyeleri bazı kültürel faaliyetlerde oldukça aktif rol almaktadır. Dernekle ilgili kermes, yılsonu müsamereleri gibi.

Tablo 4: ANADER Katılımcılarının Ailelerinin Dindarlık Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Dindar değil	1	1,7
	Az dindar	17	28,3
	Fikrim yok	2	3,3
	Dindar	34	56,7
	Çok dindar	6	10,0
	Total	60	100,0

Tablo 4’de ANADER dernek üyelerine ailelerinin dindar olup olmadığı sorulduğunda ;%10’unun çok dindar %56.7’ sinin dindar %3.3’ünün fikrinin yok, %28,3’ünün az dindar ve % 1.7’sinin de dindar olmadığı cevapları alınmıştır.

Tabloya genel olarak bakıldığında katılımcıların ailelerinin % 95’inin bir şekilde dindar olduğu, fakat dikkat çeken yönü,%66,7 sinin dindarlıkta yoğunluk yaşadıkları anlaşılmaktadır. Dini bir dernek olmasına karşın üyelerinin dindarlık seviyelerinin çeşitlilik arz ettiği de görülmektedir.

2. ANADER’de Kadının Kültürel Alandaki Görünürlüğü

Dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatta görünürlüğü artıran çalışmalardan biri de kültürel faaliyetlerdir. Kültürel faaliyetler çoğunlukla dernekler vakıflar aracılığı ile yapılmaktadır.

Kültür kelimesi sözlükte; “bir topluluğun bütün fertlerinin sahip olduğu, olayları ve meseleleri karşılayan duyuş, düşünüş şekilleriyle, tarih içinde meydana gelen fikir ve sanat verimleri ve değer hükümlerinin bütünü”⁴⁸ olarak tanımlanmıştır.

“Dinin birey hayatına yansımaları olarak tanımlayabileceğimiz dindarlık, inanan ile inanılan arasındaki ilişkiler yanında inanan kişinin duygu düşünce ve davranışlarını da etkileyip şekillendirmektedir.”⁴⁹

⁴⁸ Hasan Ali Kasır, **Kültür Bilinci**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 14.

⁴⁹ Ahmet Onay, Dindarlık, **Etkileşim ve Değişim**, Dem Yayınları, İstanbul, 2014, s. 17.

Kültürel faaliyetler, ini hassasiyeti olan kadının toplumdaki hareket dinamiklerini oluşturur. Bu konuda Nurettin Topçu: “Hareket insan varlığının cevheridir. İnsanı anlamak hareketini anlamaya bağlıdır.”⁵⁰ demiştir.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta etkin bir şekilde var olması onun toplum içindeki görünürlüğü artıran unsurlardan birisidir. Bu sebeple Tablo 4’de ANADER üyelerine kadının sosyal hayata dahil olmasıyla ilgili tutumları sorulmuştur.

Tablo 5: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayata Dâhil Olmasıyla İlgili Tutumları

		Sayı	Yüzde
Valid	Yetersiz	3	5,0
	Az yeterli	28	46,7
	Fikrim yok	9	15,0
	Yeterli	16	26,7
	Çok yeterli	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 5’e göre; ANADER dernek üyelerine; dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta yer alma durumunun ne ölçüde olduğu sorulduğunda ; %51 ile yetersiz ve az yeterli,%32 ile ise yeterli ve çok yeterli cevabı verilmiştir. Katılımcıların % 15’i ise fikrim yok cevabını vermişlerdir. Bu durum ANADER dernek üyelerinin dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayata katılımını yetersiz gördüklerini göstermektedir. Dernek üyeleri; dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayattaki faaliyetlerinin daha fazla olması gerektiğini düşünmektedir.

Dini hassasiyeti olan kadının toplumdaki faaliyetleri toplumsal hareket kavramıyla da ilişkilidir. Toplumsal hareket: “parçası olduğu toplumda ya da grupta değişme meydana getirmek ya da bir değişmeyi engellemek üzere süreklilik içinde eylemde bulunan bir insan topluluğunu ifade eder.”⁵¹ Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi

⁵⁰ Ali Osman Gündoğan, “Topçu ve Hareket Felsefesi”, **Hece Dergisi**, Ankara, 2006, s. 17.

⁵¹ Alev Erkilet, **Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul,

dernek ve vakıflar toplumda var olan durumu belli çalışmalarla değiştirmeye yönelik eğilimlerde bulunmaktadır. Bu çalışmalar dini amaçlı olduğu gibi eğitim amaçlı da olabilmektedir.

Dini hassasiyeti olan kadınların sosyal alandaki faaliyetlerini artıran derneklere üyelerin nasıl katıldığını önemli bir konudur. Bu sebeple Tablo 6'de ANADER dernek üyelerine derneğe katılım gerekçeleri sorulmuştur.

Tablo 6: ANADER Katılımcılarının Derneğe Katılım Gerekçeleri

		Sayı	Yüzde
Valid	Aile	15	25,0
	Akraba	1	1,7
	Arkadaş	24	40,0
	Diğer	4	6,7
	Öğretmen, Kuran Kursu Hocası, İmam	16	26,7
	Total	60	100,0

Tablo 6'ya göre; ANADER dernek üyelerine, derneğe katılmalarını sağlayan faktör sorulduğunda %40 ile arkadaş cevabı verilmiştir.% 27 ile aile ve akraba seçeneği işaretlenirken, % 35 ile diğer ve öğretmen şıkları seçilmiştir. Bu durumda; ANADER derneğine en çok katılımın arkadaş çevresiyle gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Daha sonra teknolojik araçlar, internet ve öğreticiler derneğe katılımında etkili olmuşlardır.

Derneğe üyelerin katılım şeklinden sonra; katılım amacı ise; dini bilgileri öğrenmek ya da dini duyarlılığını artırmak amacıyla olmaktadır. Bazı üyelerin de eğitim çalışmalarına katkı vermek ya da dernek faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla adanmışlık rolü içinde derneğe katılım sağladıkları görülmüştür.

ANADER derneğinde yapılan faaliyetlerin çoğunluğu dini ve eğitim içerikli faaliyetlerdir. Ekonomik açıdan; zekât, sadaka ve yoksullara ve mültecilere yardım

etkinlikleri düzenlenmektedir. Derneğin en çok yoğunlaştığı konu anne ve kızların dini eğitimidir.

Derneğe katılan üyelerin dernekle birlikte sosyal yaşamlarında bir değişme veya farklılık yaşayıp yaşamadıkları hususu da önemlidir. Bu bakımdan ANADER dernek üyelerine, bu derneğe katılmalarının, onların sosyal hayatında bir artışa neden olup olmadığı Tablo 7’de sorulmuştur.

Tablo 7: ANADER Katılımcılarının Dernekle Birlikte Sosyal Hayattaki Hareketlilik Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Hiç yok	2	3,3
	Az var	11	18,3
	Fikrim yok	6	10,0
	Orta derecede var	25	41,7
	Çok var	16	26,7
	Total	60	100,0

Tablo 7’ye göre; katılımcıların % 41 ile orta derecede bir hareketlilik var cevabı verdikleri görülmektedir. Sosyal hayatındaki artışı çok olarak değerlendiren katılımcı oranı %27’dir. Hiç artış yok veya az artış var diyen katılımcı oranı ise; %21’dir. Bu konuda herhangi bir fikri olmayan katılımcı oranı %10 dur. Bu oranlardan anlaşıldığı gibi ANADER derneğine katılımın, üyelerin sosyal hayatında %50’nin üzerinde bir farklılık oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bir derneğin varlığını devam ettirmesi, üyelerinin dernekle ilgili memnuniyeti veya yararlılığı konusundaki düşünce ve kanaatleri önem arz etmektedir. Bu sebeple ANADER dernek üyelerine, dernek çalışmalarının sosyal hayatta yeterli olup olmadığı sorulmuş; Tablo 8’de görüldüğü üzere; %66 ile yeterli ve çok yeterli cevabı alınmıştır. % 26 oranında katılımcı ise; dernek çalışmalarını yetersiz ve az yeterli bulmuştur.

ANADER derneği sadece kadınlara özel çalışmalar yaptığı için dernekteki faaliyetlerde bu duruma göre şekillendirilmiştir. Derneğin çok farklı ve çeşitli bir faaliyet alanı bulunmamaktadır.

Tablo 8: ANADER Katılımcılarına Göre Dernek alışmalarının Sosyal Alandaki Yeterlilik Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Yetersiz	6	10,0
	Az yeterli	10	16,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Yeterli	27	45,0
	çok yeterli	13	21,7
	Total	60	100,0

Tablo 8’ye bakıldığında, dernek üyelerinin yapılan çalışmaları yeterli gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Dini hassasiyeti olan kadının, sosyal hayatta yer alma durumunu çoğu katılımcının yetersiz bulmasıyla, katılımcıların bu soruya verdiği cevaplar çelişmemektedir. Çünkü dernek yeleri, ANADER’in yaptığı faaliyetlerle, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayata katılımın arttığını, önceki eksik durumun tamamlandığını düşünmektedir.

Katılımcılara; dernek politikasının dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını destekleyip desteklemediği sorulduğunda ise; Tablo 8’de görüldüğü üzere % 87 gibi bir oranla, destekliyor ve çok destekliyor cevabı alınmıştır. Bu durumda, ANADER derneği dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını destekleyen çalışmalara önem vermekte ve bununla birlikte sosyal hayata katılımı artırmaktadır.

İslami kadın sivil toplum kuruluşlarından, kadınların toplumdaki görünürlüğüne etkisi bakımından beklenenler; “Engelli olan veya olmayan geç, yaşlı, yetişkin kadınların hukuki, ekonomik, sosyal, siyasal, sanatsal vb. alanlarda yaşama katılımını sağlayarak, demokratik hak hukukun bilincinde bireysel ve mesleki gelişimlerine yönelik projeler ve aktiviteler gerçekleştirerek Türkiye’nin; siyaset, ekonomi, sanat, kültür, bilim, teknoloji vb. alanlarında gelişimi için

araştırma, inceleme, yayın vb. belirtilen çalışma yöntemleri doğrultusunda katkı sunmak, bu tür çalışmaları teşvik etmek, yürütmek ve yaymaktır”⁵² şeklinde özetlenebilir.

Tablo 9: ANADER Katılımcılarına Göre Dernek Politikasının Kadınların Sosyal Hayatını Destekleme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Hiç desteklemiyor	0	0
	Az destekliyor	4	6,7
	Fikrim yok	3	5,0
	Destekliyor	31	51,7
	Çok destekliyor	22	36,7
	Total	60	100,0

Tablo 9’da; ANADER dernek katılımcılarına, ANADER dernek politikasının kadınların sosyal hayatını destekleyip desteklemediği sorulduğunda; katılımcıların %88’ i destekliyor ya da çok destekliyor cevabını vermişlerdir. Bu durum üyeler tarafından kadınların sosyal hayatını desteklediğini düşündüklerini göstermektedir.

Dini hassasiyeti olan kadınların görünürlüğü ile resmi alanda bulunma durumları birbiriyle ilişkilidir. Bu nedenle kadınlara eğitim veren, onları her alanda geliştirmeye çalışan derneklerin bu konudaki tutumları önemlidir. Bu sebeple ANADER dernek üyelerine, derneğin kadınların resmi alandaki varlıklarını destekleyip desteklemediği Tablo 10’da sorulmuştur.

Tablo 10’da, kadınların “resmi alandaki varlıkları” şeklindeki yargıyla kadınların dernek veya vakıflarda yönetici olabilmesi ya da siyasi alanda görev alarak milletvekili olmasına yönelik fikir ve düşünceleri sorulmuştur. Derneğin genel olarak; toplum içinde kadına yönelik baskın olarak desteklediği rol model annelik ve ev hanımlığıdır. Derneğin benimsediği rol modeller dışındaki bir sosyal konuma yönelik soru üyelerin kadın anlayışlarını ortaya koymakta yardımcı olacaktır.

⁵² Kadem, “Dernek Tüzüğü”, **Kadem org. tr.**, Web, 26 Haziran 2018.

Tablo 10: ANADER Katılımcılarına Göre Derneğin, Kadınların Resmi Alandaki Varlığını Destekleme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Desteklemiyor	8	13,3
	Az destekliyor	6	10,0
	Fikrim yok	3	5,0
	Destekliyor	36	60,0
	Çok destekliyor	7	11,7
	Total	60	100,0

Tablo 10'a göre, dini hassasiyeti olan kadının resmi alanda varlığını destekleyip desteklemediği sorulduğunda ise; %70 oranla destekliyor cevabı verilmiş; %23 ile desteklemiyor seçeneği işaretlenmiştir. Bu durumda, anket sonuçları ANADER dernek üyelerinin kadının çalışmasına olumlu baktıklarını göstermektedir. Mülakat grubunda ise durum farklı bir yönde şekillenmektedir. Mülakat grubu kadının kamusal alanda varlığını desteklememektedir. Yani mülakat grubunda yer alan dernek üyeleri kadının ev dışındaki işlerde çalışmaması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Aldıkları eğitim ve buldukları şartlar itibariyle bu kanıya varmış olmaları muhtemeldir.

Dini hassasiyeti olan kadınların kültürel alandaki görünürlüğüne katkı sağlayan faktörlerden birisi de dini dernek ve vakıflardır. Bu nedenle, ANADER dernek üyelerine dini dernek ve vakıfların dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatına yararlılığı Tablo 11'de sorulmuştur.

Tablo 11: ANADER Katılımcılarına Göre Dini Dernek ve Vakıfların Faydalı Olma Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Evet	60	100,0
	Hayır	0	0

Tablo 11’de; ANADER dernek üyelerine; dini dernek ve vakıflarının dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatını daha iyi hale getirip getirmediği sorulduğunda; %100 oranla daha iyi hale getirdiği cevabı alınmıştır. Bu durum; Müslüman camiadaki kadın derneklerine ne kadar fazla ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Dini hassasiyeti olan kadının kültürel alanda varlığı etkileyen faktörlerden birisi de televizyona çıkmasıdır. Bu sebeple, Tablo 12’de ANADER üyelerine kadının dini anlatmak için televizyona çıkmasına yönelik görüşleri sorulmuştur.

Tablo 12: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Dini Anlatmak İçin Televizyona Çıkmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	8	13,3
	Katılmıyorum	26	43,3
	Fikrim yok	6	10,0
	Katılıyorum	20	33,3
	Kesinlikle katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 12’de; ANADER katılımcılarına; dini hassasiyeti olan kadının dini anlatmak için dini içerikli bir televizyona çıkması hakkındaki görüşleri sorulduğunda; % 56’sı katılmadıkları ya da kesinlikle katılmadıklarını belirtmiş, % 33 ise bu düşünceye katılmıştır. ANADER katılımcılarının çoğunluğu, bu durumu hoş karşılamamış ve Dini hassasiyeti olan kadının mahremiyetine zarar vereceğini düşünmüşlerdir.

Medya, görünürlüğü en üst düzeylere taşıyan araçlardan birisidir. Medya görünürlüğü genel olarak kadın mahremiyetine aykırı olduğu için çok fazla kabul görmemektedir. Medyada kadınların yer alması onların eğlence ya da popülerlik amacı gütmemeleri ve dini bir faydayı ortaya çıkarmak amacıyla var olmaları durumunda herhangi bir soruna neden olmaması beklenmektedir. Dini hassasiyeti

olan kadının sosyal ve kültürel alandaki görünürlüğünü artıran medya kanallarında yer alması durumuna yönelik görüşler, ANADER üyelerine Tablo 13’de sorulmuştur.

Tablo 13: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Tv ve Radyolardaki Canlı Yarışma Programlarına Katılmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	24	40,0
	Katılmıyorum	27	45,0
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	9	15,0
	Kesinlikle katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 13’e göre; dini hassasiyeti olan kadının televizyon ve radyolardaki canlı yarışma programlarına katılmasına %85 oranında karşı çıkmıştır. Bu cümleyle aynı fikirde olan katılımcı oranı sadece % 15’tir. Yüksek oranda karşı çıkılmasının sebebi; katılımcıların, kadının mahremiyetine zarar vereceği düşüncesinde olmaları ve bu tür uygulamaları gereksiz olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

2. ANADER’de Kadının İktisadi Alandaki Görünürlüğü

Kadının çalışması, onu sosyal, kültürel ve ekonomik alanda en fazla görünür kılan etmendir. Bu nedenle, ANADER üyelerinin kadının çalışması konusundaki düşünceleri araştırılmaya çalışılmıştır.

“Kadının çalışması ve bir gelire sahip olması onun özgürlüğünün ilk aşamasıdır. Fakat kadınların işleri ya da görevleri denildiğinde akla ilk gelen, onların geleneksel görevleri olarak kabul edilen annelik ve ev işleri olmaktadır. Aslında toplumsal hayata geçişle birlikte kadın, hem evde hem de dışarıda ekonomik hayata katkıda bulunmuştur. Ancak, kadının çalışma yaşamına günümüzdeki anlamda girişi, 18. yüzyıl sonunda Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Üretim örgütlenişindeki

değişikliğin ortaya çıkardığı iş gücü ihtiyacının yanında, o dönemde hâkim olan katı liberal iktisat anlayışının sonucu ortaya çıkan düşük ücret düzeyi, yaşayabilmek için kadınların da çalışma yaşamına girmesine neden olmuştur. Bununla birlikte kadın emeğinin daha ucuz olması da o dönemde hatta günümüzde bile kadın iş gücüne olan talebi artıran acı bir gerçeği ifade etmektedir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal devlet anlayışının oluşması ile kadınların olumsuz çalışma koşullarının düzeltilmesi yönünde ilk adımlar atılmış ve kadınlara yönelik koruyucu yasalar düzenlenmiştir. Bunu takiben Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında kadın iş gücü ekonominin her alanında yaygınlaşmaya başlamıştır. Ayrıca, silahlı durumda bulunan erkek iş gücü yerine de kadınlar kullanılmıştır. Bu dönemden sonra uluslararası sosyal politikaların gelişmesi ile yine kadınları koruyucu yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Kadın iş gücünün tüm sektörlerde yavaş da olsa katılımının artması, dünya ile birlikte Türkiye için de geçerliliğini korumaktadır. Kadınlar giderek artan ölçüde kamu görevlerini üstlenmektedirler. Yakın tarihimize baktığımızda, kadınların çalışmaya atıldıkları ilk alan, Osmanlı döneminde, ebelik olmuştur. Bunu, 1872’de ilk kadın öğretmen, 1882’de ilk kadın okul yöneticisinin atanması takip etmektedir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı yaşanan savaşlar; erkeklerin cepheye gitmesine, boşalan memuriyetlere (postanelere, telgrafhanelere) ve hastabakıcı olarak orduya kadınların alınmasına neden olmuştur. Özetlemek gerekirse, kadınların tarım dışı alanlarda üretime katılımı, Sanayi Devrimi ile başlamakta, İkinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmakta; bilgi tabanlı yeni bir ekonomik yapılanmaya geçişin yaşandığı 21. yüzyılda ise kadınlar çalışma hayatında erkeklerle denk bir konum talep etmektedir.”⁵³

Kadınların, tarihten günümüze iktisadi hayata olan katkıları oldukça artmıştır. Her alanda çalışmaya başlayan kadınlar kamusal ve sosyal alandaki görünürlüklerini oldukça artırmışlardır. Dini dernek ve vakıflarda ya da sivil toplum kuruluşlarındaki kadının görünürlüğü biraz daha arka planda kalsa da geçmiş dönemlere göre daha iyi

⁵³ Ayşe Günsel-Selda Köroğlu-Latife Demirci, “Çalışma Hayatında Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar ve Cam Tavan Algıları: Kadın Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, Web, 18 Haziran 2018.

bir durumdadır. Bu nedenle, ANADER dernek üyelerine kadının çalışmasına yönelik görüşleri Tablo 14’de sorulmuştur.

Tablo 14: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Desteklemiyor	3	5,0
	Az destekliyor	21	35,0
	Fikrim yok		
	Destekliyor	30	50,0
	Çok destekliyor	6	10,0
	Total	60	100,0

Tablo 14’de; ANADER dernek üyelerine kadının çalışmasını destekleyip desteklemedikleri sorulduğunda; %60 oranla destekledikleri, %40 oranla da bu duruma karşı çıktıkları görülmüştür. Sonuçlara göre. ANADER dernek üyelerinin yarısından fazlası kadının çalışmasını desteklemiştir. Mülakat grubunda ise; kadının çalışması, ailenin ekonomik durumuna bağlanmış, ailenin mali durumunda herhangi bir ekonomik sıkıntı yoksa kadının da çalışmasına gerek olmadığını söylemişlerdir. Bu durumda dernek üyelerinin ailelerinin mali durumları onların meslekte ya da işte çalışma hakkındaki görüşlerini etkilemektedir.

Sosyal faaliyetlerle ekonomik faaliyetler çoğu zaman birbiriyle iç içedir. Bu nedenle, kadınların, sosyal hayattaki çalışmalarına ekonomik durumlarının etkisinin olup olmadığı ve ekonomik durumun kadının sosyal hayattaki varlığına ne şekilde bir etki yaptığının anlaşılması için dernek üyelerine Tablo 15’deki soru yöneltilmiştir.

Tablo 15: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Mali Durumunun Sosyal Hayata Etkisi

		Sayı	Yüzde
Valid	Yok	34	56,7
	Var	26	43,3
	Total	60	100,0

Tablo 15'e göre; dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadının mali durumunun, sosyal hayata katılımına etkisi olup olmadığı sorulduğunda; %56 mali durumun sosyal hayatlarını etkilemediğini, % 43 ise etkilediğini söylemiştir. Bu durum, dernek faaliyetlerinin ücretsiz ya da herhangi bir maliyet gerektirmemesi ile açıklanabilir. Hatta dernek, bazı çalışmalarıyla üyelerine beceri ve yetenek kazandırarak ekonomik açıdan olumlu anlamda desteklemiştir.

Dini hassasiyeti olan kadının çalışması konusunda, bazı düşünce ve yorumlar sebebiyle kısıtlamalar söz konusu olduğu için dini bir dernek olan ANADER üyelerine kadının ev dışındaki çalışmasına yönelik görüşler Tablo 16'da sorulmuştur.

Tablo 16: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Ev Dışında Çalışmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	7	11,7
	Katılmıyorum	23	38,3
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	25	41,7
	Tamamen katılıyorum	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 16’ da; ANADER dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadının ev dışında çalışmasının, ailesini engelleyip engellemeyeceği sorulduğunda, %50 oranla bu cümleye katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %48’i ise; bu cümleye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Oranların birbirine bu kadar yakın olma sebebi; dini gerekçelere dayandırılan görüşlerle birlikte kişinin, kendi annesini ya da çevresindeki çalışan yakınlarını görerek elde ettiği izlenimlerden elde ettiği hayat tecrübesinin birleşmesi olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak dernek üyelerinin çoğunluğu, kadının çalışmasının aileyi engelleyeceği düşüncesindedir. Aileyi önceleyen bir dernek olarak tanınan, ANADER’de bu sonuç oldukça önemlidir. Anket katılımcıları, kadının çalışmasını desteklerken; konunun içine aile dâhil edildiğinde çalışmaya hoş bakmamışlar, ailenin çalışmaktan daha önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Kadın için çalışmak kaçınılmaz olduğunda ise; yine aileyi engellemeyecek bir model arayışında olup, hayat şartlarının zor olduğu durumlarda ise; memnuniyetsizlikle birlikte çalışmayı kabullenmişlerdir. Eğer ekonomik şartlarda herhangi bir olumsuzluk yoksa pek çok katılımcı aileyi tercih ederek çalışmaktan uzak durmuştur. Yani dernek üyeleri için ekonomik şartlar belirleyicidir.

Dini hassasiyeti olan kadınların kendileri mesleklerinde üst düzeylere taşınmaları onları toplumda daha fazla etkin ve söz sahibi kılmaktadır. Bu sebeple, ANADER dernek üyelerine kadınların kariyer yapıp yapmaması konusundaki görüşleri Tablo 17’de sorulmuştur.

Tablo 17: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınlarının Kariyer Yapmamalarına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	23	38,3
	Katılmıyorum	24	40,0
	Fikrim yok	6	10,0
	Katılıyorum	7	11,7
	Kesinlikle katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 17’de; ANADER dernek üyelerine “Dini hassasiyeti olan kadının kariyer yapmasına gerek yoktur” cümlesi sorulduğunda % 78 oranında katılmıyorum cevabı verilmiştir. Bu sonuçlarda ANADER katılımcılarının kadının kariyer yapmasını desteklediği sonucuna ulaşılmasına rağmen dernek üyeleri bu konuda tam bir kararlılığa sahip değildir. Örneğin, mülakat grubunda kadının kariyer yapmasına gerek olmadığı düşüncesi baskın çıkmıştır.

Toplumda mesleklerin erkek ve kadın meslekleri olarak gruplandırıldığı bilinen bir gerçektir. Bu ayrımın temelinde ilk olarak fizyolojik özellikler ve mesleğe uyumluluk yatsa da bazı mesleklerde aynı durum söz konusu değildir. Bu nedenle Tablo 18’de; ANADER dernek üyelerinin erkek mesleklerini yapıp yapmama konusundaki fikirleri sorulmuştur.

Tablo 18: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınların Erkek Mesleklerini Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	6	10,0
	Katılmıyorum	14	23,3
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	28	46,7
	Tamamen katılıyorum	12	20,0
	Total	60	100,0

Tablo 18’de; dernek üyelerine “Kadın toplum içinde erkek meslekleri olarak bilinen meslekleri yapmamalıdır” cümlesi sorulduğunda %66 ile bu cümleye katılım sağlanmış, %33 ile reddedilmiştir. Bu sonuçlar; dernek üyelerinin kadınların bir takım meslekleri yapması uygun bulmadığını göstermektedir. Erkek meslekleri olarak bilinen mesleklerin kadın için zorlayıcı ve yıpratıcı olacağını düşünmektedirler.

Kadının çalışmasını engelleyen ve onun iktisadi ve sosyal hayatını olumsuz

etkileyen sebeplerden birisi de; farklı gerekçe ve dayanaklarla ileri sürülen, sınırlı çalışma alanı fikridir. Örneğin; ailede çocuklara ilerde sadece ev hanımı olarak çalışmasını tavsiye eden babaların olması ya da kamusal alandaki polis, asker, pilot gibi mesleklere yönelik olumsuz bakış açısı. Bu tür sınırlandırmalar kadınların çalışma alanlarını sınırlamakta ve çok azaltmaktadır. Dolayısıyla bu durum kadınların kamusal alandaki görünürlüğü azaltmaktadır. Dini hassasiyeti olan kadının toplumdaki görünürlüğünün azalması, onun sosyal, ekonomik, kültürel haklarını koruyarak devam ettirmesine de engel olmaktadır. Bu nedenle, ANADER dernek üyelerine kadının kamusal alanda çalışacağı mesleklerin sınırlı olup olmadığı Tablo 19’da sorulmuştur.

Tablo 19: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Kamusal Alanda Çalışacağı Mesleklerin Sınırlı Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	4	6,7
	Katılmıyorum	17	28,3
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	25	41,7
	Tamamen katılıyorum	13	21,7
	Total	60	100,0

Tablo 19’da; kadının kamusal alanda çalışacağı mesleklerin sınırlı olup olmadığı, katılımcılara sorulduğunda %63 oranla sınırlı olduğu cevabı verilmiş, % 35 ile sınırlı olmadığı düşünülmüştür. Katılımcılar, kamusal alanda da erkek ve kadın meslekleri olduğunu düşünmektedir.

Pozitif ayırım; çalışan kadınlar için insani değerlerin korunması, düşük ücret, sigortasız çalıştırma, izin kullandırmama, servis ve yemek hizmeti sağlama gibi olumsuz ve haksız uygulamaların giderilmesini amaçlamaktadır. Aynı zamanda;

çalışamayacak durumda olanlarında sosyal güvenlik tedbirleri ile korunması da pozitif ayrıma girmektedir. ANADER dernek üyelerinin kadınlara tanınan pozitif ayrıma yönelik tutumları, Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınlara Pozitif Ayrım Tanınmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	9	15,0
	Katılmıyorum	22	36,7
	Fikrim yok	8	13,3
	Katılıyorum	18	30,0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

ANADER katılımcılarına Tablo 20’de ; “Kadına yönelik pozitif ayrıma gerek yoktur.” cümlesine yönelik görüşleri sorulduğunda; %51 oranında katılmamışlar ya da kesinlikle katılmamışlar, %35 oranında katılmışlar veya kesinlikle katılmışlardır. Anket katılımcılarının kadına yönelik pozitif ayrımanın yerinde olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Bu ise; kadının iş hayatında ya da sosyal hayatta daha fazla desteklenmeye ihtiyacı olduğu görüşünün yansıması olarak da yorumlanabilir.

3.ANADER’de Kadının Eğitim Alanındaki Görünürlüğü

Eğitim, toplumları geliştiren ve geleceğe taşıyan en önemli kanaldır. Eğitim formel ya da informel olabilir. Kamuya bağlı ya da gönüllü şekilde sürdürülebilir. ANADER’de genellikle eğitim çalışmaları gönüllülük esasına bağlı olarak devam etmektedir. ANADER derneğinin, geçici olarak DİB ile Kur’an Kursu faaliyeti yürüttüğü de gözlemlenmiştir.

ANADER derneğinde eğitim genel olarak dini eğitim olarak çerçevelenmiştir. İlave olarak; el becerileri kursları da verilmektedir. ANADER derneğinin kuruluş temeli dini amaçlar doğrultusunda şekillendiği için dini eğitim ve aile eğitimi

alanında üyelerine destek sağlaması beklenen bir durumdur.

Dini hassasiyeti olan kadınlar geçmişte belli siyasi ve ideolojik sebeplerle eğitim alamıyordu. Günümüzde siyasi açıdan herhangi bir engel olmadığı gibi kız çocuklarının eğitim almasına yönelik teşvikler vardır. Bu nedenle ANADER dernek üyelerine Tablo 21'deki soru yöneltilmiştir.

Tablo 21: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınların Eğitimde Engellenme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	16	26,7
	Katılmıyorum	29	48,3
	Fikrim yok	2	3,3
	Katılıyorum	12	20,0
	Tamamen katılıyorum	1	1,7
	Total	60	100,0

Tablo 21'de, ANADER dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadının eğitim alanında engellenip engellenmediği sorulduğunda; %75 oranında engellenmediği cevabı verilmiştir. Bu sonuç; dini hassasiyeti olan kadının eğitiminin devlet eliyle engellenmediğini göstermektedir. Diğer durumda, yanlış dini yorumlarla kadınların eğitimleri engellenmeye devam etmektedir. Konya örneği ele alınacak olursa; kız çocuklarının eğitimine genelde çok fazla önem verilmemiş, erkek çocuklarının üzerinde durulmuştur. Bu algı, kadınların olumsuz hayat tecrübeleriyle birlikte biraz kırılmaya başlasa da kırsal da durum değişmemektedir. Kadınların eğitimine önem verilmemesinin bir başka sebebi ise; örfi ya da dini gerekçelerle, erkeklerin evin geçiminden sorumlu olmaları düşüncesine dayanmaktadır.

4. ANADER'de Kadının Siyaset Alanındaki Görünürlüğü

ANADER dernek üyelerinin aktif bir şekilde siyasi bir partide yer almadıkları görülmüştür. ANADER dernek üyeleri için siyasi alanda görünürlükten kastımız;

kadının yöneticilik yapması, basın bildirisini okuması, halka açık konferans vermesi gibi konularda nasıl bir tutum takındıklarını ortaya koymaktır.

İlk olarak; ANADER dernek üyelerine kadının yönetici olmasına yönelik görüşleri sorulmuştur. Kadınların; dini, örfi ya da cinsiyet temelli gerekçelerle yöneticilikten uzak durup durmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 22: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Yöneticilik Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	19	31,7
	Katılmıyorum	31	51,7
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	9	15,0
	Tamamen katılıyorum	1	1,7
	Total	60	100,0

Tablo 22’de; ANADER dernek üyelerine;” kadın yöneticilik yapmamalıdır” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda %82 oranında katılmamışlar,%16 oranında ise katılmışlardır. Dernek yöneticilerinin de bayan olduğu düşünüldüğünde ANADER derneğinde kadının yönetici olması desteklenmiştir.

Mülakatta yapılan gözlemlere göre; ANADER mensuplarının dernek yöneticisi olmadan önce de aynı fikirde olduğu anlaşılmıştır. Bu durum daha çok bireysel olarak üyelerin içinde buldukları şartlara göre hayatlarını kurgulamaları ve bu hayata uygun fikir yapılarını geliştirmeleriyle ilgilidir.

ANADER dernek üyelerine, kadının basın bildirisinde sözcülük yapmasına yönelik görüşleri Tablo 23’de sorulmuştur.

Tablo 23: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Basın Bildirisinde Sözcülük Yapmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	11	18,3
	Katılmıyorum	26	43,3
	Fikrim yok		
	Katılıyorum	19	31,7
	Tamamen katılıyorum	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 23'e göre; ANADER katılımcılarının %61'i kadının sözcülük yapmasına karşı çıkmıştır. Katılımcılardan % 37'si ise sözcülük yapılmasını desteklemiştir. Bu durumda; basın bildirisinde sözcülük yapma görevinin, ANADER üyeleri tarafından erkeklerin görevi olarak benimsendiği sonucu çıkarılabilir.

ANADER dernek üyelerine, kadın hakları ilgili yürütülen tartışmalardaki özel alan ve kamusal alanla ilgili bir soru yöneltilmiştir. Halka açık konferansta bildiri sunması fikrine yönelik tutumları Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Halka Açık Konferansta Bildiri Sunmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	12	20,0
	Katılmıyorum	24	40,0
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	20	33,3
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 24’de; ANADER anket katılımcılarına; dini hassasiyeti olan kadınların halka açık konferanslarda bildiri sunmasına yönelik düşünceleri sorulduğunda; % 60’ı reddetmiş ve uygun bulmamış, %38’i ise bunun sorun olmayacağını düşünmüştür. Katılımcılarının çoğunluğu geleneksel bir düşünce yapısına sahiptir. Bu sebeple uygun görmemişlerdir. ANADER derneğinde, dini hassasiyeti olan kadının; kamusal alanda, medyada ve halka açık alanlarda bulunması pek hoş karşılanmamış, daha çok kadınlara yönelik özel alanlarda faaliyet göstermesi istenmiştir. Fakat derneğin son yıllardaki çalışmalarında sempozyum ve seminerlerin herkese açık alanlarda yapıldığı gözlemlenmiştir.

5. ANADER’de Kadının Dini Alandaki Görünürlüğü

ANADER, dini içerikli bir dernek olduğunu için en yoğun çalışmaları bu alanda yapmaktadır. Dolayısıyla, dini hassasiyeti olan kadının görünürlüğünün en fazla olduğu alan da bu kategoride yer almaktadır.

Buna rağmen, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayattaki görünürlüğü olumsuz etkileyen etmenlerde genellikle bu kategoride yer almaktadır. Dini hükümleri yanlış yorumlamaktan kaynaklı sınırlandırmacı ve engelleyici yaklaşımlar, dini hassasiyeti olan kadınların diğer alanlardaki görünürlüğünü neredeyse yok etmektedir.

Dini hassasiyeti olan kadınlar toplum içinde İslami kimlikleriyle yer almaya devam etmektedir. İslami kimliğin gerektirdiği davranış kalıplarına uygun davranarak dini açıdan toplum içindeki gelişme, ilerleme ve bilinçlenmeyi sağlamaya çalışmaktadırlar.

ANADER dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadının dini alandaki görünürlüğüne engel teşkil edecek bir cümle Tablo 25’de sorulmuştur. Cümlenin referansı hadis gibi gösterilse de uydurma olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm bunlara rağmen yine dernek üyelerine bu sorunun yöneltileme sebebi; yanlış içerikli duyuların, dini hayatlarındaki görünürlüklerini olumsuz etkileyip etkilemediğidir.

Tablo 25: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Dininin Yarım Olarak Belirtilmesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	43	71,7
	Katılmıyorum	14	23,3
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 25’e bakıldığında; “Kadınların dini yarım dır” cümlesine %94 oranla katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Bu sonuçlara göre; ANADER’de kadın algısı oldukça olumludur. Çünkü kadının dininin yarım olması cümlesi tamamen batıl bir cümledir. İslam dininde yeri yoktur. Bu konuda var olduğu söylenen hadislerde uydurmadır.⁵⁴

Dini hassasiyeti olan kadınları kamusal ve sosyal alanda en çok sınırlayan sebeplerden birisi de “kadının yeri evdir” anlayışıdır. Bu nedenle ANADER üyelerine kadının yerinin ev olmasına yönelik düşünceleri sorulmuş, Tablo 26’da bu cümleye katılıp katılmadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 26: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Yerinin Ev Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	8	13,3
	Katılmıyorum	24	40,0
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	21	35,0
	Tamamen katılıyorum	6	10,0
	Total	60	100,0

⁵⁴ Huriye Martı, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, _ [www.dinbilimleri.com], 2009, c. IX, sayı: 3, ss. 101-115.

Tablo 26’da; dernek üyelerine “kadının yeri evidir” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda ANADER dernek üyelerinin %53’ü bu cümleye katılmamış, %45’i ise katılmıştır. Bu cümleyi katılımcıların %45’inin destekleme sebeplerinin Ahzab suresi 33.ayet olduğu düşünülmektedir. Ayette; “Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye Dönemi’nde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah’a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah’ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibarettir.”⁵⁵

Hayrettin Karaman’a da İslam’da kadının yeri şeklinde bir soru yöneltildiğinde;” Ahzab Suresi’nin 33. Ayeti özelinde bütün kadınlara değil, Hz. Peygamber’in (sav) eşlerine hitap edilmektedir; onların özellikleri ve farklı hükümleri vardır. Ayrıca bazı müfessirlere göre bu ayette geçen "karne" kelimesi, "vakarlı olun" şeklinde anlaşılmıştır.”⁵⁶ şeklinde cevap vermiştir.

Bu şekilde düşünmeyen ve ayeti farklı şekillerde yorumlayan müellifler de vardır.” Söz konusu ayeti, tüm kadınlara sürekli evinde oturmayı emrettiği şeklinde yorumlamak her şeyden önce Hz Peygamber dönemindeki uygulamayla çelişmektedir.”⁵⁷

Tablo 26’ya bakıldığında; ANADER derneğinde; %53 oranında katılımcı, kadının sadece evde olmaması gerektiğini düşünmüş, toplumun faydasına olacak pek çok çalışma ve görevde yer almasını desteklemiştir.

Yine kadının evden çıkmaması hakkında uydurma hadislerle ilgili bir başka yorum ise şöyledir;” Uydurmaların arkasına sığınan illetli bakışın, Hz. Peygamber’in sunduğu perspektiften kadına yeniden bakmayı kabullenmediği ortadadır. Böyle bir bakış, Allah Rasûlü (sav)’nün ağzından kadın aleyhine konuşmaya cesaret edebilmiş, uydurduğu her cümle ile kendi gibi düşünen insanlar üreterek İslâm toplumları içinde varlığını sürdürmüştür. Varlığı rahatsızlık oluşturan bir kadın imgesi, uydurmaların

⁵⁵ Karaman ve diğerleri, a.g.e., c.IV, s. 382,

⁵⁶ Hayrettin Karaman, “ Kadının Yeri ”, **Hayrettin Karaman Net**, Web, 08.09.2017.

⁵⁷ Ülfet Görgülü, **Kadın ve Siyaset**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 89.

hemen hepsine hâkimdir. Sonuçta kadın ve erkek arasında bulunması gereken denge, bir tarafın lehine bozulmuş, kadın, yeryüzünde halifelik gibi zor ve değerli bir görevi üstlenecek potansiyelde yaratıldığı halde insanca yaşamaya dair temel haklarını bile yitirmiş ve erkeğe karşı cephe alır hale gelmiştir. Nitekim kadına karşı olumsuz bir önyargı oluşturarak saygıdan, merhamet ve güvenden uzak bir ilişkiyi besleyen uydurma rivayetler, kadın ve erkeği birbirlerinin yanı başında değil karşısında konumlandırmaktadır. Kadını durağan meşgaleler ve sınırlı bilgilendirmelerle ev hayatına kilitlemek, aslında en az onun kadar erkeğe de zarar vermektedir. Zira böylesi kopuk, eşdeğerden ve eş düzeyden mahrum bir ilişki, insanın anlam dünyasının ancak kadın ve erkek tarafından birlikte oluşturulabileceğini göz ardı etmekte, iki cinsin farklılıklarını değerlendirmek suretiyle açılım sağlamalarına ve dengeli bir birliktelik kurmalarına engel olmakta, hayatın her karesini birlikte görebilme imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.”⁵⁸

Bu bağlamda, dini hassasiyeti olan kadınların ANADER dernek üyelerine, Tablo 27’de; kadının uzun yolculukları bireysel olarak yapmasına yönelik yargı sorulmuştur.

Tablo 27: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Uzun Yolculukları Tek Yapmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	7	11,7
	Katılmıyorum	20	33,3
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	30	50,0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Dernek üyelerine; 90 km’yi aşan yolculukları dini hassasiyeti olan kadının tek başına yapıp yapamayacağı sorulduğunda; anket katılımcıları %55 oranla

⁵⁸ Huriye Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, **Son Peygamber İnfö**, 28 Aralık 2015, Web, 09 Kasım 2017.

yapabileceğini söylemiştir. Mülakat katılımcıları ise yapmaması gerektiğini fakat ilim öğrenmek gibi hafifletici sebepler olursa o zaman yapabileceklerini söylemişlerdir. Bu durum katılımcıların bu konuda içtihat ve fetva kabul etmediklerini göstermektedir.

Kadının yolculuğu ile ilgili güncel hükümler şu şekildedir: “ Kadınların, yanlarında mahremleri olmadan yolculuğa çıkmalarını yasaklayan hadislerin hükmü teabbüdî değil, ma'kulü'l-ma'nâdır; yani yasaklama, "niçin, faydası ne demeden yapılacak" bir ibadet değil, dünya hayatının İslam'a göre düzgün yürümesi, kötülüklerin önlenmesi için alınmış bir tedbirdir. Hadislerde yolculuğun süresi konusunda farklı ölçüler verilmesi de bu hikmete dayanmaktadır; soranların yolculuk şartlarının durumuna göre risk göz önüne alınmış, farklı sürelerden söz edilmiştir. Yolda ve yolculukta can, mal, namus için bir tehlike bulunmadığında kadının, yalnız başına veya güvenilir bir kadın yahut kadınlarla yolculuğa çıkabileceğini ifade eden hadisler ve içtihadlar da bu duruma işaret etmektedir. Günümüzde üç gün üç gece süren bir yolculuk yok denecek kadar azdır. Mesela hac yolculuğu hava yoluyla gidildiğinde üç saat sürer, kara yoluyla gidildiğinde de üç günden az çeker. Bir kadın, oturduğu yerleşim yerinden çıkıp varacağı yere üç günden önce varabiliyorsa, başta Hanefiler olmak üzere birçok müçtehide (mezhebe) göre, mahremsiz olarak yola çıkmasında bir sakınca yoktur.”⁵⁹

Bu içtihadlardan da anlaşıldığı gibi uzun mesafeli yolculukları gerçekleştirmekte herhangi bir dini sınırlandırma söz konusu değildir.

Dini hassasiyeti olan kadınların hakları konusunda en tartışmalı konulardan birisi de kadının şahitliği konusudur. Kadının şahitliğini erkeğin yarısına eşitlemek kadın açısından bir değer kaybı ya da sosyal statü kaybı gibi anlaşılmaktadır. Kadınların sosyal hayatta ikinci kaynak olarak başvurulması gereken mecralar gibi anlamlar çıkarılabilmektedir. Bu sebeple kadının şahitliği ile ilgili soru ANADER üyelerine Tablo 28’de sorulmuştur.

⁵⁹ Hayrettin Karaman, “ Kadınların Yolculuğu “, **Hayrettin Karaman Net**, Web, 20 Haziran 2018.⁵⁹

Tablo 28: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Şahitliğinin Erkeğin Şahitliğinin Yarısı Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	3	5,0
	Katılmıyorum	12	20,0
	Fikrim yok	3	5,0
	Katılıyorum	34	56,7
	Tamamen katılıyorum	8	13,3
	Total	60	100,0

Tablo 28’de; “Kadının şahitliği erkeğin yarısı olmalıdır.” yargısını katılımcıların %70’i olumluşturmuştur. %25 oranında da bu yargıya katılmamışlardır. Bu cümlelerin yüksek oranda olumlu karşılanmasının sebebi konuyla ilgili ayetin yorumlanma biçimlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bakara suresi 282. Ayette; “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın. Kâtip Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın. Artık o yazsın, borçlu da yazdırsın; rabbi olan Allah’tan korksun ve borçtan hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer borçlu akılca zayıf veya eksik yahut kendisi yazdıramaz durumda olursa velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun. Şahitler iki erkek olmazlarsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkekle -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki de kadın olsunlar...” buyrulmaktadır.⁶⁰

Hayrettin Karaman’ın bu konudaki yorumu şu şekildedir: “Ayet, kadının iki olması gerektiğini, unutmama/şaşırmama/yanılma ihtimaline bağlıyor; yazılı ve imzalı şahitlikte sonradan unutmama/yanılma olmaz ve bu takdirde bir kadının da şahitliği geçerli olabilir.”⁶¹

Kadının toplum içindeki durumunu olumsuz etkileyen faktörlerden birisi de kadının itaatsiz olması durumunda dövülebileceğine dair yorumlardır. Tablo 29’da ANADER üyelerinin bu konudaki görüşleri belirtilmeye çalışılmıştır.

⁶⁰ Karaman ve diğerleri, a.g.e. ,c. I, ss.444-450.

⁶¹ Hayrettin Karaman, “ İthamlar ve Gerçekler “, Hayrettin Karaman Net, 20 Haziran 2018.

Tablo 29: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının İtaatsiz Olması Durumunda Dövülmesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	21	35,0
	Katılmıyorum	28	46,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	7	11,7
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 29’da, ANADER dernek üyelerine yöneltilen; “Kadının itaatsiz ise dövülebilir” cümlesi %81 oranında reddedilmiş, % 11 oranında kabul edilmiştir. Dernek mensuplarının çoğunluğu şiddete karşı çıktıklarını belirtmişlerdir. Kalan %11’lik kısmın, bu yargıyı kabul etme sebebinin ise; ahlaki kuralları çiğneyen insanların cezalandırılması gerektiği düşüncesinden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yapılan mülakatlarda ise; Nisa 34. ayet bağlamında eğer itaatsizlik ediyorsa hafifçe vurulabileceği bildirilmiştir.

Bu konuda pek çok müfessir kadınlara keyfi gerekçelerle asla vurulamayacağını bildirmiştir. Modern yorumlarda ise “vazribuhünne” ifade onları evden çıkarın olarak çevrilmiş, ayette dövme ibaresinin olmadığı söylenmiştir. Tarihselciler ise; bu tür çevirmelerin doğru olmadığını; ayetin o dönemki Arap kabilelerine yönelik olduğunu ve günümüzde geçerli olmadığını söylemişlerdir. Her hükmü, kendi sosyolojisi içinde ele almak gerektiğini ve uygun metotla yorumlanması gerektiğini söylemişlerdir.

Dini hassasiyeti olan kadınların toplumdaki görünürlüğü dolaylı olarak da olsa etkileyen faktörlerden birisi de miras konusudur. Bu nedenle, ANADER dernek üyelerine kadının mirastan yarım pay almasına yönelik görüşleri Tablo 30’da sorulmuştur.

Tablo 30: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Mirastan Yarım Pay Almasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	6	10,0
	Katılmıyorum	15	25,0
	Fikrim yok	5	8,3
	Katılıyorum	23	38,3
	Tamamen katılıyorum	11	18,3
	Total	60	100,0

Tablo 30'a göre; "Dini hassasiyeti olan kadın mirastan yarım pay almalıdır" cümlesine katılımcıların %56 'sının katıldığı, %35'inin de katılmadığı görülmüştür. Dernek üyelerinin yarısının, dini hassasiyeti olan kadının mirastan yarım pay alması gerektiği yargısını desteklenme sebebi; Nisa suresi 11 ve 12. Ayetlerin etkisinin söz konusu olmasıdır. Ayette; "Allah size, çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mirasçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, vasiyetten ve borçtan sonra altıda birdir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."⁶² şeklinde bildirilmiştir.

Fakat günümüzde içtihatla bu hüküm değişmiştir. Hükümün illeti ortadan kalktığı için hüküm de değişebilir. Hatta Mecelle 39. maddede; "Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz" ibaresi vardır. Bu konuda Hayrettin Karaman şu şekilde içtihatla bulunmuştur: "Kur'an'ın nazil olduğu zaman erkek kardeşlerin, ailenin erkek çocuğunun birçok mali yükümlülüğü vardı, ailenin

⁶² Karaman ve diğerleri, a.g.e. ,c. II, ss. 24-28.

kızları ve kadınları da muhtaç olduğunda onlara erkek bakmak mecburiyetinde idi. Bu sebeple onlara mirastan fazla pay verildi. Şimdi erkeklerin yükümlülüğü değişti, ne cihad var, ne tazminat (diyet) ödeme var, ne kadın ve kız akrabaya bakma yükümlülüğü var. Bu durumda kızlar yarı hisse alırlarsa dinin amaçladığı adalet gerçekleşmez. Ya erkekler onların eşit almalarına razı olmalılar; bu takdirde rıza ile verdikleri için fazla alınan helal olacaktır, ya gerektiğinde kızlara bakmayı mecburi (hukuk yönünden bağlayıcı) olarak üslenmelidir. Bunlar olmuyorsa kızlar, eşit pay alırlar ve ihtiyaten, aldıkları fazlayı bir tarafa koyarlar, muhtaç olduklarında kullanırlar. Bu mala hiç ihtiyaçları olmadan ölmeleri halinde erkek kardeşlerine veya onun mirasçılara verilmesini vasiyet ederler.”⁶³

6. ANADER’de Kadın Hakları Konusundaki Görüşler

Kadın hakları ile ifade edilmek istenen; edâ ve vücub ehliyetine sahip olması, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarında fırsat eşitliği, çalışma özgürlüğü, kadın hakkında olumsuz bir şekilde kurgulanan ve dini kaynaklı gibi gösterilen mecranın düzeltilmesi ve dinde eşitlik konularıdır. Dinde eşitlik konusu, kadından imam olması gibi absürt bir talebi barındırmamaktadır. Kadın aleyhine oluşturulan olumsuz literatürün değiştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu konuda, Alev Erkilet’e kadınlarla ilgili sorunların temelinde yatan sebep sorulduğunda; Müslümanların, kadın sorunlarını feminizm olarak algılayıp ötelemeleri nedeniyle kadınlarla ilgili problemlerin devam ettiğinden bahsetmiştir.⁶⁴

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayattaki görünürlüğü etkileyen faktörlerden biri de kadın haklarına yönelik bakış açısıdır. Bu sebeple; Tablo 31’de ANADER dernek üyelerine, kadın hakları çalışmalarına yönelik tutumları sorulmuştur.

⁶³ Hayrettin Karaman, “Kızların Mirastan Erkek Kardeşlerin Aldığı Payın Yarısını Alması”, **Hayrettin Karaman Net**, Web, 12 Aralık 2017.

⁶⁴ Erkilet, a.g.e..

Tablo 31: ANADER Dernek Üyelerinin Kadın Hakları Çalışmalarına Yönelik Tutumları

		Sayı	Yüzde
Valid	Gereksiz buluyorum	2	3,3
	Önemli olduğunu düşünüyorum	58	96,7
	Total	60	100,0

Tablo 31’de; ANADER dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadın hakları ile ilgili çalışmalara nasıl baktıkları sorulduğunda %96 oranında dernek üyesi önemli bulduğunu belirtmiştir. Bu durum, kadın haklarıyla ilgili çalışmaların ANADER dernek üyeleri tarafından çok yüksek oranda destek gördüğünü anlatmaktadır. Mülakat gruplarında kadın hakları konusunda miras ve temel haklar (barınma, sağlık, eğitim vb.) desteklendiği görülmüş, özgürlük, eşitlik gibi kavramlara koşullu bir kabul tepkisi verildiği anlaşılmıştır.

Dini hassasiyeti olan kadınları sosyal hayatta sınırlayan sebepler, onların toplumsal hayattaki görünürlüğüne olumsuz etkilemektedir. Tablo 32’de; dini hassasiyeti olan kadınları sosyal hayatta sınırlayan sebepler dernek üyelerine sorulmuştur.

Tablo 32: ANADER Katılımcılarına Göre Kadınları Sosyal Hayatta Sınırlayan Sebepler

		Sayı	Yüzde
Valid	Aile	4	6,7
	Dini düşünceler	28	46,7
	Örf, gelenek	24	40,0
	Olumsuz tecrübeler	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 32’de, ANADER dernek üyelerine, Dini hassasiyeti olan kadını sosyal hayatta sınırlayan sebepler sorulduğunda %46 ile dini düşünceler, %40 örf-gelenek, %13’le aile ve olumsuz tecrübeler cevabı verilmiştir. Dini düşüncelerin sosyal hayata etkisinin yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta varlığını sınırlayan ve onların görünürlüğünü olumsuz etkileyen faktörlerden biri de kadın hakkında zayıf ve güçsüz olduğunu algısıdır. Bu algıya yönelik ANADER dernek üyelerinin görüşleri Tablo 33’de sorulmuştur.

Tablo 33: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Zayıf ve Güçsüz Olduğu Algısına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	48	80,0
	Katılmıyorum	9	15,0
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 33’deki; “Kadın zayıf ve güçsüz olmalı”, şeklindeki önermeye dernek üyelerinin %95’i katılmamıştır. ANADER derneğindeki üyeler, kadının zayıf ve güçsüz olduğu düşünce ve yargılarına katılmamakta ve bunu kabul etmemektedirler. Dernek üyelerine yargının olumsuz olarak sorulmasının sebebi, kadına yönelik olumsuz tutum ve söylemlere katılıp katılmadıklarını belirleyebilmektir.

Dini hassasiyeti olan kadının toplumdaki görünürlüğünde en temel saik annelik üzerinden kurgulanan rol modelidir. ”İslamcı ya da dindar diye tanımlayanların kadınların annelik rolü ile ilgili yaklaşımları da dikkat çekici bir özellik arz etmektedir. Modernleşmenin taşıyıcısı önemli ölçüde kadınlar olduğu ve modernleşme söylemlerinin merkezinde de hep kadınlar yer aldığı için bir direnç noktası teşkil etmeye çalışan muhafazakârlar ve İslamcılar, evi, aileyi dolayısıyla kadını değışmeden korumanın yollarını aramış; bir taraftan kadını “cemiyet

hayatı'nın tefessühünden uzak tutmaya çalışırken diğer taraftan neslin muhafazasını, çocukların velayetini tamamen annelere bırakarak temin edebilecekleri zannına teslim olmuşlardır.”⁶⁵ Bu nedenlerden dolayı ANADER dernek üyelerine Tablo 34'deki önermeye yönelik görüşleri sorulmuştur.

Tablo 34: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Anne Olarak Tanımlanma Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	2	3,3
	Katılmıyorum	5	8,3
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	22	36,7
	Tamamen katılıyorum	30	50,0
	Total	60	100,0

ANADER dernek üyelerine; “Dini hassasiyeti olan kadın annedir” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda; Tablo 34'de görüldüğü üzere % 87 oranında katıldıkları cevabı alınmıştır. Tüm dini referanslarda da dini hassasiyeti olan kadın, annelik üzerinden olumlu anlamda yükseltildiği için bu cevap şaşırtıcı değildir. Bu cümleden anne olmayan Müslüman kadın değerli değildir” gibi yanlış bir çıkarım yapılamayacağı gibi ANADER derneğinde kadın algısının annelik üzerinde daha fazla durduğu yorumu yapılabilir.

7.ANADER'de Kadının Erkek Karşısındaki Konumu İle İlgili Görüşler

Dini hassasiyeti olan kadının toplum içinde nasıl ve ne şekilde bulunması gerektiğini İslami kurallar belirler. Dini hassasiyeti olan kadınlarda bu kurallara uyarak erkeklerin olduğu ortamlarda bulunabilir, çalışabilir.

⁶⁵ Nazife Şişman, “ Anneliğin Gizli ve Aşikâr Tarihi ”, Nazife Şişman.com, Web, 20 Haziran 2018.

ANADER’de kadının erkek karşısındaki konumunun anlaşılması için ANADER dernek üyelerine “kadın ve erkek her konuda eşittir” yargısına yönelik düşünceleri sorulmuştur.

Tablo 35: ANADER Katılımcılarına Göre Kadın ve Erkeklerin Her Konuda Eşit Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	17	28,3
	Katılmıyorum	17	28,3
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	18	30,0
	Tamamen katılıyorum	8	13,3
	Total	60	100,0

Tablo 35’de; ANADER dernek üyelerine kadınla erkeğin her konuda eşit olması hakkındaki cümleye yönelik görüşleri sorulduğunda ise; %56 oranında katılmıyorum, %43 oranında katılıyorum cevabı verilmiştir. Dernek üyelerinin pek çoğu kadınla erkeği eşit görmemiş, üstünlük ölçüsünün cinsiyet değil, Allah’a kul olmakla ancak ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir.

“İslam temel parametrelerini oluştururken kadını erkeğin bir türü olarak mütalaa etmez. Erkek ve kadın kendilerine aynı veya eşit itibar verilmiş ve aynı veya eşit potansiyelle teçhiz edilmiş insan türünün iki kategorisidir. Bunun yanı sıra İslam, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları yok etmeye veya her toplumun kolay bir tarzda işlemlerini ve ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan cinsiyetler arası işlevsel farklılıkların önemini ortadan kaldırmaya çalışmaz. Hatta kadınlar ve erkekler arasındaki birbirini destekleyici fonksiyonel ilişkiler, İslam’ın toplumla ilgili olarak

gerçekleştirmek istediği amacın bir parçası olarak telakki edilebilir.”⁶⁶

ANADER derneğinde, kadının erkek karşısındaki konumunun anlaşılabilmesi için Tablo 36’daki soru yöneltmiştir. ANADER dernek üyelerine ailedeki erkek bireylerin son kararı vermesi konusundaki görüşleri sorulmuştur.

Tablo 36: ANADER Katılımcılarına Göre Ailedeki Erkek Bireylerin Son Kararı Vermesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	13	21,7
	Katılmıyorum	19	31,7
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	21	35,0
	Tamamen katılıyorum	6	10,0
	Total	60	100,0

Tablo 36’da ANADER dernek üyelerine “Aile’de son kararı baba, abi, eş verir.” şeklinde yöneltilen yargıya %53 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiş; %45 oranında da katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum, dernek üyelerinin yarısının ataerkil bir anlayışa karşı çıktığını göstermektedir.

“Erkeğin kadına göre üstün tarafları olduğu gibi kadının da erkeğe göre üstün tarafları bulunmaktadır. İnsana bu özellikleri veren yaratıcısıdır. Bu, insanın başkalarına zulüm yapmasını böbürlenmesini ve kendini üstün görmesini gerektirmez. Kur’an’a göre Allah insana verdiği bu imkânların şükürünü eda etmelidir. Çünkü insan sorumlu bir varlıktır. Kur’an, kadına emeği konusunda da haksızlık yapılmaması ilkesi benimsenmiş ve kadının emeğinin karşılığını alma

⁶⁶ Mehmet Birekul, “Adalet-Eşitlik Dikotomisi ve Toplumsal Bir Tıp/Cinsiyet Olarak İlk Dönem İslam Toplumunda Kadın”, Kadem.org. tr, Web, 21 Haziran 2018.

hakkı vurgulanmıştır.”⁶⁷

Dini hassasiyeti olan kadının görünürlüğünde en önemli etkenlerden olan sosyal hayatı ile ilgili bir yargı, ANADER dernek üyelerine sorulmuştur. Tablo 37’de “kadının sosyal hayatını erkek belirler” yargısı verilerek, dernek üyelerinin bu konudaki düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Tablo 37: ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayatını Erkek Bireylerin Belirlemesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	25	41,7
	Katılmıyorum	31	51,7
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	3	5,0
	Tamamen katılıyorum		
	Total	60	100,0

Tablo 37’de ANADER üyelerine; “Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını erkek belirler.” yargısına yönelik düşünceleri sorulduğunda; %93 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Bu sonuçlarla; ANADER dernek üyelerinin kendi sosyal hayatlarına kendilerinin karar verdikleri anlaşılmiştir. Ataerkil ya da örfi gerekçelerle hareket etmemektedirler. Bunun sebebi ise; örneklem grubunun çoğunluğunun genç yaşlarda olması olabilir. Sosyal hayata yönelik sınırlandırmalara karşı çıkılmasının bir başka sebebi ise; dini bir dernek olan ANADER’de dini çalışmalar yapan üyelerin bu faaliyetlerinin durdurulmasının istenmesi de olabilir. Dernek üyeleri adanmışlık ve meşru zeminde hareket hissiyle her türlü kısıtlanmaya karşı çıkacakları tahmin edilmektedir. Bu bağlamda; İslami emirlerin uygulanmasının engellenmesi ya da İslami yasakların çiğnenmesi durumunda dindeki aileyi devre dışı bırakma kuralı işletilmiş ve bunun yansımaları

⁶⁷ Rıza Savaş, “İslam ve Kadın”, **Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi**, Kadem.org.tr, Web, 22 Haziran 2018.

ailenin erkek bireyleri üzerinde görülmüş olabilir.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını olumsuz etkileyen konularda birisi de eş izni konusudur. Bu sebeple; ANADER dernek üyelerine “kadının eşinden izinsiz hiçbir şey yapmaması” yargısı Tablo 38’de sorulmuştur.

Tablo 38:ANADER Katılımcılarına Göre Kadının Eşinden İzinsiz Hiçbir Şey Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	2	3,3
	Katılmıyorum	12	20,0
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	16	26,7
	Tamamen katılıyorum	30	50,0
	Total	60	100,0

Tablo 38’de ANADER dernek üyelerine ; “Dini hassasiyeti olan kadın eşinden izinsiz hiçbir şey yapmamalı” cümlesi sorulduğunda, üyelerin %76’sı katılıyorum cevabını vermiştir.%20 oranında üye bu cümleye katılmamıştır. Yargının katılımcılara yöneltilme sebebi; hurafe ve batıl inançların dini yaşam ve düşünce şekillerinde etkisinin olup olmadığının anlaşılmasını sağlamaktır. Bu cümleyi katılımcıların destekleme sebepleri, önermeyi doğru olarak kabul etmiş olmaları olabilir. Dernek üyeleri ankette kullanılan cümlelerin dini bir dayanağı olduğunu düşünerek de itiraz etmek istememiş olabilir. Artı olarak, dernekte yapılan evlilik eğitimleri ya da eşlerin davranışlarıyla ilgili yapılan konuşmalarda Tablo 39’daki yargıyla benzer düşünceler serdedilmiş ve bu konuda yönlendirme yapılmış olabilir.

B. AKADDER

Çalışmamızın ele aldığı ikinci dernek AKADDER olup, dernek ise; kendisini “içinde yaşadığı toplumun içinden çıkan, ayağını yaşadığı bu topraklara basan bu toplumun ve coğrafyanın tarihi ve kültürel değerleriyle barışık, aynı zamanda evrensel bir algıya sahip, olağanüstü koşullarda dünyaya dayatılmış olan suni, ulusal sınırlar ile kendini sınırlamayan, duyarlılık bilinci yüksek, zamana ve mekana ve insanlığa karşı sorumluluk hassasiyetine sahip, sivil bir kadın ve aile kuruluşu olarak”⁶⁸ tanımlamıştır.

AKADDER'de aynı ANADER gibi bayanlar tarafından yönetilmektedir. Vizyon ve misyonlarına bakıldığında AKADDER'in de aileyi önemseydiğini anlaşılmaktadır. Dernek, çalışmalarını "Kendinizi ve ailenizi cehennem ateşinden koruyun"⁶⁹ ayeti çerçevesinde ele alarak yapmayı hedeflemektedir.

Diğer çalışmaları ise; bölge toplantıları, evde karakter eğitimi, kadın çalıştayları, ders grupları, hayır kermesleri, yetim yardım çalışmaları, basın açıklamaları ve gösteriler, yaz okulları, ortaöğretim çalışmaları ve kitap tahlilleridir.

Evde karakter eğitimi adı verilen çalışmada, Anadolu Platformunun yayın evi olan Tire kitapta satışa sürülen altı kitapla⁷⁰ verilen bir eğitimidir. Mekân olarak ev kullanılmakta ve genelde bu eğitim için küçük yaş grupları seçilmektedir.

Bölge toplantıları ise; platformun bünyesinde oluşturduğu komisyonlarla, il, bölge ve ülke genelinde yaptığı toplantılardır. Bu toplantılarda ülke ve bölge gündemleri değerlendirilerek ortak bakış açısının oluşması sağlanmaktadır. Kadın çalıştaylarında ise; Türkiye'nin her tarafından gelen bayanların katılımıyla ortaya çıkan çalışmalar yapılmaktadır. Çalıştay konuları zamana göre değişmektedir.

⁶⁸ AKADDER Tanıtım Bülteni, AKADDER org tr, Web, 22 Haziran 2017.

⁶⁹ Karaman ve diğerleri, a.g.e., c. V, s.409.

⁷⁰ Evde Karakter Eğitimi 6-9 Yaş Eğitim Seti; Görgü Kuralları, Sevgili Peygamberim, İbadetlerimiz, Peygamber Kıssaları, Camileri Tanıyalım ve Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim olmak üzere 6 kitaptan oluşmaktadır.

Ders gruplarında interaktif ders modeli benimsenerek tefsir, hadis, siyer, temel kavramlar, kulluk ve sorumluluk, ahlak, Esmâ'ül Hüsna, çocuk eğitimi, tefsir hadis usulü ve davet gibi dersler yapılmaktadır. Haftada bir yapılan bu derslerde, derse başlamadan önce Türkiye ve dünya gündemi ile ilgili köşe yazıları ve makaleler okunarak değerlendirmeler yapılmaktadır. Ortaöğretim çalışmalarında tarih bilinci uyandıracak çeşitli geziler, sosyalleşmeyi sağlayacak ziyaretler, takım ruhu ile hareket etmelerine sebep olacak ortak çalışmalar, kişisel gelişimlerini artıracak sunumlar, kitap okuma kampanyaları, çeşitli konuları tartışacak programlar gibi uygulamalar yapılmaktadır.

AKADDER, ANADER'e göre biraz daha evrensel bir tutum içinde olsa da Konya'da yapılandırmasını tam olarak tamamlamamıştır. AKADDER misyon ve vizyon olarak "arzın imarı neslin ıslahı "sloganından yola çıkarak kadına daha geniş bir yelpazede çalışma hakkı tanımışlardır.

ANADER'den farklı olarak yapılan çalışmalar; evde karakter eğitimi çalışmaları ve kadın çalıştaylarıdır. Farklı şehirlerde yapılan bu çalışmalarda kadınların hareket kabiliyeti genişletilmiştir.

Dersler her iki grupta da benzer alanlarda verilirken, AKADDER'de farklı olarak haftalık derslerden önce gündeme dair makaleler değerlendirilerek, ortak bir bakış açısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. ANADER'de farklı olarak öğrencilere İngilizce eğitimi de verilmektedir.

Aslında her iki dernekte kadınlar tarafından kurulmuş ve yürütülüyor olsa da AKADDER'de kadının toplumsal hayatta aktif bir rol alması gerektiği benimsenmiştir. Her iki dernekte üyelerinin aktif olmasını istemekte ama bu alan derneklerin misyonlarına göre daralıp, genişlemektedir.

Akadder derneği, Anadolu Platformuna bağlı bir gönüllü sivil toplum kuruluşudur. Dernek merkezinde ya da konferans ve panellerde, dernek üyelerine ulaşılarak anket soruları 60 kişiye yöneltilmiştir.

1.AKADDER Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Akadder dernek üyelerinin demografik özellikleri, dernek üyelerini hakkında bir görüş sahibi olabilmek için gereklidir. Bu nedenle üyelerin yaş, eğitim durumu, medeni durum gibi özelliklerine yer verilmiştir.

Dernek üyelerinin yaş özellikleri toplumsal hayata katılımlarında büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle AKADDER katılımcılarına yaş durumları sorulmuş olup, Tablo 39’da yaş dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 39: AKADDER Katılımcılarının Yaş Grubu Dağılımı

		Sayı	Yüzde
Valid	13-18	9	15,0
	19-25	38	63,3
	26-41	5	8,3
	41 ve üstü	8	13,3
	Total	60	100,0

Tablo 39’daki AKADDER dernek üyeleri, grup yaş özellikleri itibariyle en fazla 19-25 yaş aralığını oluşturmaktadır. %15 oranında 13-18, %8 oranında 26-40, %13 oranında da 41 yaş ve üstü dernek üyesi bulunmaktadır. Bu durum; AKADDER dernek üyelerinin yarıdan fazlasının genç yaştaki üyelerden oluştuğunu göstermektedir.

AKADDER dernek üyelerinin de eğitim alanındaki görünürlüğünün anlaşılması bakımından, onların eğitim durumlarını ve kadınların eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarabilecek sorular sorulmuştur. Bu sorulardan birisi de Tablo 40’da yer alan AKADDER üyelerin eğitim profillerini ortaya koyan bilgilerdir.

Tablo 40: AKADDER Katılımcılarının Eğitim Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Ortaokul	2	3,3
	Lise	14	23,3
	Üniversite	44	73,3
	Total	60	100,0

AKADDER dernek üyeleri, eğitim durumu itibariyle %73 üniversite, %23 lise, %3 ise ortaokul şeklindedir. Bu durum AKADDER dernek üyelerinin büyük çoğunluğunun üniversite öğrencisi olduğunu göstermektedir.

AKADDER dernek üyelerinin çoğunluğunun üniversite öğrencisi olması onların toplumdaki görünürlüklerini artırıcı bir etki yapmıştır. Derneklerde eğitim seviyesinin yükselmesi kadınların toplumsal görünürlükleri açısından olumlu bir şekilde katkı sağlamaktadır.

AKADDER dernek üyelerinin medeni durumları da aynı şekilde toplumsal hayata katılma etki etmektedir. Bu nedenle dernek üyelerinin medeni durumları Tablo 41’da verilmiştir.

Tablo 41: AKADDER Katılımcılarının Medeni Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Evli	10	16,7
	Bekar	49	81,7
	Dul	1	1,7
	Total	60	100,0

Tablo 41'e göre; AKADDER dernek üyelerinin medeni durum dağılımında; %81'i bekâr, %16'sı evli olduğu görülmüştür. Bu durum, AKADDER dernek üyelerinin çoğunluğunun üniversite öğrencisi ve bekar olduğunu göstermektedir. Bu demografik özellikler, AKADDER dernek üyelerinin sosyal ve kültürel açıdan daha fazla faaliyet yapabilmesine imkân vermekte ve toplumdaki görünürlüklerini artırmaktadır.

Dini hassasiyeti olan kadınların toplum içindeki görünürlüğü etkileyen en önemli etmenlerden birisi de ailedir. Bu nedenle, AKADDER dernek üyelerine ailelerinin dindarlık durumları sorularak, üyelerin dini derneklerdeki faaliyetlerini kısıtlama ya da teşvik etmeye yönelik tepkileri, Tablo 42'deki yargıya verilen yanıtlara göre anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 42: AKADDER Katılımcılarının Ailelerinin Dindarlık Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Dindar değil	1	1,7
	Az dindar	8	13,3
	Fikrim yok	2	3,3
	Dindar	45	75,0
	Çok dindar	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 42'de; AKADDER dernek üyelerine, ailelerinin dindar olup olmadığı sorulduğunda; %81 oranında dindar ve çok dindar cevabı alınmıştır. Bu durumda derneğe daha çok ailesi dindar kadınların/kızların katıldığı görülmektedir. Dernek üyelerine, kendilerini derneğe katılmadan önce de dindar olarak görüp görmedikleri mülakat esnasında sorulduğunda, derneğe katılmadan önce de kendilerini ve ailelerini dindar bulduklarını söylemişlerdir.

1. AKADDER’de Kadının Kültürel Alandaki Görünürlüğü

Kültürel alan, insanların inanç ve düşüncelerine göre şekillendirdikleri ve çok geniş bir faaliyet alanına sahip mecradır. Kitap okumaktan, ders gruplarına, çeşitli vakıf ve dernek faaliyetlerine, konferans ve panellere, sergi ve bağış etkinliklerine kadar pek çok faaliyeti içine alan, kültürel mecra, dini hassasiyeti olan kadınların en fazla etkin oldukları alanlardan biridir.

AKADDER dernek üyelerine, dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayata katılımına yönelik görüşleri Tablo 43’de sorulmuştur. Bu soruyla, AKADDER dernek üyelerinin kadınların sosyal hayattaki görünürlük seviyesine yönelik istekleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Tablo 43: AKADDER Katılımcılarının Kadınların Sosyal Hayata Dâhil Olmasıyla İlgili Tutumları

		Sayı	Yüzde
Valid	Yetersiz	6	10,0
	Az yeterli	33	55,0
	Fikrim yok	4	6,7
	Yeterli	12	20,0
	Çok yeterli	5	8,3
	Total	60	100,0

Tablo 43’e göre; Dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatta yer alma durumunun derecesi dernek üyelerine sorulduğunda; %65 ile yetersiz ve az yeterli cevabı verilmiş, %28 ile yeterli ve çok yeterli cevapları verilmiştir. Bu sonuçlardan AKADDER mensuplarının, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta yer alma durumunu yetersiz bulduğu anlaşılmıştır. Örgün eğitim-öğretime dâhil olma ve yüksek tahsil alma sonrası AKADDER üyesi kadınların mevcut sosyal alandaki görünümlerinden daha fazlasını arzu ettikleri Tablo 43’de gözlemlenmektedir.

Tablo 44: AKADDER Katılımcılarının Derneğe Katılım Gerekçeleri

		Sayı	Yüzde
Valid	Aile	9	15,0
	Akraba	2	3,3
	Arkadaş	14	23,3
	Komşu	17	28,3
	Diğer	15	25,0
	Öğretmen, Kuran Kursu Hocası, İmam	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 44’de; AKADDER dernek üyelerine; derneğe katılmalarını sağlayan faktör sorulduğunda %28 arkadaş, %28 komşu, %25 diğer, %15 aile cevabı alınmıştır. Üyelerin derneğe katılımlarında en çok arkadaş ve komşu faktörlerinin etkili olduğu anlaşılmıştır. Dindar aile kızlarının bu derneğe daha çok katılsa da dindar aileler arasından komşu ve arkadaşları bu dernekle irtibatlı olanların bu derneğe katılımı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Komşu ve arkadaşlık olgusunun, sosyal alanda kadınların rol almasındaki etkisi gözden uzak tutulmaması gereken bir durumdur. AKADDER dernek üyelerine, dernekle birlikte sosyal hayatlarındaki faaliyetlerinde bir artış olup olmadığını anlamak açısından Tablo 45’deki yargı sorulmuştur.

Tablo 45:AKADDER Katılımcılarının Dernekle Birlikte Sosyal Hayattaki Hareketlilik Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Hiç yok	3	5,0
	Az var	8	13,3
	Orta derecede var	43	71,7
	Çok var	6	10,0
	Çok fazla var	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 45’de; AKADDER üyelerine, derneğe katılımlarının sosyal hayatlarında artışa neden olup olmadığı sorulduğunda %71 oranında “orta derecede var” cevabı alınmıştır. Bu sonuç; derneğin, dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatta yer almalarında etkin olduğunu göstermektedir.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta etkin olarak var olmasına imkan hazırlayan dernekler olduğu gibi kadının öteleyen ve onu belli sınırlar içinde kalmaya zorlayan derneklerde mevcuttur. Bu nedenle AKADDER dernek üyelerine, AKADDER dernek politikasının kadınların sosyal hayatını destekleyip desteklemediği Tablo 46’da sorulmuştur.

Tablo 46: AKADDER Katılımcılarına Göre Dernek Politikasının Kadınların Sosyal Hayatını Destekleme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Desteklemiyor	2	3,3
	Az destekliyor	16	26,7
	Fikrim yok	2	3,3
	Destekliyor	34	56,7
	Çok destekliyor	6	10,0
	Total	60	100,0

AKADDER dernek üyelerine; katılımcısı oldukları derneğin, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatta varlığını destekleyip desteklemediği sorulduğunda,%66 oranında destekliyor ve çok destekliyor, %30’u ise desteklemiyor veya az destekliyor cevabını vermişlerdir. Bu durumda AKADDER derneğinin, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını desteklediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu konuyla bağlantılı olarak AKADDER dernek üyelerinin; derneğin çalışmalarını sosyal alanda yeterli görüp görmedikleri Tablo 47’de sorulmuştur. Dernek çalışmalarının dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatlarındaki görünürlüğe katkı sağlayıp sağlamadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 47: AKADDER Katılımcılarına Göre Dernek Çalışmalarının Sosyal Alandaki Yeterlilik Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Yetersiz	8	13,3
	Az yeterli	21	35,0
	Fikrim yok	6	10,0
	Yeterli	23	38,3
	Çok yeterli	2	3,3
	Total	60	100,0

Dernek çalışmalarının sosyal hayatta yeterli olup olmadığı sorulduğunda ise; katılımcıların %48 yetersiz ve az yeterli cevabını vermiştir. Yine katılımcıların %41'i yeterli ve çok yeterli bulmuştur. Anket sonuçlarına göre, dernek çalışmaları çoğunlukla sosyal hayatta tam olarak yeterli bulunmamıştır. Bu durum, derneğin yeni yeni kurumsallaşmasıyla açıklanacağı gibi genel olarak üyelerin daha fazla sosyal alanda yer alma talepleriyle de açıklanabilir.

Derneklerin kadınların sosyal faaliyetlerdeki görünürlüğü katkı sağlamasının yanında kamusal alanda da destek verip vermediğinin anlaşılması için Tablo 48'deki soru AKADDER dernek üyelerine sorulmuştur.

Tablo 48: AKADDER Katılımcılarına Göre Derneğin, Kadınların Resmi Alanda Varlığını Destekleme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Desteklemiyor	1	1,7
	Az destekliyor	14	23,3
	Fikrim yok	11	18,3
	Destekliyor	28	46,7
	Çok destekliyor	6	10,0
	Total	60	100,0

Tablo 48'e göre; AKADDER dernek üyelerine; dernek politikasının, dini hassasiyeti olan kadının resmi alanda varlığını destekleyip desteklemediği

sorulduğunda %56 oranında destekliyor, %25 oranında desteklemiyor cevabını vermişlerdir. Sonuçlara göre; AKADDER derneği, dini hassasiyeti olan kadının kamusal alanda da var olmasını desteklemektedir.

Dini dernek ve vakıfların faydalı olma durumu yargısı AKADDER dernek üyelerine Tablo 49’de sorulmuştur. Bu yargıya verilen cevaplara göre derneklerin kadınların sosyal hayatındaki etkisine yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 49: AKADDER Katılımcılarına Göre Dini Dernek ve Vakıfların Faydalı Olma Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Evet	58	96,7
	Hayır	2	3,3
	Total	60	100,0

Tablo 49’e göre; dini dernek ve vakıfların dini hassasiyeti olan kadınların sosyal yaşamını daha iyi hale getirdiği, cümlesine yönelik düşünceleri sorulduğunda; %96 oranında bu cümleye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bakımdan, her iki dernekte de bu cümleye yüksek düzeyde katılımın sağlanması, dini dernek ve vakıfların çalışmalarının, dini hassasiyeti olan kadınlar tarafından takdir edildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Dini hassasiyeti olan kadınların medyada yer alması onların görünürlüğü artıran faaliyetlerden birisidir. Medyada yer alma durumu medyaya çıkış sebebine göre değişiklik göstermektedir. AKADDER üyelerine yöneltilen soruda, eğlence amaçlı medyada görünürlük amacı güdülmemiştir. Bu nedenle de yargı “dini anlatmak” olarak kısıtlanmıştır. Tablo 50’de kadınların televizyona çıkmasına yönelik düşünceler sorulmuştur.

Tablo 50: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Dini Anlatmak İçin Televizyona Çıkmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	5	8,3
	Katılmıyorum	15	25,0
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	33	55,0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 50’de; AKADDER dernek üyelerine; dini hassasiyeti olan kadının, dini anlatmak için, dini televizyona çıkabileceği konusundaki, cümleye yönelik görüşleri sorulduğunda, %33 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. %60 oranında ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu yargıya yönelik görüşlerden, AKADDER dernek üyelerinin, ANADER dernek üyelerine göre daha fazla olumlu baktığı anlaşılmıştır.

Mülakat grubunda; AKADDER dernek üyeleri, televizyon veya sosyal medya araçlarına eğlence amaçlı çıkmayacaklarını belirtmişler eğer medyaya çıkış sebebi; dini, kültürel ya da eğitim amaçlı olursa bu yargıya olumlu bakabileceklerini bildirmişlerdir.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal ve kültürel alandaki çalışmalarından birisi olan; konferans ve panellerin onun toplum içindeki görünürlüğüne katkı sağladığı bilinmektedir. Bu konferans ve panellerin halka açık olması durumunda; dini hassasiyeti olan kadınların görünürlüğünü olumsuz etkileyip etkilemeyeceği araştırılmıştır. Dini hassasiyeti olan kadının mahremiyet anlayışına engel teşkil edip etmeyeceği, kamusal alanda var olmanın, İslami sınırlar açısından bir sıkıntıya yol açıp açmayacağı, özellikle halka açık olmasının kadının görünürlüğüne etkisi, AKADDER üyelerine Tablo 51’de sorulmuştur.

Tablo 51: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Halka Açık Konferansta Bildiri Sunmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	2	3,3
	Katılmıyorum	11	18,3
	Fikrim yok	5	8,3
	Katılıyorum	37	61,7
	Tamamen katılıyorum	5	8,3
	Total	60	100,0

Tablo 51’ye göre; AKADDER anket üyeleri; “Dini hassasiyeti olan kadın halka açık konferansta bildiri sunar.” cümlesine %21 oranında katılmamış, %70 oranında katılmıştır. Dernek üyelerinin, sosyal hayatta da halka açık konferanslarda bildiri sunmaları sebebiyle, sonuçlar reel yaşamla uyum içindedir. Dolayısıyla, konferans ve panellerin halka açık olması, AKADDER üyelerinin toplumsal görünürlüğüne olumsuz etkilememektir.

Bu konuyla bağlantılı olarak, AKADDER dernek üyelerine kadınların televizyon ve radyolardaki canlı yarışma programlarına katılmasına yönelik sorular Tablo 52’de sorulmuştur.

Tablo 52: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Televizyon ve Radyolardaki Canlı Yarışma Programlarına Katılmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	7	11,7
	Katılmıyorum	21	35,0
	Fikrim yok	8	13,3
	Katılıyorum	24	40,0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 52’de; AKADDER dernek üyelerine; dini hassasiyeti olan kadının televizyon ve radyolardaki canlı yarışmalara katılabileceği şeklindeki cümleye yönelik görüşleri sorulduğunda; %46 katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiş, %40 ise katılıyorum cevabını vermiştir. Oranların birbirine yakın olması katılımcıların, kadınların televizyon ve radyo gibi sosyal alanlarda yer almasına sıcak baktığını göstermektedir. Modernleşmenin ve çağdaş kadın anlayışının bu husustaki etkisini de gözden uzak tutmamak gerekir.

Mülakat grubunda; AKADDER üyeleri tarafından yarışmaların türü ve içeriği sorulmuş, bilgi yarışması içerikli yarışmalara katılabileceklerini fakat eğlence amaçlı yarışmalara katılmayı düşünmediklerini söylemişlerdir.

2.AKADDER’de Kadının İktisadi Alandaki Görünürlüğü

Kadının ekonomik alanda var olması onun diğer tüm alanlarda da var olacağı anlamına gelmektedir. Kadının ekonomik açıdan güçlü olması, toplumda ona yönelik davranış biçimlerini de şekillendirmektedir. Ekonomik dayanağı olmayan kadınlar en temel insani haklardan bile mahrum bırakılabilmektedir. Toplumsal faaliyetlerini yerine getirmede pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle AKADDER dernek üyelerine kadının çalışması ile ilgili görüşleri Tablo 53’de sorulmuştur.

Tablo 53: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Desteklemiyorum	4	6,7
	Az destekliyorum	7	11,7
	Fikrim yok	3	5,0
	Destekliyorum	30	50,0
	Çok destekliyorum	16	26,7
	Total	60	100,0

Tablo 53’de: AKADDER dernek üyelerine kadının çalışmasını destekleyip desteklemedikleri sorulduğunda %76’sı destekliyorum ya da çok destekliyorum, %27’si desteklemiyorum ya da az destekliyorum cevabını vermiştir. Bu durum, dernek üyelerinin çoğunluğun kadının çalışmasını desteklediği göstermektedir. Kadının çalışması konusundaki olumsuz düşünce ve yorumlar bu duruma engel teşkil etmemiştir.

Kadının iktisadi görünürlüğü ile ilgili konulardan birisi de onun ekonomik durumudur. Bu nedenle, AKADDER dernek üyelerine ekonomik durumun onların toplumsal hayattaki faaliyetlerine etkisi Tablo 54’de sorulmuştur.

Tablo 54: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Mali Durumunun Sosyal Hayata Etkisi

		Sayı	Yüzde
Valid	Yok	21	35,0
	Var	39	65,0
	Total	60	100,0

Tablo 54’de AKADDER dernek üyelerine; dini hassasiyeti olan kadının mali durumuyla sosyal hayata katılımı arasında bir ilişki olup olmadığı sorulduğunda; AKADDER dernek üyelerinin %65 mali durumun etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç; ekonomik durumun, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını etkilediğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Dini hassasiyeti olan kadının kariyer yapması pek çok dini cemaat ve grup tarafından hoş karşılanmamakta, onlara göre asli görevinin dışında olduğu için gereksiz olarak görülmektedir. Bu nedenle; Tablo 55’de: AKADDER dernek üyelerine yargı olumsuz şekliyle sorulmuştur. Dini hassasiyeti olan kadınların meslekte yükselmesi ve kariyer yapmaması gerektiği yargısına yönelik tepkilerin yönüne göre, dernek üyelerinin, kadının toplum içindeki görünürlüğüne bakış açıları anlaşılmasına çalışılmıştır.

Tablo 55:AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Kariyer Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	34	56,7
	Katılmıyorum	22	36,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 55'e göre; AKADDER dernek üyelerine, "Dini hassasiyeti olan kadın kariyer yapmamalıdır" cümlesine yönelik görüşleri sorulduğunda %93 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. AKADDER üyeleri kadının kariyer yapmasını desteklemektedir. Yapılan mülakatlarda AKADDER üyeleri; kadının, kendisini bilimsel veya teknik açıdan geliştirmesinin çok önemli olduğunu fakat bu konuda dengenin korunması gerektiğinden söz etmişlerdir. Dini hassasiyeti olan kadının toplumda en üst mevkilere gelebileceği ve gelmesinin de müslümanlar için faydalı olduğunu fakat böyle bir konumdayken kadının ailesini de ihmal etmemesi gerektiği ifade etmişlerdir.

Kadının ev dışında çalışabileceği pek çok alan vardır. Bu alanlar kamusal alandaki meslekler olabileceği gibi diğer alanlardaki çalışma alanları da olabilir. Kadının çalışmasını sadece ev ile kısıtlamak genellikle radikal yoruma sahip düşüncelere yönelik bir tutumdur. Tüm bunlara rağmen, Tablo 56'de; dernek üyelerine kadının ev dışında çalışmamasına yönelik görüşler sorulmuştur. Bu konuda dernek üyelerinin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Dernek üyeleri üzerinde radikal yorumların etkisinin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 56: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Ev Dışında Çalışmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	10	16,7
	Katılmıyorum	31	51,7
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	16	26,7
	Tamamen katılıyorum	2	3,3
	Total	60	100,0

Kadının ev dışında çalışmasının ailedeki sorumluluklarını engellediği düşüncesine yönelik görüşleri sorulduğunda; %68 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum; %30 oranında ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Dernek üyeleri kadının çalışmasının ailesini engelleyeceği düşüncesine karşı çıkmaktadır. Yapılan mülakatlarda katılımcılar, çalışan kadınlara yönelik düzenlemelerin kadınların lehine olduğu ve pek çok bakımdan kolaylık sağlandığını dile getirmişlerdir.

Kadınların toplumsal hayattaki görünürlüğü etkileyen sebeplerden birisi de Tablo 57’de AKADDER üyelerine yöneltilen yargıdır. Bu sebeple dernekte faaliyet gösteren kadınların görüşleri alınmıştır.

Tablo 57: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların, Erkek Meslekleri Olarak Bilinen İşlerde Çalışmaması Hakkındaki Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	6	10,0
	Katılmıyorum	19	31,7
	Fikrim yok	2	3,3
	Katılıyorum	30	50,0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 57’de; AKADDER dernek üyelerinden katılımcılara; dini hassasiyeti

olan kadın toplum içinde erkek mesleği olarak bilinen meslekleri yapmamalıdır, cümlesine yönelik görüşleri sorulduğunda; %41 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiş, %55 oranında ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum, dernek katılımcılarının erkek mesleklerinin yapılmasına çoğunla karşı olduklarını göstermektedir.

Kadının çalışma alanlarının kısıtlanması onun toplum içindeki faaliyetlerini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle Tablo 58'deki yargı sorulmuştur.

Tablo 58: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Kamusal Alanda Çalışabileceği Mesleklerin Sınırlı Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	34	56,7
	Katılmıyorum	22	36,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 58'de; AKADDER dernek üyelerine; kadının kamusal alanda çalışabileceği mesleklerin sınırlı olduğuna katılıp katılmadıkları sorulduğunda ise; %58 oranında katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiş, % 41 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum, AKADDER dernek üyelerinin de ANADER gibi kadının yapacağı mesleklerin sınırlı olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Mülakatlarda kadının yapacağı mesleklerin sınırlı olması onun fitratı ve yaratılış özellikleriyle açıklanmıştır.

Pozitif ayrım; herkese çalışma imkânı sağlanması ve çalışan herkese insanca yaşayabilmesini sağlayacak bir ücret ödenmesi ve çalışamayacak durumda olanların sosyal güvenlik tedbirleri ile korunmasını içeren bir kavramdır. AKADDER üyelerine; Tablo 59'de "kadına yönelik pozitif ayrıma gerek yoktur" yargısına yönelik görüşleri sorulmuştur.

Tablo 59: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınlara Pozitif Ayrım Tanınmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	7	11,7
	Katılmıyorum	16	26,7
	Fikrim yok	11	18,3
	Katılıyorum	22	36,7
	Tamamen katılıyorum	4	6,7
	Total	60	100,0

Tablo 59’da, AKADDER anket katılımcılarına “Kadına iş verilmesinde pozitif ayrıma gerek yoktur” cümlesine yönelik düşünceleri sorulduğunda; %38 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum, %43 oranında ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu sonuçlar; kadınların meslek hayatında kendilerini koruyan daha fazla imtiyaza sahip olmaları gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

3.AKADDER’de Kadının Eğitim Alanındaki Görünürlüğü

Kadının eğitim alanındaki görünürlüğü onun toplumsal hayattaki faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Eğitim almayan ya da kadınların eğitime karşı duran düşünce yapısına sahip dernek ve vakıflarda bulunan kadınların toplumsal görünürlüğü oldukça azalmaktadır.

AKADDER’de, dini hassasiyeti olan kadınlar genel itibariyle; hem yaygın eğitim kurumlarında öğrenci olmakta hem de dernek faaliyetlerinde yer almaktadırlar. Bu durum sosyal görünürlüğü oldukça artırmaktadır.

Kadınların eğitim alanındaki görünürlüğünü etkileyen faktörlerden birisi de dini hassasiyeti olan kadınların bazı sebeplerle eğitim hakkının engellenmesidir. Bu konuyla ilgili yargı, Tablo 60’de AKADDER dernek üyelerine yöneltilmiş ve cevaplar alınmıştır.

Tablo 60: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Eğitimde Engellenme Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	8	13,3
	Katılmıyorum	30	50,0
	Fikrim yok	9	15,0
	Katılıyorum	11	18,3
	Tamamen katılıyorum	2	3,3
	Total	60	100,0

Tablo 60’da; AKADDER dernek üyelerinden anket katılımcılarına; dini hassasiyeti olan kadının eğitiminde, engellerin olup olmadığı sorulduğunda %63 oranında katılımcılar Dini hassasiyeti olan kadının eğitiminin engellenmediği şeklinde cevap vermiş, %21 oranında engellendiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlarda; anket katılımcıları açısından dini hassasiyeti olan kadının eğitim alanında herhangi bir sorunla karşılaşmadığını düşündüklerini göstermektedir. Türkiye’de bir dönem yaşanan; 28 Şubat gibi siyasi engeller artık söz konusu değildir. Ancak bazı sosyal, örfi ya da yanlış dini yorumlardan kaynaklanan engeller süregelmektedir. Fakat bu engeller AKADDER üyeleri için geçerli olmaması sebebiyle sonuçlar eğitim alanında bir engelleme ile karşılaşmadığı şeklinde olmuştur.

4.AKADDER’de Kadının Siyaset Alanındaki Görünürlüğü

Kadının siyasi alandaki görünürlüğü derneklerdeki yöneticiliği ve basın bildirisini okumasıyla sınırlandırılmıştır. Dernek üyeleri arasında aktif olarak siyasi partilerde çalışan bir üyeye rastlanılmamıştır. Dernek; vizyon, misyon ve amaçlarında da kadınların siyasi alandaki görünürlüklerini artırma konulu bir madde yer almamaktadır. Bu nedenle Tablo 61’de AKADDER dernek üyelerine, kadının yöneticilik yapmamasına yönelik fikirleri sorulmuştur.

Tablo 61: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Yöneticilik Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	15	25,0
	Katılmıyorum	28	46,7
	Fikrim yok	3	5,0
	Katılıyorum	10	16,7
	Tamamen katılıyorum	4	6,7
	Total	60	100,0

AKADDER dernek üyelerine; “Dini hassasiyeti olan kadın yöneticilik yapmamalıdır” cümlesine yönelik düşünceleri sorulduğunda %71 oranla katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. %23 oranında ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu sonuçlardan, AKADDER dernek üyelerinin kadının yönetici olmasına olumlu baktığı anlaşılmıştır. Yapılan mülakatlarda dernek üyelerinin bazılarının yöneticilik yaptığı da belirtilmiştir. Bu sonuçta; aynı şekilde dini hassasiyeti olan kadının, toplumun her yerinde var olmasını desteklediklerini göstermektedir.

5.AKADDER’de Kadının Dini Alandaki Görünürlüğü

Dini alandaki görünürlük, dini hassasiyeti olan kadınlar arasında en fazla görünürlüğe katkı sağlayan alandır. Çünkü dini faaliyetler kadınların sosyal hayatta var olmasını teşvik etmektedir.

Aynı şekilde dini hassasiyeti olan kadınların siyaset, medya gibi alanlarda ya da kamusal alanda arka planda kalmasına neden olan sebeplerde bu başlık altında incelenebilir. Yanlış yorumlar ve hurafelerle oluşturulan genel algı bu duruma sebebiyet vermektedir.

Bu konudaki hurafelerden birisi de kadının dininin yarım olduğu söylentisidir. Bu yargının, AKADDER dernek üyelerine, Tablo 62’de sorulmasının

nedeni ise; bu tür olumsuz ve yanlış söylemlerin dernek üyeleri üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını anlamaktır.

Tablo 62: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Dininin Yarım Sayılmasına Yönelik Düşünceler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	39	65,0
	Katılmıyorum	21	35,0
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

“Kadının dini yarım” şeklindeki cümleye ise; AKADDER dernek üyeleri %100 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç; AKADDER üyesi dini hassasiyeti olan kadınların yanlış ve uydurma bilgilere itibar etmediklerini göstermektedir.

dini hassasiyeti olan kadınları kamusal ve sosyal alanda en çok sınırlayan sebeplerden birisi de “kadının yeri evdir” anlayışıdır. Bu nedenle AKADDER üyelerine kadının yerinin ev olmasına yönelik düşünceleri sorulmuş, Tablo 63’de bu cümleye katılıp katılmadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 63: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Yerinin Ev Olarak Belirtilmesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	9	15,0
	Katılmıyorum	30	50,0
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	18	30,0
	Tamamen katılıyorum	3	5,0
	Total	60	100,0

Tablo 63’de “kadının yeri evdir”, cümlesine ise; katılımcıların %65’i karşı

çıkmıştır. Bu durum kadına yüklenen özelliklerin olumsuz olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda dini hassasiyeti olan kadının ev ile kısıtlanmadığı, sosyal hareket alanının geniş olduğunu düşündüklerini de göstermektedir. AKADDER dernek üyelerine, Tablo 65’de; kadının uzun yolculukları tek başına yapmasına yönelik görüşleri sorulmuştur.

Geçmişte kadının tek başına yolculuk yapması tehlikeli bulunuyor ve bu konuda dini hassasiyeti olan kadınlara bir kısıtlama getiriliyordu. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle beraber geçmişte tehdit olarak ortaya çıkan durumlar kaybolmuş ve yolculuklar güvenli bir şekilde yapılabilir hale gelmiştir. AKADDER dernek üyelerinin Tablo 64’deki yargı sorulmuştur.

Tablo 64: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Uzun Yolculukları Tek Yapmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	6	10,0
	Katılmıyorum	4	6,7
	Fikrim yok	6	10,0
	Katılıyorum	32	53,3
	Tamamen katılıyorum	12	20,0
	Total	60	100,0

Tablo 64’de; AKADDER anket katılımcılarına; 90 km aşan yolculukları, dini hassasiyeti olan kadının tek başına yapabileceği hakkındaki, cümleye yönelik görüşleri sorulduğunda; % 16’sı katılmamış, % 73’ü ise katılmıştır.

Dini hassasiyeti olan kadınların hakları konusunda en tartışmalı konulardan birisi de kadının şahitliği konusudur. Bu sebeple kadının şahitliği ile ilgili soru AKADDER üyelerine Tablo 65’de sorulmuştur.

Tablo 65: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Şahitliğinin Erkeğin Yarısı Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	15	25,0
	Katılmıyorum	13	21,7
	Fikrim yok	6	10,0
	Katılıyorum	15	25,0
	Tamamen katılıyorum	11	18,3
	Total	60	100,0

Tablo 65'deki; “kadının şahitliği erkeğin yarısıdır” ibaresine, AKADDER dernek üyelerinin katılıp katılmadığı sorulduğunda; %46'sı katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum, %43'ü katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %10 ise fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir.

Kadın hakları konusunda en tartışmalı maddelerden birisi de Tablo 66'deki yargıdır. AKADDER üyelerinin bu konudaki görüşleri belirtilmeye çalışılmıştır.

Tablo 66: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının İtaatsiz Olması Durumunda Dövülmesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	35	58,3
	Katılmıyorum	22	36,7
	Fikrim yok	3	5,0
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Tablo 66'de; “kadın itaatsiz ise dövülebilir” cümlesine %95 oranında kesinlikle katılmıyorum ya da katılmıyorum cevabı verilmiştir. %5 ise fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir. Bu durum; AKADDER dernek üyelerinin bu yargıya karşı

olduğunu göstermektedir.

Yapılan mülakatlarda dernek üyeleri eğer namus konusunda herhangi bir sıkıntı yoksa kadına asla vurulamayacağı belirtmişlerdir. Nisa 34. ayetteki; “baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün”⁷¹ cümlesini ise geleneksel tefsirlerle aynı şekilde yorumladıkları görülmüştür.

Dini hassasiyeti olan kadınların toplumdaki görünürlüğü dolaylı olarak da olsa etkileyen faktörlerden birisi de miras konusudur. Bu nedenle, AKADDER dernek üyelerine kadının mirastan yarım pay almasına yönelik görüşleri Tablo 67’de sorulmuştur.

Tablo 67:AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Mirastan Yarım Pay Almasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	11	18,3
	Katılmıyorum	17	28,3
	Fikrim yok	5	8,3
	Katılıyorum	19	31,7
	Tamamen katılıyorum	8	13,3
	Total	60	100,0

Dini hassasiyeti olan kadının mirastan yarım pay almalıdır şeklindeki cümleye, dernek üyelerinin %46’sı katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum; %45’i ise katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. Oranların birbirine çok yakın olma sebebi konuyla ilgili ayeti yorumlama şekilleridir.

⁷¹ Nisa suresi 34. Ayet.

6.AKADDER’de Kadın Hakları Konusundaki Görüşler

Akadder’de kadın haklarına yönelik olumlu bir bakış söz konusudur. Kadın hakları konusu ötekileştirilmeden zamanın şartları içinde değerlendirilmektedir. Toplumsal yaşamda karşılaşılan durumlara yönelik farklı farklı görüşler benimsenebilmekte bazen geleneksel bir yorum ele alınırken bazen de modern bir yorum uygulamaya koyulabilmektedir. Akadder’de daha çok üye profiline yaşam şartları, eğitim durumu ya da sosyal konumuna bağlı olarak gelişen bir yorumlama biçimi mevcuttur. Genel olarak, kadınların toplumsal hayattaki varlıkları desteklenmiş ve kamusal ve sivil alanda var olmalarının önü açılmıştır. Yanlış dini inanış ve yorumlarla engeller koyulmamış, içtihat ve yeniliklere açık kapı bırakılmıştır.

Tablo 68: AKADDER Katılımcılarının Kadın Hakları Çalışmalarına Yönelik Tutumları

		Sayı	Yüzde
Valid	Gereksiz buluyorum	7	11,7
	Önemli olduğunu düşünüyorum	53	88,3
	Total	60	100,0

Dernek üyelerine kadın hakları çalışmaları hakkındaki görüşleri sorulduğunda %87’si önemli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bu durumda, dini hassasiyeti olan kadınlarla ilgili çalışmalara dernek üyelerinin olumlu baktığını ve desteklediğini göstermektedir.

Dini hassasiyeti olan kadınların görünürlüğünü en çok etkileyen faktörlerden birisi de kadınların belli sebeplerle sosyal hayatta sınırlandırılması ve kamusal ya da özel alandaki faaliyetlerinin kısıtlanması ya da tamamen durdurulmasıdır. Bu nedenle Tablo 69’de AKADDER üyelerine kadınları bu konuda sınırlayan sebepler sorulmuştur.

Tablo 69: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınları Sosyal Hayatta Sınırlayan Sebepler

		Sayı	Yüzde
Valid	Aile	4	6,7
	Dini düşünceler	19	31,7
	Örf, gelenek	13	21,7
	Olumsuz tecrübeler	24	40,0
	Total	60	100,0

Tablo 69’da; dini hassasiyeti olan kadınları sosyal hayatta sınırlayan sebep; AKADDER üyelerine sorulduğunda %40 ile en yüksek oranda olumsuz tecrübeler seçeneği işaretlenmiş, sonra %32 ile dini düşünceler, %21 örf-gelenek, %6 aile cevapları verilmiştir. Bu durum, dernek üyelerinin sosyal hayata katılımında, yaşadıkları olumsuz tecrübelerin en fazla sınırlayıcı etki yaptığını ortaya koymaktadır.

Dini hassasiyeti olan kadının toplumdaki görünürliğünde en temel saik annelik üzerinden kurgulanan rol modelidir. Bu nedenlerden dolayı ANADER dernek üyelerine Tablo 70’deki önermeye yönelik görüşleri sorulmuştur.

Tablo 70: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Anne Olarak Tanımlanma Durumu

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	7	11,7
	Katılmıyorum	7	11,7
	Fikrim yok	2	3,3
	Katılıyorum	26	43,3
	Tamamen katılıyorum	18	30,0
	Total	60	100,0

AKADDER dernek üyelerine; “Dini hassasiyeti olan kadın annedir” cümlesine katılıp katılmadıkları sorulduğunda; %73 ile bu cümleye katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, kadına yüklenen özelliklerin değişmediğini, öncelikle her

yerde anne olarak öne çıktığını anlatmaktadır. Kadının zayıf ve güçsüz olmasına yönelik yargı, AKADDER dernek üyelerine Tablo 71’de sorulmuştur.

Tablo 71: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Zayıf ve Güçsüz Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	46	76,7
	Katılmıyorum	14	23,3
	Fikrim yok	0	0
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

Kadının zayıf ve güçsüz olması şeklindeki cümleye katılımcıların %99’u karşı çıkmıştır. Yüksek oranda karşı çıkmış olması; yerleşik, kadın zayıf ve güçsüzdür, algısının yıkıldığını göstermektedir. Kadını zayıf ve güçsüz göstererek, onu toplumdan dışta tutmayı amaçlayan yorumları da benimsemediklerini göstermektedir.

7. AKADDER’de Kadının Erkek Karşısındaki Konumu İle İlgili Görüşler

Dini hassasiyeti olan kadının toplum içinde nasıl ve ne şekilde bulunması gerektiğini İslami kurallar belirler. Dini hassasiyeti olan kadınlarda bu kurallara uyarak erkeklerin olduğu ortamlarda bulunabilir, çalışabilir.

AKADDER’de kadının erkek karşısındaki konumunun anlaşılması için AKADDER dernek üyelerine “kadın ve erkek her konuda eşittir” yargısına yönelik düşünceleri sorulmuştur.

Tablo 72: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadın ve Erkeklerin Her Konuda Eşit Olmasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	18	30,0
	Katılmıyorum	24	40,0
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	13	21,7
	Tamamen katılıyorum	4	6,7
	Total	60	100,0

AKADDER anket katılımcılarına kadın ve erkeğin her konuda eşit olmasına katılıp katılmadıkları sorulduğunda; % 70 oranında katılmıyorum cevabı verilmiş, % 28 oranında ise katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum, katılımcıların kadın ve erkeğin her konuda eşit olmadıklarını düşündüklerini göstermektedir.

AKADDER derneğinde kadının erkek karşısındaki konumunun anlaşılabilmesi için ataerkilliği ve gelenekçiliği vurgulayan bir soru Tablo 74’de yöneltilmiştir. AKADDER dernek üyelerine ailedeki erkek bireylerin son kararı vermesi konusundaki görüşleri sorulmuştur.

Tablo 73: AKADDER Katılımcılarına Göre Ailedeki Erkek Bireylerin Son Kararı Vermesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	19	31,7
	Katılmıyorum	25	41,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	11	18,3
	Tamamen katılıyorum	1	1,7
	Total	60	100,0

Tablo 73’de; “Ailede, son kararı; baba, eş, abi verir” cümlesine %73 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. %20 oranında

katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum; AKADDER dernek üyelerinin ataerkil bir düşünce tarzına sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 74’da “kadının sosyal hayatını erkek belirler” yargısı verilerek, dernek üyelerinin bu konudaki düşünceleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu yargının dernek üyelerine sorulmasının sebebi ataerkil kültürün üyeler üzerinde etkili olup olmadığını anlaşılmasını sağlamaktır.

Tablo 74: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadının Sosyal Hayatını Erkeğin Belirlemesine Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	31	51,7
	Katılmıyorum	28	46,7
	Fikrim yok	1	1,7
	Katılıyorum	0	0
	Tamamen katılıyorum	0	0
	Total	60	100,0

AKADDER dernek üyelerinden katılımcılara; dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını erkek belirler, cümlesi sorulduğunda %98 oranında katılmıyorum ya da kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum; katılımcıların, dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını kendisinin belirlediğini düşündüklerini göstermektedir.

AKADDER derneğinde kadına bakış, genel olarak; modern ve geleneksel çizgi arasında gidip gelmekte, çoğunlukla modern görüşler benimsenmektedir. Tamamen modernist bir görüşe sahip olmayan dernek üyeleri, geleneksel yorumlarla harmanlanmış bir kadın görüşüne sahiptir.

Konu aile ve çocukların eğitimi olduğunda, AKADDER üyeleriyle yapılan mülakatta; üyelerin çalışmaktan çok aile ve çocuklara önem verdiği anlaşılmıştır. Kamusal alanda kadının çalışacağı meslekler sınırlı tutulmuş, fitratı gereği her işi yapamayacağı da söylenmiştir.

Dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayatını olumsuz etkileyen konularda birisi de eş izni konusudur. Bu sebeple; AKADDER dernek üyelerine “kadının eşinden izinsiz hiçbir şey yapmaması” yargısı Tablo 75’de sorulmuştur.

Tablo 75: AKADDER Katılımcılarına Göre Kadınların Eşinden İzinsiz Hiçbir Şey Yapmamasına Yönelik Görüşler

		Sayı	Yüzde
Valid	Kesinlikle katılmıyorum	14	23,3
	Katılmıyorum	31	51,7
	Fikrim yok	4	6,7
	Katılıyorum	9	15,0
	Tamamen katılıyorum	2	3,3
	Total	60	100,0

“Dini hassasiyeti olan kadın eşinden izinsiz hiçbir şey yapmamalıdır” şeklindeki cümleye AKADDER dernek üyeleri %74 oranında kesinlikle katılmıyorum ya da katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

SONUÇ

Dini hassasiyeti olan kadının toplumda var olması, eğitim ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleriyle yakından alakalıdır. Dini hassasiyeti olan kadın, kamusal alanda ya da sosyal alanda olup olmama kararını dini gerekçelere göre vermektedir. Dini yorumlar içinden benimsediği görüşe göre hayat şeklini belirlemektedir. Bazen de bu yorumlar, dini hassasiyeti olan kadının yakın çevresi tarafından ne şekilde kabul ediliyorsa ona göre bir hayat profili çizilmektedir. Örneğin; radikal ve selefi bir ailede doğan kız çocuğu asla okula gitmediği gibi tüm kadının toplumsal konumuna yönelik görüşleri de aynı şekilde radikal ya da selefi olmaktadır. Bu durum, bazen kız çocuğunun kendi kararı olurken; bazen de aile dayatması ya da dini yorumların iman akideleriyle karıştırılması nedeniyle benimsenmesi sonucuyla da olabilmektedir.

Geleneksel yorumun hâkim olduğu ailelerde ise; dini hassasiyeti olan kadınlar ya da kız çocukları daha esnek bir görüş alanına sahip olabilmektedir. Aslında geleneksel görüşte, kız çocuklarının eğitim alması hoş karşılanmaz. Günün getirdiği şartlar, yeni içtihatlar ve yorumlar sayesinde, eğitim alabilen geleneksel ailenin çocukları, kadına bakışta ideal bir görüş benimseyebilmektedirler. Bu durum ise; dini hassasiyeti olan kadının sosyal hayata katılımını artırmış ve etkili olmasını sağlamıştır. Geleneksel yorumu benimseyen aileler; yorum ve içtihatlarla yenilikleri kabul etmiyorsa, aile üyesi bayanın, hayatı da buna göre şekil almakta ve bu aynı şekilde iman konusu olarak algılandığı için herhangi bir itiraz söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla eğitim alınmadığı ve sürekli sınırlandırılmış alanlarda yaşandığı için bu durum kabullenilmiş ve takva olarak benimsenmiş, kadına yönelik bakış olumsuz şekilde evrilmiştir.

Modernist yorumu benimseyen ailelerde ise herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Kadının eğitimi engellenmemiş, ona yönelik dar bakışlar ve hakaret içeren söylemler reddedilmiş, sosyal ve kamusal alanda varlığı çokça desteklenmiştir. Dini hassasiyeti olan kadının sosyal ve kamusal hayatı din adına tahakküm altına alınmamıştır. Modernist dünya görüşüne sahip kişilerde sorun başka bir alanda ortaya çıkmaktadır. Kadının İslami kurallara uygun bir çalışma ortamına

sahip olmaması gibi. Bu nedenle kadın, her türlü tehditle muhatap hale gelmektedir.

ANADER ve AKADDER derneklerinin kadına bakışları radikal olmamakla beraber gelenekseldir. AKADDER derneği; geleneksel yorumda içtihat ve yenilikleri kabul eden bir üye profiline sahiptir.

ANADER derneğinde geleneksel yorum benimsenmekte ve görüşme yapılan zümrenin örgün eğitim almadığı anlaşılmaktadır. Alınan eğitim ya da dini hassasiyeti olan kadının içinde bulunduğu yaşam şekli onun dini yorumunu belirlemektedir. Çalışan ya da yönetici olan bir dini hassasiyeti olan kadın, radikal yorumu benimseyemeceği gibi; radikal bir ailede büyüyen dini hassasiyeti olan kadın da modernist olmayacaktır. Dolayısıyla, dini hassasiyeti olan kadının, kadına bakışını; içinde olduğu sosyal durum ve dini inanışları ortaya koymaktadır.

Derneklerden elde edilen verilere göre bir karşılaştırma yapıldığında ANADER ve AKADDER dernek üyelerinin yaş profillerinin yoğunlukla 18-20 yaş arasında kümelenildiği görülmektedir. Eğitim durumu bakımında her iki dernek karşılaştırıldığında ANADER üyelerinin yarısından fazlasının lise, AKADDER üyelerinin de %70'inin üniversite öğrencisi olduğu anlaşılmıştır. Medeni durumda ise her iki derneğin üyelerinin de çoğunlukla bekar oldukları anlaşılmıştır. Aynı şekilde dernek üyelerine ailelerinin dindarlık durumu sorulduğunda ise; ANADER katılımcıları ailelerini dindar bulmamış, AKADDER katılımcıları ise yüksek oranda dindar olarak tanımlamıştır.

Araştırmamız sonucunda elde edilen demografik veriler; dernek üyelerinin genç ve aktif olarak sivil toplum kuruluşlarında çalışmasını destekleyecek şekilde ortaya çıkmıştır. Tüm bu verilere rağmen dini hassasiyeti olan kadınların toplumsal yaşamda geri planda kalıp kalmadığı veya onları toplumsal hayatta sınırlayan sebeplerin neler olduğu sorulduğunda ANADER katılımcıları yüksek oranda dini düşünceler seçeneğini işaretlemiş; AKADDER katılımcıları ise olumsuz tecrübeler seçeneğinden yana kanaat kullanmıştır. Sonuç olarak; dernek üyelerinin demografik verileri, onların toplumsal hayatta aktif olarak yer almalarını kolaylaştırırken, dini düşünceler olarak kısaltılan fakat aslında yanlış dini yorum ve inanışlar, ataerkil yorumlar olarak genişletebileceğimiz sebepler ve kişinin hayatta karşılaştığı olumsuz

tecrübeler onların görünürlüğünü ve varlıklarını kısıtlamakta ve azaltmaktadır.

Her iki dernek katılımcılarına da sorulan; dini hassasiyeti olan kadınların toplumsal hayatta yer alma durumunu; ANADER üyeleri %50 ile yeterli bulurken AKADDER üyeleri %65 ile yetersiz bulmuştur. Bu durum eğitim seviyesi arttıkça kadınların toplumsal hayatta yer alma isteklerinin de arttığını göstermektedir.

Derneklerle birlikte, katılımcılarının sosyal hayattaki faaliyetlerindeki artış; ANADER’de % 41 oranında orta derece olarak, AKADDER’de ise %71 oranında orta derece olarak belirtilmiştir. Böylece derneklerin üye profillerinin yaşam şekillerine bağlı olarak değerlendirilmelerde buldukları ortaya çıkmıştır. Dernek üyelerine dernek çalışmalarının sosyal hayatta yeterli olup olmadığı sorulduğunda ANADER üyeleri %66 ile yeterli bulmuş, AKADDER üyeleri ise; % 48 ile az yeterli bulmuştur. Bu durum AKADDER dernek üyelerinin toplumsal hayattaki taleplerinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Dini hassasiyeti olan kadınların sosyal ve resmi alandaki varlıklarını derneklerin destekleyip desteklemedikleri sorulduğunda ANADER üyelerinin yarısından fazlası desteklediğini belirtmiştir. AKADDER derneğinde de aynı şekilde desteklendiği söylenmiştir.

Kadının çalışması dernek üyelerine sorulduğunda; ANADER üyeleri %60 ile desteklemiş, AKADDER üyeleri ise % 76 ile desteklemiştir. Bu durum dernek üye profillerinin sosyolojik durumuyla yakından ilişkilidir. AKADDER üyelerinin çoğunluğu eğitim ve sosyal şartları itibariyle çalışmaya daha yatkındır. ANADER üyeleri de kadının çalışmasına olumlu bakmasına rağmen içinde yaşadıkları şartlar itibariyle oranlar düşük kalmıştır.

Dernek üyelerine, ev dışında çalışmanın aileyi engelleyip engellemeyeceği sorulduğunda; ANADER katılımcıları % 48 engeller ve % 50 engellemez cevabını vermişlerdir. Oranların birbirine çok yakın olmasının nedeni; dernekte yapılan evlilik eğitimleri olarak düşünülmektedir. AKADDER’de ise; % 68 oranında engellemez yanıtı verilmiştir.

Genel olarak; her iki dernekte de kadın algısının olumlu olduğu görülmüştür. AKADDER derneğinde yüksek oranlarla kadın lehine sonuçlar ortaya çıkmış, ANADER’de yine kadın lehine sonuçlar elde edilmiştir. Her iki dernek üyelerine de sorulan derneklerle ilgili sorular büyük ölçüde olumlu dönüş almıştır. Her iki dernekte yer alan üyeler ataerkil yorumlara karşı çıkmışlar, dini konularda ANADER yorum ve içtihatlarla kapalı bir tavır sergilemiştir.

Dernekler dini hassasiyeti olan kadınların toplumsal görünürlüğüne katkı sunmaktadır. Fakat derneklerdeki, dini anlayış, yorum, görüş ve düşüncelerdeki dogmatik, katı, içtihat ve yeniliklere kapalı yapılar, kadınların toplumsal hayattaki varlığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, yeni olan her şeye karşı çıkılmamalı, içinde yaşadığımız çağda karşılaştığımız problem ve sorunlara uygun çıkış yolları sunan içtihat ve yorumlarda anlaşılmaya çalışılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- AKMAN**, Mehmet, “Örf”, **DİA**, XXXIV, TDV Yayınları, İstanbul, 2007.
- BİRD**, John, **Din Sosyolojisi Nedir**, çev. Abdulvahap Taştan, M. Derviş Dereli, Lotus Yayınevi, İstanbul, 2015.
- BÖHÜRLER**, Ayşe, **Müslüman Ülkelerde Kadın Duvarlar Arkasında**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- BÜYÜKKARA**, Mehmet Ali, **Çağdaş İslami Akımlar**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2016.
- CANBAZ**, Firdevs, “Mehmet Akif Ersoy ve Müslüman Kadını”, **Hece Dergisi**, Ankara, 2008.
- COŞKUN**, Ali, **Sosyal Değişme Kadın ve Din**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÇAHA**, Ömer, **Sivil Kadın**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010.
- DÖNMEZER**, Sulhi, **Toplumbilim**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1966.
- DURKHEİM**, Emile, **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev. Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.
- ERKİLET**, Alev, **Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2015.
- GÖLE**, Nilüfer, **İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri**, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.
- _____, Nilüfer, **Modern Mahrem**, Metis Yayınları, İstanbul, 1991.
- GÖRGÜLÜ**, Ülfet, **Kadın ve Siyaset**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- GÜNAY**, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.
- GÜNDOĞAN**, Ali Osman, “Topçu ve Hareket Felsefesi”, **Hece Dergisi**, Ankara, 2006.
- HAKAN**, Mehmet, “Modern İslam Düşüncesinde Gelenekselciliğe Bir Bakış”, **Tezkire Dergisi**, İstanbul, 1991.
- JENKS**, Chris, **Temel Sosyolojik Dikotomiler**, çev. İhsan Çapcıoğlu, Atıf Yayınları, Ankara, 2014.
- KARAMAN**, Hayrettin ve diğerleri, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, DİB Yayınları, Ankara, 2006.

- KASIR**, Hasan Ali, **Kültür Bilinci**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- KEANE**, John, **Sivil Toplum ve Devlet**, çev. Levent Köker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.
- KIRBAŞOĞLU**, Hayri, “Maziden Atiye Selefi Düşüncenin Anatomisi”, **İslamiyat**, c. I, sayı: I, Ankara, 2007.
- KIZILÇELİK**, Sezgin, **ERJEM**, Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Günay Ofset, Konya, 1992.
- KÖSE**, Saffet, “Cihat Şiddete Referans Olabilir mi?”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sayı: 9, Konya, 2007.
- KUTLU**, Sönmez, **Selefilğin Fikri Arka Planı –İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler-**, Otto Yayınları, Ankara, 2016.
- KÜÇÜKŞEN**, Kübra, **Dindarların Para İle İmtihani**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2012.
- MARTI**, Huriye, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, c. IX, sayı: III, Samsun, 2009.
- MUHSİN**, Amina Wedud, **Kur’an ve Kadın**, çev. Nazife Şişman, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- ONAY**, Ahmet, **Dindarlık, Etkileşim ve Değişim**, Dem Yayınları, İstanbul, 2004.
- ÖZDİL**, Mesut, **Selefi İdeoloji ve Şiddetin Motivasyonları**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2016.
- PAŞA**, Said Halim, **Buhranlarımız**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- ŞEYBAN**, Lütfi, **İslam’da Kadının Dönüşümü Abbasi Örneği**, Ferhat Yayınları, İstanbul, 2004.
- TEKİN**, Mustafa, **Kutsal, Kadın ve Kamu**, Açılım Kitap, İstanbul, 2004.
- TOKSARI**, Ali, “Hz Peygamber Devrinde Kadın”, **Diyanet İlmi Dergi**, Ekim, Kasım, Aralık, Ankara, 1993.
- TUCKER**, Judith, **İslam Hukukunda Kadın, Aile ve Toplumsal Cinsiyet**, çev. Zeynep Esra Koca, Açılım Kitap, İstanbul, 2015.
- TUKSAL**, Hidayet Şefkatli, **Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri**, Otto Yayınları, Ankara, 2016.
- WACH**, Joachim, **Din Sosyolojisine Giriş**, çev. Battal İnandı, AÜİFY, Ankara, 1987.
- YAPICI**, Asım, **Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın**, Çamlıca Yayınları, İstanbul,

2016.

YILDIRIM, Ali-ŞİMŞEK, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.

İNTERNET SİTELERİ

AKADDER TANITIM BÜLTENİ, AKADDER org tr, Web, 22 Haziran 2017

AKSU, Ali, “Emeviler Döneminde Kadının Durumu ”, **Eski Dergi,** Cumhuriyet Edu, 05 Şubat 2017.

ALBAYRAK, H. Şule, “Müslüman Kadın Feminist mi Ataerkil Düzen Savunucusu mu?”, **Lacivert Dergi,** 28 Kasım 2014, S. 10, Web, 17.12.2017.

BİREKUL, Mehmet, “Adalet-Eşitlik Dikotomisi ve Toplumsal Bir Tıp/Cinsiyet Olarak İlk Dönem İslam Toplumunda Kadın”, **Kadem.org.tr,** Web, 21 Haziran 2018

GÜRHAN, Nazife “Kur’an Bakış Açısıyla Kur’an-ı Yeniden Okuma Denemesi”, **Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi,** Kasım 2011, Web, 05 Eylül 2015.

KADEM, “Dernek Tüzüğü”, **Kadem.org.tr,** Web, 26 Haziran 2018.

KARAMAN, Hayrettin “ Kadının Yeri ”, **Hayrettin Karaman Net,** Web, 08.09.2017.

_____, “Klasik ve Çağdaş Tefsir-İçtihad Usulleri ”, **Hayrettin Karaman net,** Web, 12 Haziran 2018.

_____, “Kızların Mirastan Erkek Kardeşlerin Aldığı Payın Yarısını Alması”, **Hayrettin Karaman Net,** Web, 12 Aralık 2017.

KIVRAK, Fatma, “Vizyon- Misyon”, **ANADER.org.tr,** Web, 05 Haziran 2017.

KOLLEKTİF, “Çalışma Hayatında Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar ve Cam Tavan Algıları: Kadın Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma ”, **Kadın Araştırmaları Dergisi,** Web, 18 Haziran 2018.

KÖSE, Saffet, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,** sayı: 9, Konya, 2007.

MARTI, Huriye, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, **Son Peygamber İnfö,** 28 Aralık 2015, Web, 09 Kasım 2017.

PAMAK, Mehmet , “Atalar Dini ”, **İLKAV,** 18 Eylül 2005, Web, 13 Şubat 2017

SAVAŞ, Rıza, “İslam ve Kadın”, **Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi**,
Kadem.org.tr, Web, 27.06.2018.

ŞİŞMAN, Nazife “Anneliğin Gizli ve Aşıkâr Tarihi”, **Nazife Şişman.com**, Web, 20
Haziran 2018.

EK
ANKET FORMU

Bu anket formu yüksek lisans tezi kapsamında, dini hassasiyeti olan kadının sosyal görünürlüğü üzere hazırlanmıştır. Elde edilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacak olup, ankette isim belirtme gerekliliği bulunmamaktadır. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve hiçbir soruyu atlamadan yanıt vermeniz, araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Zaman ayırarak çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

S1: Yaş grubunuz aşağıdakilerden hangisidir?

- a-)13-18
- b-)19-25
- c-)26-39
- d-)25-40
- e-) 40 ve üstü

s2:Eğitim durumunuz aşağıdakilerden hangisidir?

- a-) İlkokul
- b-)Ortaokul
- c-)Lise
- d-)Üniversite

s3:Medeni durumunuz nedir?

- a-) Evli
- b-) Bekâr
- c-) Dul

s4: Ailenizi dindar olarak tanımlar mısınız?

- a-) Dindar değil.
- b-) Az dindar
- c-) Fikrim yok
- d-) Dindar
- e-) Çok dindar

s5:Dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatta yer almaları durumu sizce hangi derecededir?

- a-) Yetersiz
- b-) Az yeterli
- c-) Fikrim yok
- d-) Yeterli
- e) Çok yeterli

S6: Bu derneğe katılmanızı sağlayan faktör nedir?

- a-) Aile
- b-)Akraba
- c-)Arkadaş
- d-) Komşu
- e-) Diğer(internet, reklam, broşür, afiş)
- f-) Öğretmen, Kur'an Kursu öğreticisi, İmam

S7: Derneğe dahil olmadan önceki sosyal hayata katılımınız arasında artış söz konusu mudur?

- a-) Hiç yok
- b-) Az var
- c-) Fikrim yok
- c-)Orta derecede var
- d-)Çok var

S8:Dernek çalışmalarının sosyal alana yeterli düzeyde dahil olduğunu düşünüyor musunuz?

- a-) Yetersiz
- b-) Az yeterli
- c-) Fikrim yok
- d-) Yeterli
- e-) Çok yeterli

S9: Katılımcısı olduğunuz dernek politikası dini hassasiyeti olan kadınların sosyal hayatta varlığını destekliyor mu?

- a-) Desteklemiyor
- b-) Az destekliyor
- c-) Fikrim yok
- d-) Destekliyor
- e-) Çok destekliyor

S10: Katılımcısı olduğunuz derneğin anlayışı ve yaklaşımı resmi alanda varlıklarını destekliyor mu?

- a-) Desteklemiyor
- b-) Az destekliyor
- c-) Fikrim yok
- d-) Destekliyor
- e-) Çok destekliyor

s11-) Kadının çalışmasını destekliyor musunuz?

- a-) Desteklemiyorum
- b-) Az destekliyorum
- c-) Fikrim yok
- d-) Destekliyorum
- e-) Çok destekliyorum

s12-) Kadının ev dışında çalışmasının ailedeki sorumluluklarını engellendiği düşüncesine katılıyor musunuz?

- a-) Kesinlikle katılmıyorum
- b-) Katılmıyorum
- c-) Fikrim yok
- c-) Katılıyorum
- d-) Tamamen katılıyorum

s 13-)Kadının kamusal alanda çalışabileceği mesleklerin sınırlı olduğu düşüncesine katılıyor musunuz?

a-)Kesinlikle katılmıyorum

b-)Katılmıyorum

c-)Fikrim yok

c-)Katılıyorum

d-)Tamamen katılıyorum.

S 14) İslam'da kadın hakları ile ilgili çalışmalara karşı tutumunuz nedir?

a-)Gereksiz buluyorum

b-)Önemli olduğunu düşünüyorum

s15) Dini hassasiyeti olan kadınları sosyal alanda sınırlayan sebep nedir?

a-)Aile

b-) Dini düşünceler

c-) Örf, gelenek

d-) Olumsuz tecrübeler

s16-) Dini hassasiyeti olan kadının eğitim alanında engellendiğini düşünüyor musunuz?

a-)Kesinlikle düşünmüyorum.

b-)Düşünmüyorum.

c-)Fikrim yok

c-)Düşünüyorum

d-)Kesinlikle düşünüyorum

s17-) Dini hassasiyeti olan kadının sosyal alanda var olmasını mali durumuyla ilişkisi var mıdır?

a-)Yok

b-)Var

s 18-) “Dini dernek ve vakıflar dini hassasiyeti olan kadınların sosyal yaşamını daha iyi hale getirmiştir“ cümlesine katılır mısınız?

a-)Evet

b-)Hayır

Aşağıdaki ifadelere yönelik cevaplarınızı lütfen X işareti ile belirtin.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Dini hassasiyeti olan kadın annedir.					
Dini hassasiyeti olan kadının yeri evidir.					
Dini hassasiyeti olan kadın yöneticilik Yapmamalıdır.					
Dini hassasiyeti olan kadın zayıf ve güçsüz olmalıdır.					
Dini hassasiyeti olan kadın eşinden izinsiz hiçbir şey yapmamalıdır.					
Dini hassasiyeti olan kadın mirastan yarım pay almalıdır.					
Kadınların dini yarımıdır.					

Kadının şahitliği, erkeğin yarısı olmalıdır.					
Ailede son kararı baba, eş ya da abi vermelidir.					
Kadın itaatsiz ise dövülmelidir.					
Dini hassasiyeti olan kadınların kariyer yapmalarına gerek yoktur.					
Kadın ev dışında çalışmaz.					
Kadınla erkek her konuda eşit olmalıdır.					
Kadın bir basın bildirisinde sözcülük yapabilir.					
Kadına iş verilmesinde pozitif ayrıma gerek yoktur.					

Kadın dini yayın yapan bir televizyona dini anlatmak için çıkabilir.					
Kadın halka açık bir konferansta bildiri sunabilir.					
Kadın 90km'yi aşan yolculukları tek başına yapabilir.					
Kadın toplum içinde erkek meslekleri olarak bilinen meslekleri yapmamalıdır.					
Kadın Tv ve radyolardaki canlı yarışma programlarına katılabilir.					